

populismindex.com

O indexe

Timbro je popredný, na voľný trh zameraný, think tank v severských krajinách. Naším poslaním je podporovať a šíriť myšlienky podporujúce princípy slobodného trhu, slobodného podnikania, individuálnej slobody a slobodnej spoločnosti. Timbro založil v roku 1978 Sture Eskilsson a Švédske združenie zamestnávateľov, ktoré bolo predchodcom Konfederácie švédskych podnikov. Od roku 2003 Timbro financuje Švédska nadácia pre slobodné podnikanie.

Index autoritárskeho populizmu ponúka komplexný prehľad hlavných ideologických trendov v Európskej politike, so zameraním na strany presadzujúce neliberálne a autoritárske ideológie.

Poskytuje dôkladný európsky a historický kontext pre národné aj súčasné udalosti a voľby, čo umožňuje hlbšie pochopenie politického vývoja.

Okrem toho zdôrazňuje hlavné volebné výzvy, ktorým čelia zástancovia liberálnej demokracie, liberalizmu a princípov trhového hospodárstva.

Index bol prvýkrát uverejnený v roku 2016, a jeho ďalšie vydania vyšli v rokoch 2017 a 2019. Predchádzajúce vydania získali rozsiahly mediálny ohlas v celej Európe a index je široko využívaný akademickými výskumníkmi.

Toto štvrté vydanie bolo aktualizované, revidované a rozšírené na 31 krajín a zahŕňa všetky voľby od roku 1945 do roku 2023.

O AUTOROVI

Andreas Johansson Heinö pracuje ako riaditeľ vydavateľstva vo švédskom liberálnom think tanku Timbro. Má doktorát z politológie z Göteborgskej univerzity.

Zhrnutie

Priemerná podpora ľavicových a pravicových strán v Európe, ktoré obhajujú populistické a/alebo autoritárske ideológie, v súčasnosti dosahuje 26,9 percenta. Hoci toto číslo predstavuje historicky vysokú úroveň podpory, rok 2023 je piatym rokom po sebe bez ďalšieho nárastu. V súčasnosti existujú dôkazy, ktoré naznačujú konsolidáciu podpory populistických strán, ale nič nenasvedčuje ďalšej expanzii.

Graf: Priemerná podpora pre autoritársky populizmus v rokoch 1945-2023

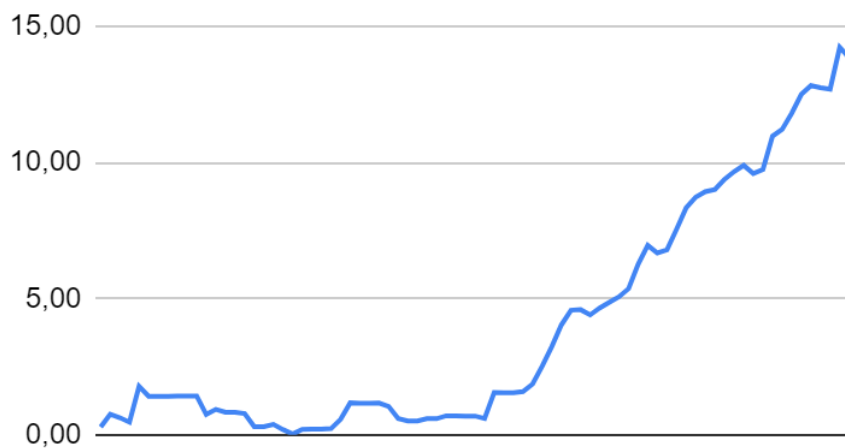

Päť krajín s najvyššou podporou populistických a/alebo autoritárskych strán je Maďarsko, Taliansko, Francúzsko, Grécko a Poľsko. Naopak, medzi päť krajín s najnižšou podporou takýchto strán patria Chorvátsko, Portugalsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Luxembursko a Malta.

Volebná podpora národno-konzervatívnych strán zostáva na veľmi vysokej úrovni a od roku 1990 sa neustále zvyšuje. Priemerná podpora je v súčasnosti na úrovni 13,9%, čo je mierny pokles oproti 14,1% v roku 2022.

Národný konzervativizmus v rokoch 1945-2023

National conservatism 1945-2023

Zatiaľ čo podpora pravicového populizmu naďalej rastie, podpora radikálnej ľavice v posledných rokoch prudko klesá. Je pravdepodobné, že tieto strany si nedokázali udržať dynamiku, ktorú získali po finančnej kríze v rokoch 2008 - 2009.

Podpora pre ľavicový autoritársky populizmus

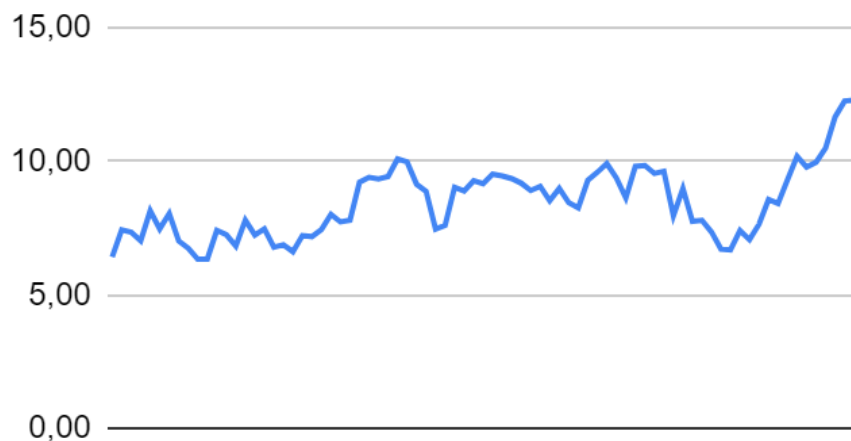
Support for left wing authoritarian populism

V roku 2023 dosiahla volebná podpora liberálnych strán historicky najvyššiu úroveň, a to 12,3%. Tento nárast je pokračovaním konzistentného vzorca rastu podpory od roku 2010.

Liberalizmus v rokoch 1945-2023

Liberalism 1945-2023

V marci 2024 sa populistické a/alebo autoritárske strany zúčastňovali na ôsmich vládach v Európe, a to v Maďarsku, Taliansku, Španielsku, na Slovensku, v Slovinsku, Fínsku, Švajčiarsku a Rumunsku. To predstavuje najnižšiu úroveň účasti od roku 2014, pričom v roku 2019 to bolo 15 krajín.

Správa poukazuje na 60 najvýznamnejších autoritárskych a/alebo populistických strán v Európe. Z týchto strán je 25 klasifikovaných ako ľavicové v ekonomických otázkach, zatiaľ čo 18 je klasifikovaných ako pravicové. V kultúrnych otázkach je 32 strán klasifikovaných ako konzervatívne, zatiaľ čo 11 strán je klasifikovaných ako progresívne. V európskych otázkach je 22 strán klasifikovaných ako tvrdí euroskeptici, 19 ako mierni euroskeptici a 9 strán ako proeurópske.

Prínosy populistických strán vo vláde sa výrazne líšia. Zatiaľ čo niektoré, ako napríklad Fidesz a PiS, sa ukázali ako nespoľahliví obrancovia alebo dokonca odporcovia liberálnej demokracie, iné, ako napríklad Strana Fínov (PS) a Bratia Talianska (FdI), doteraz fungovali v rámci formálnych a neformálnych štruktúr súčasného poriadku. Zo 60 najvýznamnejších strán sa 18 považuje za strany s vysokou demokratickou dôveryhodnosťou a 22 za strany s nízkou demokratickou dôveryhodnosťou.

Úvod

V roku 2023 vo voľbách v Európe, pravicovo-populistické strany opäť dominovali v titulkoch médií. Svedčí o tom stručný prehľad z desiatich krajín, v ktorých sa konali celoštátne voľby.

- V Estónsku sa v marcových parlamentných voľbách stala druhou najväčšou stranou národno-konzervatívna *Estónska konzervatívna ľudová strana* (EKRE). So 16,1% hlasov dosiahla EKRE svoj druhý najlepší výsledok v histórii a je teraz najväčšou opozičnou stranou.
- Vo Fínsku dosiahla *Strana Fínov* v apríli svoj historicky najlepší volebný výsledok. S 20,1% hlasov sa po druhýkrát stala členom vlády, tentoraz spolu so Stranou národnej koalície, Kresťanskými demokratmi a Švédskou ľudovou stranou.
- V Bulharsku sa v apríli strana *Obroda* stala tretou najväčšou stranou s 13,6% hlasov, čo je najlepší výsledok krajne pravicovej strany v Bulharsku v histórii.
- V Grécku, kde sa v roku 2023 konali dvoje voľby, v máji aj v júni, získali tri menšie národno-konzervatívne strany spolu takmer 13 percent hlasov.
- V Španielsku si pravicovo-populistická strana *Vox* v júnových voľbách obhájila pozíciu tretej najväčšej stran., V porovnaní s predchádzajúcimi voľbami však stratila takmer tri percentuálne body a získala 12,4%.
- Na Slovensku sa Robert Fico v septembri vrátil na post predsedu vlády po tom, ako jeho národno-konzervatívna a ľavicovo-populistická strana *Smer-SD* zvíťazila v parlamentných voľbách. Do parlamentu sa dostala aj nacionalistická SNS, zatiaľ čo ďalšie dve krajne pravicové strany neuspeli.
- V Luxembursku dosiahla národno-konzervatívna *Alternatívna demokratická reformná strana* (ADR) svoj najlepší výsledok v histórii, keď získala 9,3% a stala sa štvrtou najväčšou stranou v krajine.
- V Poľsku došlo v októbrových voľbách k zmene moci, keď národno-konzervatívna strana *Právo a spravodlivosť* (PiS) po ôsmich rokoch stratila vládu. PiS však dostal najvyšší podiel hlasov (35,4%), zatiaľ čo ďalšia nacionalistická strana - *Konfederácia slobody a nezávislosti* (Konfederacja - KWiN) získala ďalších 7%.
- Vo Švajčiarsku sa v novembri opäť stala najväčšou stranou pravicovo-populistická *Švajčiarska ľudová strana* (SVP), keď získala 27,9% hlasov.

- V Holandsku v novembri takmer všetkých prekvapila víťazstvom vo voľbách pravicovo-populistická *Strana slobody* Geerta Wildersa. Ani v marci 2024 však stále nebolo jasné, či sa mu podarí zostaviť vládu.

K týmto výsledkom by sme mali pridať konzistentné úspechy v prieskumoch verejnej mienky podobne zmýšľajúcich strán v krajinách ako Švédsko, Nemecko, Francúzsko, Belgicko a Rakúsko, ako aj výrazné zisky v dôležitých regionálnych voľbách, napríklad v Bavorsku.

Ak to zhrnieme, volebný rok 2023 sa stal ďalšou pripomienkou toho, že stále žijeme vo veku populizmu. Trvalý nárast volebnej podpory a rozširujúci sa vplyv týchto strán predstavujú najvýznamnejšiu premenu európskej politickej mapy od nástupu demokracie. Populizmus, ktorý bol pôvodne vnímaný ako vlna, trend alebo hrozba, ktorú treba zvládnuť, sa teraz zakorenil v našej politickej realite. Už to nie je ojedinelá udalosť, ktorú treba riešiť, ale skôr nový normál, s ktorým musíme zápasiť. Ako v minulom roku tvrdil Henry Olsen v článku v časopise *The Spectator*, čas zvedavosti, či sa populistické nálady vytratia, je už dávno za nami:

Je skôr čas uvažovať o doteraz nemysliteľnom: možno bude populizmus pre dvadsiate prvé storočie tým, čím bola sociálna demokracia podporovaná odbormi pre dvadsiate. // Táto populistická budúcnosť zatiaľ zostáva len vzdialeným pohľadom na obzor. Rastúca sila populistických hnutí a myšlienok však ukazuje, že sa približuje. Ak sa udalosti budú vyvíjať súčasným smerom, svet v roku 2070 sa bude od toho dnešného líšiť tak, ako sa líšil svet v roku 1970 od sveta v roku 1920.¹

V posledných desaťročiach sa politický diskurz v západnom svete výrazne zameriaval na pochopenie a riešenie nástupu populistických strán, resp. na boj proti nim. Existuje bohatá a neustále sa rozširujúca akademická literatúra o populizme - čo predstavuje populistickú stranu, čo vysvetľuje vzostup populizmu, ako súvisí populizmus s rôznymi otázkami atď. Táto správa priamo neprispieva k tejto literatúre. Namiesto toho poskytuje komplexný empirický prehľad vzniku populizmu v Európe v nádeji, že položí pevný empirický základ, o ktorý sa môžu oprieť rôzne teoretické rámce a normatívne diskusie.

Správa a index poskytujú komplexný prehľad hlavných ideologických trendov v európskej politike so zameraním najmä na antisystémové strany. Správa, ktorá pokrýva všetky národné voľby v európskych demokraciách v rokoch 1945 až 2023, dáva do kontextu výzvu populizmu ako súčasný fenomén, ako aj fenomén s historickými koreňmi. Vďaka zasadaniu jednotlivých udalostí do kontextu širšieho historického a politického vývoja umožňuje empirická a historická perspektíva hlbšie pochopiť vznik a vývoj populizmu v čase.

¹ <https://thespectator.com/topic/why-were-all-populists-now-populism/>

Metóda a dáta

Cieľom správy je zmapovať široké ideologické trendy v európskej politike, najmä so zameraním na strany, ktoré môžu predstavovať hrozbu pre liberálnu demokraciu, trhové hospodárstvo a právny štát. Na tento účel sme strany klasifikovali na základe ideológie a v relevantných prípadoch sú ďalej rozlišované ako autoritárske alebo populistické.

Prečo strany? Politické strany slúžia ako nosiče myšlienok, ale populárne myšlienky sa len zriedkavo obmedzujú na jednu stranu. Významné zmeny sa zvyčajne uskutočňujú prostredníctvom širokých aliancií. V bezprostredne povojnovom období rástla podpora silného intervenčného štátu takmer v celom politickom spektre. Neoliberálny odklon od „silného štátu“ v 80. rokoch 20. storočia by nemal významný politický dopad, keby ho presadzovali výlučne neoliberálne strany, ktoré v minulosti nezískali veľkú politickú podporu. Tento posun umožnil široký stred, ku ktorému v 80. a 90. rokoch 20. storočia inklinovali tak sociálni demokrati, ako aj konzervatívci. Zatiaľ čo zelené strany ťažili z rastúceho záujmu o environmentálne otázky, environmentálnu politiku prijali strany naprieč celým politickým spektrom. Navyše, veľké prevraty v našej dobe sa netýkajú výlučne jednotlivých strán. Napríklad pravicovo-populistické strany boli prvé, ktoré sa zasadzovali za zníženie imigrácie, ale postupne získavali podporu ostatných strán.

Z dlhodobého hľadiska je najvýznamnejšie to, že populistický pohľad na svet - podľa ktorého by sa politika mala formovať ako konflikt medzi ľuďom a elitou - prenikol nielen do iných strán, ale aj do myslenia intelektuálov a politických komentátorov. V 60. a 70. rokoch 20. storočia mali marxistické myšlienky oveľa väčší vplyv na spoločenské inštitúcie, ako to vyplývalo z významu komunistických strán. Podobne aj neoliberálne myšlienky mali v 80. rokoch značný vplyv napriek tomu, že nemali silnú podporu politických strán.

V porovnaní s tým možno tvrdiť, že pre rozvoj populistických myšlienok boli dôležité najmä politické strany, keďže neexistovali iné arény, kde by k rozvoju myšlienok dochádzalo (univerzity, redakčné články atď.). Práve v politike sa populistické myšlienky konkretizujú, zvažujú a porovnávajú sa s inými a vznikajú konflikty cieľov.

Analyzovať ideologické zmeny na základe volebných výsledkov neustále sa meniacich politických strán, ktoré sa môžu líšiť z hľadiska ideí a politik, nie je optimálne. Je to však najlepší nástroj, ktorý máme zatiaľ k dispozícii. Výsledky prieskumov verejnej mienky sú často ešte podmienennejšie, pretože význam označení ako liberál, socialista a konzervatívec sa môže časom meniť. V tomto ohľade politické strany ponúkajú určitú mieru kontinuity: liberálna strana bude v porovnaní so socialistickými alebo konzervatívnymi stranami neustále vykazovať liberálnejšie tendencie a naopak.

Naša kategorizácia strán sa snaží zosúladiť s tým, ako strany vnímajú samy seba, ako aj s tým, ako sú zvyčajne opisované v médiách a vo výskume. Zatiaľ čo kategorizácia strán hlavného prúdu, ako sú sociálnodemokratické, zelené, liberálne, konzervatívne a kresťanskodemokratické strany, je zvyčajne jednoduchá, ťažkosti vznikajú pri širokých koalíciách ideologických tradícií, najmä v rámci stredopravých strán. Preto sme v našom indexe populizmu považovali konzervatívne a liberálno-konzervatívne strany za jednu kategóriu.

Kategorizácia populistických a autoritárskych strán predstavuje ďalšiu výzvu, keďže len málo strán sa samo označuje za takéto strany. Preto sa kategorizácia vo veľkej miere spolieha na predchádzajúci výskum, hoci môže chýbať konsenzus. Strany sa klasifikujú ako autoritárske za dvoch rôznych okolností: ak otvorene obhajujú nedemokratické ideológie (napr. marxizmus-leninizmus, fašizmus, nacizmus) alebo ak preukázali ochotu vzdať sa demokratických princípov, keď sú pri moci - napr. Fidesz, PiS, Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS).

V postkomunistickej Európe môžu mať strany antiestablišmentovú a populistickú rétoriku, pričom sa hlásia k liberálnym, proeurópskym a protrhovým myšlienkam. Takéto strany nie sú zahrnuté do indexu populizmu, keďže sa uznáva, že silné antiestablišmentové nálady môžu niekedy koexistovať s rešpektovaním demokratických a liberálnych ideálov, najmä v kontextoch nefunkčnej demokracie. Tento index tiež uznáva, že strany môžu v priebehu času meniť svoje ideologické základy. Niekedy sa zmena prejaví rozhodnutím na kongrese strany alebo zmenou vo vedení. Niekedy k týmto zmenám dochádza postupne, preto je ťažké určiť presný časový bod, kedy sa zmena jednej ideológie na inú prejavuje. Preto opätovne zdôrazňujeme, že index sa vo veľkej miere opiera o sekundárnu literatúru.

Politické strany sa zvyčajne usilujú o jeden alebo viacero z troch všeobecných cieľov: získať funkciu, hlasy a vplyv. Aj keď sú tieto ciele logicky zlučiteľné - väčšia podpora voličov vedie k vplyvu a pravdepodobnejšej ceste k politickým funkciám - strany niekedy musia medzi nimi uprednostňovať. Index skúma, do akej miery sa populistickým stranám podarilo dosiahnuť dva z týchto cieľov: hlasy a funkcie. Vplyv na politiku je mimo rozsahu tohto indexu.

Index zahŕňa 31 krajín vrátane všetkých členov EÚ, Nórsko, Island, Švajčiarsko a Spojené kráľovstvo od roku, keď sa stali nezávislými a začali organizovať demokratické voľby.

Výsledky volieb sa používajú na meranie dopytu po autoritárskom populizme. Index zahŕňa všetky voľby od roku 1945 do roku 2023.² V každej krajine sa uvádza priemerná európska hodnota na základe predchádzajúcich volieb, aby sa dal ľahko prečítať prehľad medziročných zmien. Švédske voľby v roku 2018 teda poskytujú základ pre švédsky priemer aj v rokoch 2019, 2020 a 2021, zatiaľ čo voľby v roku 2022 poskytujú základ pre roky 2022 a 2023. Inými slovami, index odpovedá na otázku, koľko voličov si vybralo autoritársku populistickú stranu na prelome rokov posledných volieb. Výsledok teda nebude závisieť od toho, či sa v danej krajine v danom roku konali voľby, ani od počtu krajín, ktoré mali v danom roku voľby. Európske voľby a v niektorých prípadoch aj regionálne voľby sú v správe rozoberané, ale nie sú zahrnuté do indexu.

V prípadoch, keď sa v krajine koná viacero volieb v jednom roku, sú zahrnuté len výsledky posledných volieb. Index zahŕňa všetky politické strany, ktoré v celoštátnych voľbách získali aspoň 1 % hlasov, pričom menšie strany sú zahrnuté, ak je kategorizácia jednoduchá.

² Volebné výsledky sú prevzaté zo stránok parties-and-elections.eu a Wikipédie. Tieto zdroje, spolu s publikáciou Elections in Europe, sa okrem sekundárnej literatúry zaoberajúcej sa konkrétnymi stranami, krajinami alebo regiónmi, použili aj na ideologickú klasifikáciu. Pre zistenie postojov strán k ekonomickým, európskym a sociálnym otázkam bola využitá aj odborná štúdia Chapel Hill Expert Survey.

Ideologické trendy v Európe v rokoch 1946-2023

Prevažnú väčšinu politických strán možno zaradiť do niekoľkých straníckych rodín, ako sú liberáli, konzervatívci, sociálni demokrati a zelení. Strany v rámci jednej rodiny majú spoločné ideologické dedičstvo, zastávajú podobné pozície v rámci svojich straníckych systémov (sociálni demokrati sú zvyčajne naľavo, liberáli v strede a konzervatívci napravo) a majú tendenciu zhodovať sa v širokom spektre otázok. Snažia sa tiež o vzájomnú blízkosť a často vytvárajú stranícke skupiny v inštitúciách, ako je Európsky parlament.

Hoci väčšina strán zostáva verná svojmu ideologickému odkazu, dochádza aj k posunom, ako to bolo vidieť, keď sa bývalé komunistické strany v západnej a východnej Európe po skončení studenej vojny premenovali na demokratické socialistické.

Kontinuita ideológie je pre voličov významná, ako naznačujú rôzne vysvetľujúce modely správania voličov. Hoci ekonomické, sociálne a individuálne faktory zohrávajú svoju úlohu, štúdie neustále poukazujú na to, že voliči sa vo všeobecnosti úzko stotožňujú s ideológiou strán, ktoré podporujú. Preto je pre voličov informácia o tom, že strana je „socialistická“, „zelená“, alebo „liberálna“, rozhodujúca pri ich rozhodovaní v deň volieb.

V nasledujúcom texte sa budeme venovať príslušným aspektom zmien v európskej politike za posledných sedemdesiat rokov. Zatiaľ čo jedinečné okolnosti môžu vysvetľovať jednotlivé volebné výsledky konkrétnych strán v jednotlivých krajinách, pravdepodobne existujú spoločné okolnosti, ktoré sú základom dlhodobých trendov pre celé rodiny strán.

Sociálni demokrati

Sociálnodemokratické strany majú už viac ako storočie významný vplyv na západoeurópsku politiku. Podľa nášho indexu dosiahli svoj zenit v roku 1982, keď mali priemernú podporu viac ako 32%. Dokonca aj na prelome tisícročí sa ich podpora pohybovala na úrovni masívnych 28%. V posledných dvoch desaťročiach však došlo k prudkému poklesu a v roku 2022 sa prepadla na historické minimum s hodnotou len niečo vyše 17 percent.

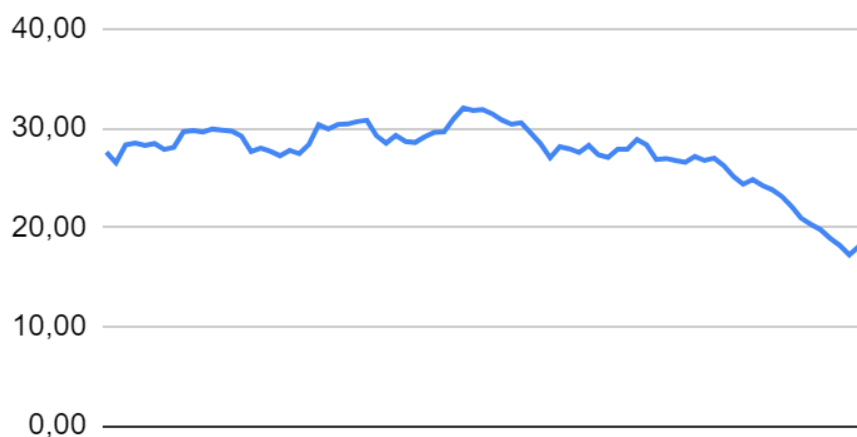
Južná Európa a Škandinávia zostávajú baštami sociálnej demokracie a krajiny ako Španielsko, Portugalsko, Malta, Švédsko a Spojené kráľovstvo sú jedinými, v ktorých podpora stále presahuje 30 percent.

Zatiaľ čo vo väčšine krajín podpora klesá, sociálnodemokratické strany v Dánsku, Fínsku, Španielsku a na Slovensku zaznamenali v poslednom desaťročí pozitívny trend.

S výnimkou Česka majú sociálni demokrati zastúpenie vo všetkých národných parlamentoch v Európe. K marcu 2024 vládnu v trinástich z 31 krajín: vytvorili jednofarebné vlády na Malte a v Portugalsku a zúčastnili sa na vládnych koalíciách v Rumunsku, na Cypre, v Nemecku, Belgicku, Dánsku, Španielsku, Nórsku, Estónsku, Poľsku, Slovinsku a Švajčiarsku.

Sociálna demokracia v rokoch 1945-2023

Social Democracy 1945-2023

Liberálni konzervatívci

Konzervativizmus je jednou z najstarších ideológií, ktorá bola pôvodne koncipovaná v ostrom protiklade k liberalizmu. Od 70. rokov 20. storočia však konzervatívne strany začali preberať liberálne myšlienky, ktoré sa spočiatku sústreďovali na ekonomické otázky a neskôr sa rozšírili aj na sociálne otázky. Nešlo o dramatickú zmenu, ale o postupný vývoj, ktorý zdôrazňuje schopnosť konzervatívnych strán prispôbovať sa a postupne prijímať nové koncepcie.

Graf znázorňuje trajektóriu prevažujúcich stredopravých strán vo väčšine krajín, pričom výnimky sú zaznamenané v krajinách, kde má prevahu silná kresťanskodemokratická strana, ako napríklad v Nemecku, Rakúsku a Taliansku.

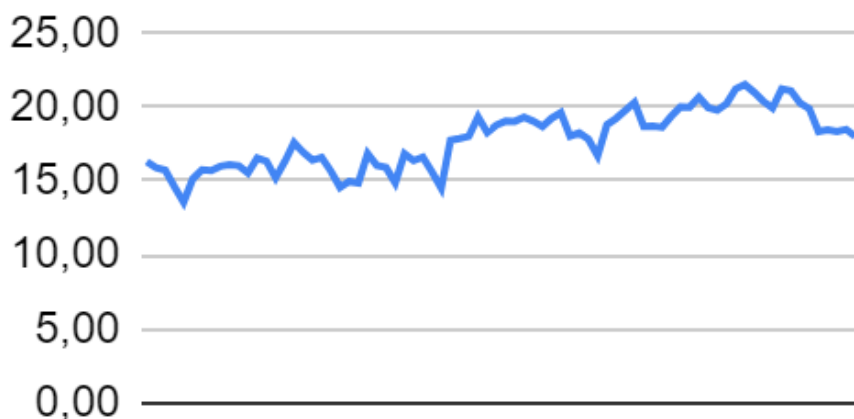
Podpora liberálneho konzervativizmu dosiahla svoj vrchol v roku 2011, keď dosiahla v priemere 21,5% hlasov. Za posledné desaťročie však táto podpora upadla. V roku 2023 bola na úrovni 18%, čo predstavuje najnižšiu úroveň od roku 1994. Index vykazuje najpozitívnejšie trendy v Rumunsku a Spojenom kráľovstve.

V súčasnosti má liberálny konzervativizmus najväčšiu podporu v Spojenom kráľovstve, Grécku a Chorvátsku. Konzervatívne strany vykazujú konzistentnú výkonnosť v celej postkomunistickej Európe.

Liberálno-konzervatívne strany sú dnes súčasťou vlád vo Švédsku, Írsku, Rumunsku, Chorvátsku, na Cypre, vo Fínsku, Poľsku, Českej republike, Grécku, Lotyšsku, Litve a Spojenom kráľovstve. K marcu 2024 sú liberálno-konzervatívne strany súčasťou dočasných vlád aj v Bulharsku a Holandsku.

Konzervativizmus v rokoch 1945-2023

Conservatism 1945-2023

Kresťanskí demokrati

Kresťanskodemokratické strany zaznamenali v prvých povojnových desaťročiach v západnej Európe výrazný úspech a dominovali politike v krajinách ako Nemecko, Taliansko a Rakúsko, ako aj v krajinách Beneluxu. Index poukazuje na ich vrchol v roku 1958, keď sa priemerná podpora blížila k 20 %. Ich volebná úspešnosť však začala v 70. rokoch 20. storočia klesať a tento trend pretrváva dodnes. V roku 2023 dosiahla ich podpora druhý najnižší bod v histórii, pričom najnižšia podpora bola zaznamenaná v roku 2022.

Podpora kresťanskodemokratických strán je naďalej najsilnejšia v krajinách, kde sa im historicky darilo. V súčasnosti si kresťanskí demokrati udržiujú podporu nad desať percent v siedmich krajinách: Malta, Luxembursko, Belgicko, Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko a Holandsko. V posledných rokoch sú Rakúsko a Fínsko jedinými krajinami, kde kresťanskodemokratické strany zvýšili svoju podporu v dvoch po sebe nasledujúcich voľbách.

V súčasnosti sú kresťanskodemokratické strany súčasťou vlád v piatich krajinách: Česko, Belgicko, Luxembursko, Fínsko a Švédsko. Kresťanskodemokratická strana je tiež súčasťou dočasnej vlády v Holandsku.

Vo viacerých krajinách primárne stredopravé strany fungujú ako široké ideologické koalície, ktoré zahŕňajú prvky konzervativizmu, kresťanskej demokracie a liberalizmu. Príkladom tohto javu je Európska ľudová strana, dominantná parlamentná skupina v Európskom parlamente, ktorá úspešne spája kresťanskodemokratické a konzervatívne strany vrátane liberálnych konzervatívcov.

Kresťanská demokracia v rokoch 1945-2023

Christian Democracy 1945-2023

Liberáli

Liberálne strany sú stálicou vo všetkých demokraciách a zvyčajne sami seba polohujú do stredu medzi ľavicovými socialistami a pravicovými konzervatívami, pričom často dokážu spolupracovať s oboma. Liberálne myšlienky významne ovplyvňovali ideologický vývoj pravice aj ľavice, pričom socialisti a konzervatívci preberali liberálne myšlienky v ekonomických, sociálnych a medzinárodných otázkach.

Kategória liberálnych strán je rôznorodá a zahŕňa sociálno-liberálne, libertariánske, zelené liberálne a niektoré konzervatívno-liberálne strany. Hoci väčšina strán spadá pod sociálny liberalizmus, v rámci tejto kategórie existujú značné rozdiely.

Volebná podpora liberálnych strán je dlhodobo relatívne stabilná a pohybuje sa medzi siedmimi a desiatimi percentami. Po roku 2000 však došlo k postupnému poklesu, pričom v rokoch 2009 a 2010 podpora klesla pod sedem percent. Odvtedy došlo k opätovnému nárastu, ktorý vyvrcholil rekordnou úrovňou 12,3% v roku 2023.

Pozoruhodný nárast podpory liberálnych strán, ktorý predstavuje 84-percentný nárast za 12 rokov, je v médiách a literatúre často prehliadaný. Tento nárast je spôsobený predovšetkým posunmi v pobaltských štátoch, strednej Európe a južnej Európe, hoci Poľsko, Španielsko a Spojené kráľovstvo zaznamenali v rovnakom období pokles podpory liberalizmu. V súčasnosti je podpora liberálnych strán najsilnejšia v Slovinsku, Estónsku, Francúzsku, Bulharsku a na Slovensku. Pozitívny trend (rast aspoň v posledných dvoch voľbách) možno identifikovať v Chorvátsku, Nemecku, Rumunsku, Fínsku, Estónsku, na Slovensku a vo Francúzsku.

Od marca 2024 sú liberálne strany súčasťou koalíčných vlád vo Švédsku, Luxembursku, Nemecku, Estónsku, Slovinsku, Fínsku a Litve.

Liberalizmus v rokoch 1945-2023

Liberalism 1945-2023

Zelení

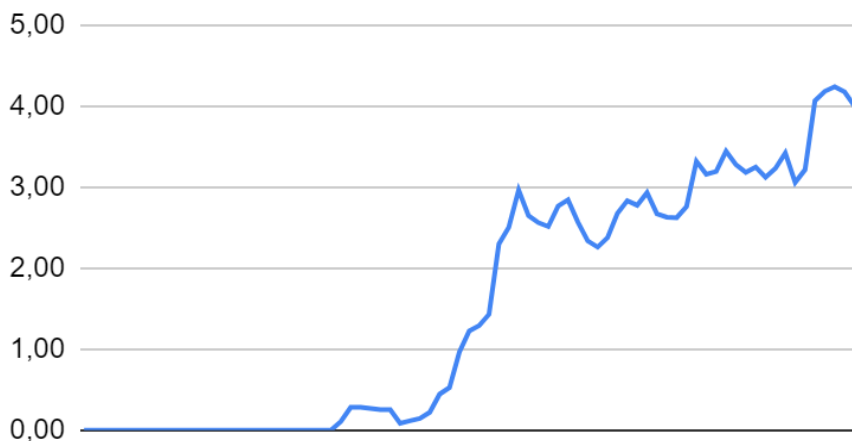
Zelené strany sa objavili vo väčšine západoeurópskych straníckych systémov v 80. rokoch 20. storočia, čo znamenalo výrazný posun v politickej dynamike. Hoci priemerná podpora zelených strán dosiahla vrchol v roku 2021, v roku 2023 zostáva na historicky vysokej úrovni. Pôvodné bašty zelených strán, ako sú Belgicko, Holandsko, Luxembursko, Rakúsko, Švajčiarsko a Nemecko, naďalej vykazujú silnú podporu. Pozitívne trendy možno pozorovať v Írsku, Rumunsku, Nemecku, Nórsku a v Slovinsku.

Strany zelených však narážajú na značné problémy pri získavaní podpory v postkomunistickej Európe, kde je ich prítomnosť naďalej obmedzená.

V súčasnosti sú zelené strany zastúpené v menej ako polovici parlamentov v Európe. K marcu 2024 sa zúčastňujú na vládnych koalíciách v štyroch krajinách: Nemecko, Írsko, Belgicko a Rakúsko.

Zelení v rokoch 1945-2023

Greens 1945-2023

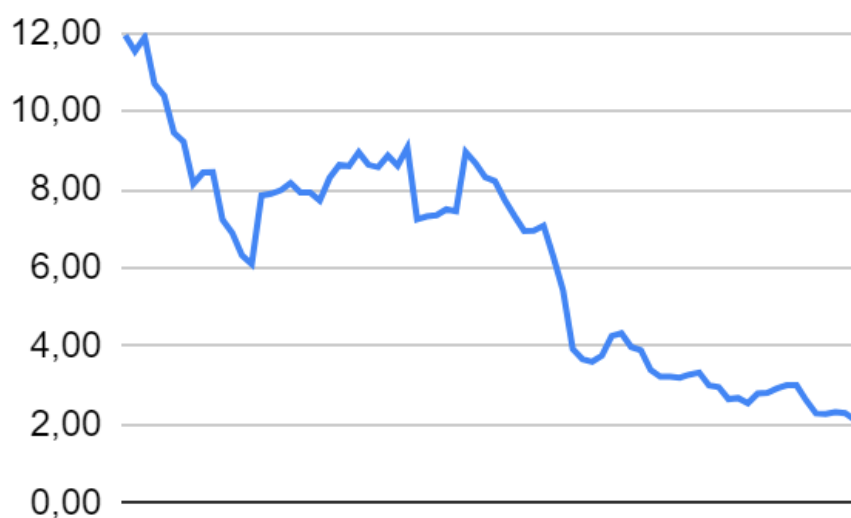
Komunizmus a demokratický socializmus

Po druhej svetovej vojne zaznamenal komunizmus nárast popularity medzi voličmi aj intelektuálmi v západnej Európe, čo viedlo k tomu, že komunistické strany sa stali súčasťou prvých povojnových vlád v niekoľkých krajinách vrátane Dánska, Fínska, Belgicka, Luxemburska, Rakúska, Talianska a Francúzska. Do roku 1950 sa však všetky komunistické strany opäť ocitli v opozícii.

Hoci priemerná podpora komunistických strán voličmi v 40. rokoch 20. storočia presahovala desať percent, v nasledujúcom desaťročí prudko klesla. V 60. rokoch došlo k miernemu oživeniu podpory krajne ľavicových strán, ktoré sa časovo zhodovalo s fragmentáciou krajnej ľavice. Nová generácia vytvorila radikálne frakcie ovplyvnené maoizmom a inými revolučnými myšlienkami, ktoré sa oddelili od etablovaných strán, ktoré boli pre mnohých, slovami vodcu študentskej revolty Daniela Cohn-Bendita, „v podstate senilné“. Tieto odštiepené skupiny však len zriedka dosiahli volebný úspech. Významnejší bol ideologický posun smerom k eurokomunizmu v 70. rokoch 20. storočia, ktorý presadzoval opustenie revolučných ideálov a marxisticko-leninských doktrín v prospech socializmu zlučiteľného s demokraciou s cieľom rozšíriť príťažlivosť radikálnej ľavice. Tento posun sa ukázal ako úspešný pre Komunistickú stranu Talianska a viedol aj k posunu na krajnej ľavici v Dánsku a Nórsku.

Do roku 1989 sa priemerná podpora komunistických strán na Západe znížila na približne sedem percent a následne klesla na približne dve percentá. Napriek tomuto poklesu majú komunistické strany naďalej relatívne silnejšiu podporu v južnej Európe (Cyprus, Grécko, Portugalsko) a v severozápadnej Európe (Belgicko, Nórsko, Dánsko).

Komunisti a demokratickí socialisti v rokoch 1945-2023

Demokratický socializmus môže byť mätúci pojem. Viaceré európske sociálnodemokratické strany sa v skutočnosti nazývajú socialistickými stranami a „demokratický socializmus“ bolo označenie, ktoré mnohé z nich používali na odlíšenie sa od nedemokratickej vetvy robotníckeho hnutia. V tomto kontexte však demokratický socializmus označuje strany, ktoré sú naľavo od sociálnej demokracie, vychádzajú zo socialistických myšlienok a odmietajú nedemokratické metódy. Analyticky sem patrí aj Talianska komunistická strana zo 70. rokov 20. storočia. Bola to antisystémová strana, ktorá sa vzdala sna o revolúcii.

Strany demokratického socializmu zaznamenali nárast voličskej podpory bezprostredne po finančnej kríze v roku 2008. Tento nárast sa udržiaval stabilne počas desiatich rokov a vrchol dosiahol v roku 2018 s priemernou podporou 5,1%. Odvtedy podpora mierne klesla. Niekoľko krajín vyniká oveľa silnejšou podporou voličov, najmä v južnej Európe: Francúzsko, Španielsko, Grécko a Írsko. Podpora je najslabšia v štátoch bývalého východného bloku.

Vzostup a úpadok ľavicového populizmu po roku 2000

Národní konzervatívcí a radikálna pravica

Strany napravo od etablovanej pravice stále predstavujú najmenej konsolidovanú rodinu strán. Je to spôsobené niekoľkými faktormi. Po prvé, nacionalistické strany majú tradične problém spolupracovať s inými nacionalistickými stranami. Po druhé, neexistuje tu ostré rozdelenie, ako je to medzi demokratickým socializmom, sociálnou demokraciou a nedemokratickým komunizmom, ktoré sa už dlho etablovalo na ľavici. Toto rozdelenie je skôr analytické a normatívne, pričom jednotlivé politické strany sa počas svojho života nachádzali na rôznych stranách tohto delenia. Po tretie, túto rodinu strán tvoria strany, ktoré sú už dlho definované inak ako ideologicky: populistí, strany protestu, strany nespokojnosti, antiestablišmentové strany. Hoci je tento spôsob ich zobrazovania presný, viedol k podceneniu spoločného ideologického jadra, ktoré stále existuje.

Najdôležitejším rozdelením v súčasnosti je rozlišovanie medzi krajne pravicovými a národne-konzervatívnymi stranami. Zjednocujú sa v mnohých postojoch a často ich spája nacionalizmus aj konzervativizmus. Krajne pravicové strany sa však odlišujú svojím pohľadom na demokraciu a bezvýhradnou podporou autoritárskych ideálov.

Ako ukazuje graf, podpora krajne pravicových strán je veľmi slabá, hoci sa v priebehu času zvýšila. V roku 2023 bola dosiahnutá doteraz najvyššia úroveň: 1,7 percenta. Keď ide o takúto nízku úroveň, niektoré strany prirodzene zohrávajú významnú úlohu a za nárastom v roku 2023 stojí najmä bulharská strana Obroda. So silnejšou podporou pre tieto strany vyčnievajú aj Grécko, Francúzsko, Poľsko a Maďarsko.

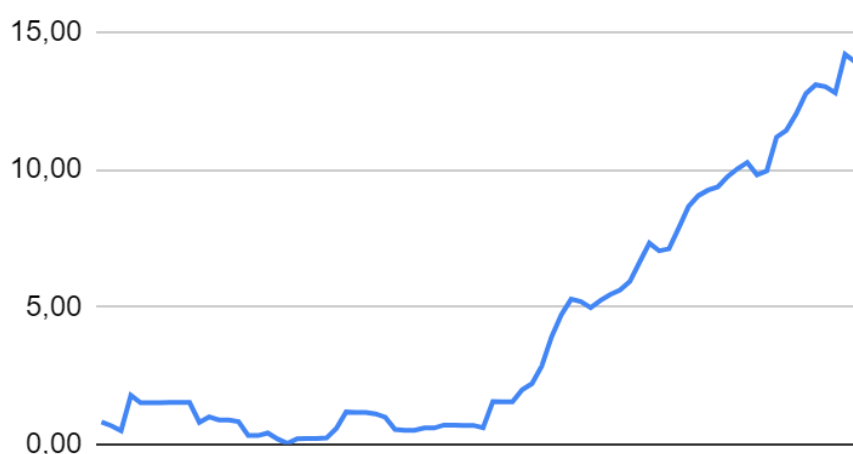
Radikálna pravica v rokoch 1945-2023

Národno-konzervatívne myšlienky sa tradične presadzovali v rámci širších konzervatívnych strán, preto môže graf potenciálne podceňovať ich historický význam. Niet však pochyb o tom, že sme boli svedkami pozoruhodného nárastu strán, ktoré možno výstižne opísať týmito slovami. Priemerná podpora v roku 2023 bola 13,9%, čo predstavuje mierny pokles oproti rekordnej hodnote z roku 2022, keď dosiahla 14,2%. Len dve krajiny, Island a Írsko, dosiahli v roku 2023 0 percent, čím sa národný konzervativizmus stal ideológiou s merateľnou podporou vo väčšine krajín. Najvyššia podpora pre túto skupinu strán je v Maďarsku, Poľsku, Taliansku a Švajčiarsku, nasleduje Holandsko a severské krajiny.

Národný konzervativizmus v rokoch 1945-2023

National conservatism 1945-2023

Populisti a autoritári pri moci

Neexistuje žiadna súdržná stranická rodina, ktorú by bolo možné označiť za populistickú, nehovoriac o autoritárskom populizme. Strany podrobne opísané v tejto správe sa navzájom líšia tak z hľadiska ich postavenia na ľavo-pravom spektre, ako aj z hľadiska ich prístupu k demokratickému systému.

Posúdenie podpory všetkých týchto antiestablišmentových strán má však analytickú aj politickú hodnotu. Poskytuje pohľad na rozsah ohrozenia etablovaných strán, a to tak pre tých, ktorí chcú pochopiť prebiehajúce procesy zmien v európskej politike čisto z akademického hľadiska, ako aj pre tých, ktorí sa z politických alebo ideologických dôvodov chcú touto hrozbou zaoberať.

Priemerná podpora ľavicových a pravicových strán v Európe presadzujúcich populistické a/alebo autoritárske ideológie v súčasnosti dosahuje 26,9%. Hoci toto číslo predstavuje historicky vysokú úroveň podpory, rok 2023 znamená piaty rok po sebe bez ďalšieho nárastu. V súčasnosti existujú dôkazy, ktoré naznačujú konsolidáciu podpory populistických strán, ale nič nenasvedčuje ďalšej expanzii. Len dve krajiny - Spojené kráľovstvo a Malta - majú úroveň podpory pod 10%. Rastúca tendencia je vo Fínsku, Írsku, Švédsku, Chorvátsku, Lotyšsku, Taliansku a Francúzsku. Klesajúci trend je v Grécku, na Cypre, v Litve a Dánsku. Vo viacerých prípadoch sú však trendy slabé a vzhľadom na kolísavú podporu vo väčšine krajín nie je dôvod domnievať sa, že by niektorý z týchto trendov bol udržateľný.

Významnejšia zmena sa týka účasti vo vláde. Autoritárske strany - výlučne prosovietske komunistické strany - sa v prvých povojnových rokoch zúčastňovali na približne každej druhej západoeurópskej vláde. V rokoch 1946 a 1947 malo sedem západoeurópskych demokracií vo vláde komunistické strany. Táto fáza však rýchlo pominula. Do roku 1950 sa ich počet znížil na 0. V 50. a 60. rokoch sa vyskytli len dva prípady účasti autoritárskych strán vo vláde: na Islande a vo Fínsku. V 80. rokoch sa každoročne vyskytli dve až štyri takéto spolupráce, okrem Islandu a Fínska aj vo Francúzsku, na Cypre a v Grécku.

V 90. rokoch sa počet krajín zdvojnásobil (od roku 1993 každoročne 4 až 6 krajín), najmä v dôsledku demokratizácie vo východnej Európe. Estónsko, Rumunsko, Slovensko a Lotyšsko mali v rôznych obdobiach krajne pravicové strany vo vládnej spolupráci. Okrem toho sa k nim pridalo Taliansko a na prelome tisícročí aj Rakúsko. V prvom desaťročí roku 2000 došlo k ďalšiemu nárastu, ktorý dosiahol vrchol v roku 2006 s 10 paralelnými vládnymi spoluprácami v Európe. O dva roky neskôr sa ich počet opäť znížil na 5 a potom sa postupne zvyšoval až na rekordných 15 krajín v roku 2019, navyše v 5 prípadoch tieto strany poskytovali vláde dôveru a podporu pri hlasovaní. To znamená, že ešte pred piatimi rokmi mala takmer každá druhá krajina v štúdiu vo vláde populistickú alebo autoritársku stranu a viac ako polovica krajín mala populistickú alebo autoritársku stranu, ktorá uplatňovala vplyv.

Odvtedy však bola väčšina spoluprác ukončená a pribudlo ich menej. K marcu 2024 sa populistické a/alebo autoritárske strany zúčastňujú na ôsmich vládach v Európe, a to v Maďarsku, Taliansku, Španielsku, na Slovensku, v Slovinsku, Fínsku, Švajčiarsku a Rumunsku. Okrem toho existuje jeden prípad (Švédsko) dohody o dôvere a podpore. Znamená to najnižšiu úroveň účasti vo vláde od roku 2014, pričom v roku 2019 to bolo 15 krajín.

Ani v tomto prípade nie je dôvod domnievať sa, že by išlo o udržateľný trend. Stojí však za zmienku, že v súčasnosti sme, z pohľadu účasti na vláde, približne na 50 % vplyvu, ktorý mali tieto strany pred piatimi rokmi.

Pochopenie populizmu

Pojem populizmus sa už dlho nadužíva, príliš často ako invektíva, a nie ako presný analytický nástroj. Preto je náročné zmysluplne diskutovať o populistických stranách, keďže tento pojem sa často používa nejednotne a s rôznymi konotáciami.

Napriek povedanému, existujú spoločné znaky všetkých strán klasifikovaných ako populistické a v tomto bode sa vedci dosť zhodujú. Vedci sa rozchádzajú, pokiaľ ide o označenia, definície a teoretický rámec, ale nie o existenciu populistických strán. Prvou spoločnou charakteristikou je, že sa im darí predovšetkým v konfliktnom rozmere, ktorý stavia ľud proti elite. To ich odlišuje od iných strán, ktoré vznikli na základe odlišných rozdelení, ako napríklad mesto vs. vidiek, práca vs. kapitál, cirkev vs. štát alebo centrum vs. periféria. Margaret Canovanová (1999) slávne poznamenala, že populistické hnutia, či už ľavicové alebo pravicové, bežne predpokladajú existenciu jediného „ľudu“, ktorý je odstránený od moci skorumpovanými politikmi a nereprezentatívnou elitou. Populistické strany sa preto prezentujú ako autentický hlas ľudu a stavajú sa do pozície obrancov proti elitnému establišmentu.

Tento svetonázor sa odráža v často ostrej a nekompromisnej rétorike namierenej proti elitám, ktorá ich vykresľuje ako skorumpované a ovládané skrytými záujmami (globalizmus, kapitalizmus a v prípade pravicových populistov aj multikulturalizmus a podobne), ako aj v nacionalistickej predstave o tom, kto tvorí ľud (a kto sú „oni“, ktorí ohrozujú „nás“). Pre pravicových populistov je tento konflikt existenčný. Preto keď líder strany Švédski demokrati (SD) Jimmie Åkesson nazýva svojich priaznivcov „priateľmi Švédska“, alebo keď líder strany Vox Santiago Abascal nazýva odporcov „antišpanielmi“, znamená to to isté. Je to pripomienka rozdielu medzi tými, ktorí patria k národu, a tými, ktorí sú považovaní za nepriateľov národa: kultúrni marxisti, globalisti, liberáli, cudzinci, menšiny.

Populizmus je teda záležitosťou ideológie aj komunikácie. Odkazy na skutočnú vôľu ľudu, zdravý rozum a xenofóbne stereotypy sú účinnými komunikačnými nástrojmi a zároveň odrážajú ideologický svet populizmu. Práve tento ideový obsah odlišuje populistické strany od nepopulistických. Hoci nepopulistické strany môžu niekedy prijať populistické komunikačné taktiky, neprijímajú základnú myšlienku, že elita je vo svojej podstate v rozpore s ľudom. Preto si pochopenie populizmu vyžaduje pozrieť sa za jeho povrchové prejavy a preskúmať jeho základné ideologické základy.

Populizmus v tomto zmysle sa môže spájať s mnohými rôznymi postojmi a stanoviskami k iným otázkam. V tejto správe sú najvýznamnejšie populistické strany v súčasnej európskej politike klasifikované podľa štyroch rozmerov: ekonomika, sociálne a kultúrne otázky, EÚ a dôveryhodnosť demokracie.

Ekonomika

Vo väčšine demokracií sú názory na ekonomické otázky rozhodujúce pre umiestnenie strán v ľavo-pravom spektre. Strany, ktoré presadzujú väčší štát, vyššie dane, väčšie prerozdeľovanie a väčšie štátne vlastníctvo, sa umiestňujú na ľavej strane. Strany, ktoré sa usilujú o zmenšenie štátu, nižšie dane, privatizáciu verejného majetku a presadzujú trhové riešenia, sa umiestňujú napravo. To však platí pre populistické strany len čiastočne. Tu sú rozhodujúce názory na prisťahovalectvo a národnú identitu, čo znamená, že populistické strany, ktoré sú proti prisťahovalectvu, sa zvyčajne zaraďujú medzi pravicových populistov bez ohľadu na ich postoj k ekonomickým otázkam.

Rozdiely medzi populistickými stranami, pokiaľ ide o ich ekonomické názory, sú značné. Zatiaľ čo niektoré môžu stále uznávať tradičné ľavicové/pravicové spektrum, iné ho považujú za odvádzanie pozornosti od skutočného konfliktu medzi elitou a ľuďom.

Vo februári 2024 sa na titulnej strane časopisu *The Economist* objavila upravená čapica MAGA (Make America Great Again), ktorá symbolizovala nielen Ameriku, ale aj Maďarsko, Taliansko, Holandsko a niekoľko ďalších krajín, ktoré sa usilujú stať sa „opäť veľkými“ pod záštitou „Globálnej antiglobalistickej aliancie“ (Global Anti-Globalist Alliance - GAGA). V hlavnom článku sa zdôrazňuje, ako sú národné konzervatívne strany vzdialené od moderného konzervativizmu priateľského k trhu. Nedôverujú trhom a veľkým korporáciám, nemajú radi voľný obchod a medzinárodnú spoluprácu, ale pevne veria v silu štátu ako nástroja na dosiahnutie vlastných vízií. Často nerešpektujú inštitúcie právneho štátu a sú ochotní nimi manipulovať, aby slúžili ich vlastným cieľom.

Je veľmi dôležité zdôrazniť tento bod, najmä keď sa intelektuálni vodcovia národného konzervatívneho hnutia hlásia k odkazu Thatcherovej a Reagana. Nie sú to však len ideály, ktorými sa líšia. Dnešní národní konzervatívci sú aj drahí na udržiavanie. Výskumná štúdia zverejnená koncom roka 2023 skúmala ekonomické účinky populistických strán pri moci. Dôsledky boli významné: odhaduje sa, že 15 rokov vlády populistov bude mať za následok zníženie HDP o 10 percent.³

Tento ekonomický aspekt problému pravicového populizmu sa často prehliada. Zatiaľ čo sa týmito hnutiami venuje veľká pozornosť na základe ich pôvodu a imigračnej politiky, ich ekonomické politické programy sa len zriedkakedy skúmajú alebo berú vážne. Svojím spôsobom je to pochopiteľné. Populistické strany takmer nikdy neuprednostňujú ekonomické otázky. V minulosti existovali určité výnimky - napríklad dánska *Strana pokroku* Mogensa Glistrupa v 70. rokoch 20. storočia a švédska *Nová demokracia* začiatkom 90. rokov, ktoré vznikli ako protestné strany proti vysokým daniam a byrokracii - ale v súčasnom období malo vždy prednosť prisťahovalectvo a odpor voči EÚ.

³ <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20202045>

To neznamená, že hospodárska politika nie je dôležitá. Neexistuje jasný vzorec, ale celkovo je badateľný príklon doľava, v posledných rokoch ešte výraznejší. Pravicoví populisti a ich voliči chcú znižovanie daní, ale nie na úkor zhoršovania sociálneho zabezpečenia. Chcú znižovať verejné výdavky, ale len pre prisťahovalcov, menšiny alebo nadnárodné organizácie. Majú zásadne protekcionistický pohľad na obchod a medzinárodnú ekonomiku. Okrem toho sa postupom času viaceré z týchto strán posunuli od pravice doľava. *Švédski demokrati* (SD) idú čiastočne proti tomuto trendu; v ekonomických otázkach je SD dnes viac napravo ako pred desiatimi rokmi, hoci je jasné, že stále stojí výrazne naľavo od vládnych stredopravých strán.

Kultúra

Zatiaľ čo materiálne založený konflikt medzi ľavicou a pravicom bol výrazný vo všetkých demokraciách, význam kultúrno-hodnotovej dimenzie sa líšil. Postupom času sa však tento rozmer stal dôležitejším a predovšetkým tieto otázky sú v centre prebiehajúcich tzv. kultúrnych vojen. Populistické strany sú v tomto kontexte ústrednými aktérmi. Tieto otázky uprednostnili, ťažili z nich a úspešne sa im podarilo posunúť celú politickú mapu.

Je samozrejmé, že nacionalistické strany majú tendenciu uprednostňovať predovšetkým nacionalizmus. Aj keď mnohých voličov priťahuje odpor voči prisťahovalectvu, hlavným cieľom týchto strán je zachovanie etnickej a kultúrnej homogenity. Preto maďarskí nacionalisti posledných tridsať rokov podporovali prisťahovalectvo etnických Maďarov. Podobne španielsky Vox podporuje prisťahovalectvo z Latinskej Ameriky. Možno spochybniť, či tieto strany skutočne veria v možnosť asimilácie, ktorú údajne požadujú. To neznamená, že ostatné argumenty proti prisťahovalectvu nemajú význam: ekonomické argumenty sú samozrejme kľúčové, rovnako ako obavy z kriminality a sociálneho napätia. Existuje však aj existenčnejšia hrozba, ktorá pretrváva bez ohľadu na to, ako úspešní sú prisťahovalci pri integrácii na trhu práce.

Na základe tej istej ideologickej motivácie sa nacionalistické strany stavajú aj proti právam etnických menšín. Odpor voči politike identity a v poslednom čase aj voči tzv. hnutiu woke sa silne mobilizuje. Ľavicové populistické strany sú v týchto otázkach viac rozdelené. Pre niektoré z nich boli antirasizmus, wokeizmus a práva menšín dôležitými ideologickými projektmi s výrazným mobilizačným potenciálom. Iné strany alebo frakcie v rámci strán to hodnotili inak a snažili sa znížiť konflikt s nacionalistickými stranami v kultúrnych otázkach. To viedlo k intenzívnym vnútorným bojom v ľavicových radikálnych stranách v krajinách ako Švédsko a Nemecko.

Rodina je základným kameňom konzervatívnej ideológie a pre národné konzervatívne strany bolo prirodzené prijať tento tradičný pohľad na rodinu. Mnohé z nich vychádzajú z toho, čo možno najlepšie opísať ako reakčné politické projekty. Dobrým príkladom je francúzska populistická tradícia, z ktorej pochádza pújadizmus (Poujadism) aj Le Penov *Národný front*. Je to konzervativizmus hlboko zakorenený vo svete pred vstupom žien na trh práce, keď

homosexuáli boli „zatvorení v skrini“, keď svetu vládli európske impériá a keď spoločnosť prijímala prirodzenú hierarchiu.

Bolo by nespravodlivé preceňovať silu týchto postojov v súčasnosti. Časť tohto ideologického dedičstva však pretrváva. Rozdiely sú často viac regionálne a národne podmienené ako ideologicky. Populisti v severnej Európe majú pomerne liberálne názory na rodovú rovnosť, interrupcie a vzťahy osôb rovnakého pohlavia, zatiaľ čo populisti v južnej a najmä východnej Európe si zachovávajú konzervatívnejší pohľad.

Populistické strany majú tiež rôzny postoj k náboženstvu. Ľavicové populistické strany takmer vždy zdieľajú sekularistické ideály, ktoré boli dominantné v ľavicových radikálnych hnutiach, často hraničiace s nepriateľstvom voči náboženstvu. Mnohé nacionalistické strany, najmä v južnej a východnej Európe, majú tendenciu spájať sa s cirkvami väčšinového obyvateľstva a zároveň ostro kritizovať iné náboženské prvky, najmä islam. Škandinávске a severoeurópske populistické strany sú viac rozdelené, často v rámci samotných strán, s frakciami, ktoré chcú zdôrazňovať kresťanské dedičstvo, a frakciami, ktoré sú voči náboženstvu všeobecne kritickejšie.

Európa

Pre európskych nacionalistov bola EÚ koreňom väčšiny problémov. Prelistujte si ktorýkoľvek volebný manifest alebo politický dokument ktorejkoľvek európskej nacionalistickej strany z ktoréhokoľvek roku a nájdete ideologicky motivovanú kritiku EÚ. Pre nacionalistov je národný štát jedinou legitímnou arénou na výkon moci, zatiaľ čo nadnárodný systém je vo svojej podstate nezlučiteľný so suverenitou národov. Europeizácia bola rovnako odporná ako globalizácia.

Odpor voči EÚ bol tiež víťazným receptom. Popri migračnej otázke nemala žiadna iná téma taký mobilizačný význam pre nacionalistické, krajne pravicové a pravicovo-populistické strany ako EÚ.

Možno sa však situácia začína meniť. Hoci odpor voči EÚ je konštantný, v pohľade euroskeptických strán na Európu došlo k zásadnému posunu, ktorý robí voľby do Európskeho parlamentu v roku 2024 zaujímavejšími ako už dlho predtým. Len málo strán v súčasnosti podporuje okamžité vystúpenie z EÚ. Napríklad *Švédski demokrati* už netlačia na vystúpenie. V Taliansku Giorgia Meloniová počas svojho pôsobenia vo funkcii premiérky mnohých prekvapila konzistentne pozitívnym postojom k EÚ. Marine Le Penová, ktorá sa kedysi počas spolupráce s Wildersom túžila nazývať „Madame Frexit“, upustila od prísľubu referenda o vystúpení z Únie už po prehratých prezidentských voľbách v roku 2017. Pri stretnutí s voličmi o päť rokov neskôr sľúbila, že Francúzsko zostane členom EÚ aj s ňou ako prezidentkou.

Možno vidíme kontúry nového rozdelenia v európskej politike. Tieto strany čoraz viac preberajú úlohu obrancov spoločnej európskej kultúry, identity a spôsobu života. Tento posun nie je výlučne taktický, vynútený brexitom a Putinom. Je aj ideologický. Predtým bolo nepriateľstvo voči EÚ motivované pocitom, že Brusel ohrozuje národnú odlišnosť. Teraz sa hovorí, že problémom je, že EÚ riadi kozmopolitná elita, ktorá zapredáva európsku kultúru. Je to euroskepticizmus motivovaný láskou k Európe. V tomto naratíve je Európa definovaná v opozícii voči Turecku, islamu, Blízkeho východu, severnej Afrike a po februári 2022 možno opäť voči Rusku. Náš spôsob života je vnímaný ako ohrozený týmito vonkajšími silami. V takomto existenčnom zápase nie je ďaleko prechod k pragmatickejšiemu pohľadu na EÚ ako na prostriedok v strete civilizácií.

Demokracia

Vzťah medzi populizmom a demokraciou je zložitý a podlieha rôznym interpretáciám. Zatiaľ čo niektorí považujú populizmus za negatívnu silu a dokonca hrozbu pre demokraciu, iní tvrdia, že je neoddeliteľnou súčasťou demokracie a predstavujúcou životne dôležité napätie medzi elitou a voličmi.

Politológ Takis S. Pappas navrhol v roku 2016 na definovanie súčasného populizmu pojem „demokratický neliberalizmus“. Tento pohľad uznáva právo väčšiny rozhodovať, ale odmieta liberálne obmedzenia politickej moci. Ako uviedol politológ Cas Mudde v roku 2007, populizmus tak môže slúžiť ako alternatíva k nedemokratickým formám liberalizmu. Vo svojej najlepšej podobe môže populizmus pôsobiť ako korekcia politickej elity, ktorá nedodržiava demokratické princípy.

Mnohí považujú populizmus za prirodzene nezlučiteľný s liberálnou demokraciou. Podľa definície populizmus vychádza z predstavy všeobecnej vôle a homogénneho národa, čo je v rozpore s pluralizmom myšlienok charakteristickým pre liberálnu demokraciu. Preto napríklad politológ Jan-Werner Müller tvrdí, že populizmus vždy predstavuje hrozbu pre demokraciu. Obe sú nezlučiteľné. Človek si musí vybrať: buď je demokrat, alebo populist. Stefan Rummens v prehľadovom článku v publikácii *The Oxford Handbook of Populism* (2017) tvrdí, že hoci populizmus určite možno považovať za symptóm chybnnej demokracie, nevyplýva z toho, že viac populizmu je liekom. Rummens poukazuje na to, že tí, ktorí prijímajú demokratický potenciál populizmu, zvyčajne predpokladajú, že samotná liberálna demokracia je paradoxom. Liberálna demokracia má obsahovať napätie medzi vôľou ľudu (demokracia) a právami (liberalizmus). Tento výklad však zďaleka nie je jednoznačný, pripomína Rummens. Liberálnu demokraciu treba skôr považovať za jednotný systém. Rummens to zhrňuje: „Populizmus v zmysle 'čistej ľudovej vôle' nie je konštitutívnou súčasťou liberálnej demokracie, ale ide o ideológiu, ktorá zásadne odporuje jej hodnotám a postupom.“

Iní tvrdili, že populizmus stále plní svoju funkciu. Demokracie vždy vytvárajú elity a toto nevyhnutné elitárstvo treba vyvážiť. Preto môžu byť užitočné pripomenutia, že zavedené strany majú v skutočnosti svojich voličov, ktorých musia zastupovať, a teda potrebujú ukotviť svoje voľby. V tomto zmysle možno povedať, že populizmus slúži ako korektív, nevyhnutný obnovovateľ, keď demokratická elita stráca pôdu pod nohami. Nedávna štúdia ukazuje, že spokojnosť voličov s fungovaním demokracie sa zvýšila po tom, čo sa do vlád v niekoľkých európskych krajinách dostali pravicovo-populistické strany.⁴ Predovšetkým sú to, samozrejme, vlastní sympatizanti strany, ktorí sa stávajú pozitívnejšími, pričom zodpovedajúca nespokojnosť zo strany oponentov nie je taká výrazná. Existujú aj dôkazy, ktoré naznačujú, že populistické strany prispeli k zvýšeniu volebnej účasti mobilizáciou voličov, ktorí by sa inak zdržali hlasovania.

Vo svojej výročnej správe o stave demokracie časopis Economist tvrdí, že „zastúpenie pravicových strán, ako sú *Švédski demokrati* alebo *Strana Fínov*, vo vláde nie je samo osebe na škodu demokracii; vylúčenie takýchto strán, ktoré majú podporu veľkej časti voličov, by sa totiž mohlo považovať za protidemokratické“.⁵

Na vyvodzovanie záverov o dlhodobých dôsledkoch úspechov populistov v Európe je ešte priskoro, keďže prípadov dlhodobej vládnej spolupráce s populistickými stranami bolo pomerne málo. Mnohé z týchto spoluprác boli krátkodobé, často v dôsledku ťažkostí, ktorým populistické strany čelili pri hľadaní kompromisov so zavedenými stranami. Okrem toho v prípadoch, keď boli populistické strany súčasťou koalíčných vlád, zvyčajne zastávali len niekoľko ministerských postov, čo sťažuje hodnotenie ich celkového vplyvu na politiku.

Naratív o ohrození liberálnej demokracie je odôvodnený ideologickými koreňmi týchto strán, ale prinajmenšom v západnej Európe zatiaľ neexistujú žiadne známky toho, že by sa autoritársky populizmus prejavil v oslabení demokracií. Vo východnej Európe sú podmienky iné, tam je nacionalizmus hlavným prúdom verejnej diskusie a populizmus nemožno pochopiť mimo kontextu hlbokkej korupcie.

Štúdia politológov Tjitske Akkermanovej, Sarah L. de Langeovej a Matthijisa Rooduijna z roku 2016 tvrdí, že pravicovo-populistické strany nemajú tendenciu robiť kompromisy vo svojich kľúčových otázkach, ako je imigrácia a multikulturalizmus.⁶ Tento záver je v súlade so skutočnosťou, že mnohé z týchto strán sú silne spojené s jednou alebo dvoma kľúčovými oblasťami politiky. Celkový vplyv populistických strán vo vláde je však zložitý: hoci vo všeobecnosti dodržiavajú demokratické normy a plnia koalíčné dohody, často si zachovávajú svoju populistickú rétoriku a výrazne nerozširujú svoj politický repertoár.

⁴ Dahlberg et al, 2021

⁵ EIU 2023 s 40

⁶ Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe. Into the Mainstream?

Dve krajiny vystupujú do popredia. V Maďarsku je národno-konzervatívna strana Fidesz Viktora Orbána dominantnou vládnu stranou od roku 2010 a v Poľsku bola národno-konzervatívna strana Právo a spravodlivosť (PiS) vedúcou vládnu stranou v rokoch 2005-2007 a potom opäť v rokoch 2015-2023. Výsledky sú dobre zdokumentované: volebné zákony boli zmenené v neprospech opozície, nezávislosť médií bola obmedzená, poslanie a zloženie ústavných súdov boli zmenené v prospech vlády, akademická sloboda bola ohrozená, zahraničné organizácie boli oslabené a práva žien a menšín boli obmedzené. Obom krajinám občas hrozili sankcie z Bruselu a rýchlo klesali v nezávislých hodnoteniach demokracie.

Nie je však zďaleka jasné, do akej miery je vývoj v Maďarsku a Poľsku reprezentatívny pre zvyšok Európy, a najmä pre západnú Európu. Poľsko ani Maďarsko neboli stabilnou demokraciou, ktorá sa náhodou dostala do rúk bezohľadných demagógov. Kolektívne demokratické skúsenosti Poľska pred rokom 1989 sa obmedzovali na niekoľko rokov v 20. rokoch 20. storočia, zatiaľ čo Maďarsko zostalo autoritatívnym štátom počas celého medzivojnového obdobia. Už v prvých rokoch po páde komunizmu bola zjavná deliaca čiara medzi autoritárskou a slobodomyselnou pravicou, ako aj napätie medzi nacionalizmom a liberalizmom. V oboch prípadoch k volebným úspechom prispela aj skorumpovaná ľavica, ktorá bola stále spojená s komunistickými diktáturami.

V európskych dejinách boli súčasťou parlamentných orgánov aj strany, ktoré sa stavali proti demokratickému systému, v ktorom fungovali. Existuje však zásadný kvalitatívny rozdiel medzi stranami, ktoré explicitne odmietajú demokraciu a jej riadiace štruktúry, a stranami, ktoré sa snažia podkopať demokratické pravidlá zvnútra systému. Hoci je to náročné, snaha o stanovenie hranice medzi populizmom a autoritárstvom zostáva dôležitou úlohou.

Závery

Na začiatok si povedzme, čo vlastne vieme. Pravicovo-populistické strany za posledných tridsať rokov neustále rástli. Rástli spolu s rastúcim dopytom po ich myšlienkach – o prisťahovalectve, o Európe, o multikulturalizme, o globalizácii - a vďaka ich schopnosti prispôbiť svoju rétoriku a programy takej úrovni radikalizmu, ktorú voliči dokážu tolerovať.

Vyrástli nezávisle od hospodárskych kríz alebo rastu. Vyrástli nezávisle od toho, ako sa k nim ostatné strany správali. Vyrástli nezávisle od politického terénu. Pred pätnástimi rokmi bolo Švédsko považované za stratený prípad nacionalistov. Pred desiatimi rokmi sa to isté hovorilo, s odkazom na Francovo dedičstvo, o Španielsku. Pred piatimi rokmi, s odvolaním sa na Salazarov odkaz, o Portugalsku.

A vo väčšine prípadov sa dostali k moci, pretože etablované pravicové strany považovali spoluprácu s nimi za menej bolestivú možnosť ako večná opozícia, alebo dlhotrvajúca a neplodná spolupráca s ľavicovými stranami.

Hoci to nepochybne znamená novú etapu, je dôležité pripomenúť si historické skúsenosti, ktoré naše demokracie v skutočnosti zahŕňajú. Antisystémové strany sú v európskych demokraciách prítomné už dlho a v priebehu času sa vyvíjali v rôznych formách.

Od značného vplyvu komunistických strán v povojnových rokoch až po prvý výskyt populistických strán v 50. rokoch 20. storočia a veľké otrasy v straníckych systémoch v 70. rokoch 20. storočia, európska politika bola svedkom spektra antisystémových hnutí, ktoré prichádzali a odchádzali.

Hoci historické porovnania poskytujú kontext, správa zdôrazňuje, že súčasná podpora populizmu je na bezprecedentnej úrovni. To vyvoláva otázky o podstatných rozdieloch medzi súčasnými populistickými stranami a vyzývateľskými stranami predchádzajúcich generácií. Je potrebné zhodnotiť podstatu politiky, ktorá presahuje populistickú fasádu.

Porovnanie napríklad komunistov napojených na Moskvu v 50. rokoch 20. storočia s nacionalistami napojenými na Putina v roku 20. rokoch 21. storočia predstavuje výzvu pri hodnotení relatívnej hrozby, ktorú predstavujú rôzne kategórie antisystémových strán. Podobne aj posúdenie toho, či malá krajne pravicová strana predstavuje väčšiu hrozbu ako väčšia pravicovo-populistická strana, závisí predovšetkým od vlastných hodnôt a perspektív.

Analýzu navyše komplikuje premenlivá povaha politických strán v čase, keďže strany často prechádzajú procesmi umiernenia, normalizácie alebo opätovnej radikalizácie.

Správa tiež poukázala na paradoxnú trajektóriu antisystémových strán, pričom konštatovala, že úspech v spochybňovaní establišmentu môže viesť k integrácii do hlavného politického prúdu. Z údajov skutočne vyplýva, že antisystémové strany sú v súčasnosti vo väčšine európskych demokracií insidermi, keďže boli zahrnuté do vlády alebo do dohôd o dôvere a podpore v 27 z 31 krajín zahrnutých do indexu. Jedinými výnimkami sú Nemecko, Írsko, Malta a Chorvátsko (ktoré je v indexe zahrnuté od roku 2000).

Je potrebné zdôrazniť, že dlhodobé dôsledky sú stále neznáme. Kedysi sa považovalo za samozrejmé, že populistické strany boli úspešné v opozícii, ale zlyhávali vo vláde, a to tak z hľadiska schopnosti realizovať svoju politiku, ako aj z hľadiska schopnosti udržať si voličov. A skutočne, zodpovednosť je spojená s politickou cenou. Nie je však isté, či je táto cena pre populistov vyššia ako pre iné strany. Pred takmer desiatimi rokmi Albertazzi a McDonnell tvrdili, že „populistické strany nie sú ani nevyhnutne epizodické, ani nie sú odsúdené na neúspech vo vláde“, a toto tvrdenie znie v súčasnosti ešte pravdivejšie.⁷

Pokiaľ ide o politický vplyv a smerovanie politických reforiem, možno rozoznať určité kontúry. Napríklad je zrejmé, že tieto strany ťahajú európsku politiku jasným smerom, pokiaľ ide o migračnú a menšinovú politiku, prípadne aj justičnú politiku. Zároveň je veľmi neisté, ako bude z dlhodobého hľadiska ovplyvnená hospodárska politika, a možno prekvapivo, ako bude ovplyvnená EÚ.

⁷ Daniele Albertazzi & Duncan McDonnell (2015), *Populists in Power*, Routledge, p. 3.

Profily krajín

RAKÚSKO

Rakúsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #20

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2019): +1,5%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2019): -11,2%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne.

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 3/18

Komunistická strana Rakúska (KPÖ), ktorá bola lojálna voči Sovietskemu zväzu, zažila po druhej svetovej vojne určitý stupeň popularity. V rokoch 1945 až 1947 sa zúčastňovala na rakúskej vláde a v prvých povojnových voľbách získala približne päť percent hlasov. Podpora tejto strany však začiatkom 60. rokov 20. storočia klesla a po celé desaťročia zostali komunisti v rakúskej politike zväčša bezvýznamní. V posledných rokoch však KPÖ zažíva isté oživenie, pričom v niektorých regionálnych voľbách dosiahla pozoruhodné výsledky.

*Združenie nezávislých, ktoré vzniklo v roku 1949, bolo koalíciou vychádzajúcou z pangermanizmu a národného liberalizmu. Jeho cieľom bolo vytvoriť alternatívu k dvom vtedajším hlavným rakúskym stranám, Sociálnym demokratom (SPÖ) a Kresťanským demokratom (ÖVP). V roku 1955 došlo k zlúčeniu so Stranou slobody, čo viedlo k založeniu *Slobodnej strany Rakúska (FPÖ)* v nasledujúcom roku.*

*FPÖ a jej predchodca presadzovali politiku „otvorenosti pre všetkých“, čo znamenalo, že v strane boli vítaní aj bývalí nacisti. Prvý predseda FPÖ Anton Reinthaller bol dôstojníkom SS a jeho nástupca Friedrich Peter mal tiež nacistickú minulosť. Hoci podiel bývalých nacistov v FPÖ bol vyšší, je dôležité poznamenať, že aj SPÖ a ÖVP mali členov s nacistickou minulosťou. Hoci FPÖ spolupracovala s ÖVP a SPÖ na miestnej a regionálnej úrovni, na celoštátnej úrovni tak nerobila. Tento vzťah bol označovaný ako *cordon sanitaire*, aj keď nie v pravom slova zmysle.*

V roku 1967 sa extrémnejšia frakcia FPÖ oddelila a vytvorila Národných demokratov (NDP), čo niektorí považovali za definitívny rozchod s nacistickými koreňmi FPÖ. NDP založil Norbert Burger, ktorý predtým viedol študentské hnutie v rámci FPÖ. NDP bola považovaná za sesterskú stranu nemeckej NPD a presadzovala opätovné zavedenie trestu smrti, ako aj spojenie („Anschluss“) s Nemeckom.

Jedným z významných úspechov NDP bolo, keď Burger získal v prezidentských voľbách v roku 1980 viac ako 3 % hlasov. V roku 1988 však najvyšší súd stranu zakázal.

Po rozdelení sa FPÖ na istý čas vydala liberálnejším smerom. V roku 1980 sa na čelo strany postavil Norbert Steger. Napriek klesajúcej podpore voličov vstúpila FPÖ v roku 1983 do koalíciej vlády s SPÖ. Stalo sa tak prvýkrát v histórii strany, ale viedlo to aj k nezhodám vo vnútri strany.

V tom istom roku sa Jörg Haider stal regionálnym lídrom strany v Korutánsku. To vyvolalo boj o moc medzi Haiderom a Stegerom, ktorý nakoniec Haider vyhral a v roku 1986 sa ujal vedenia strany. V roku 1989 sa Haider stal korutánskym hajtmanom po tom, ako strana dosiahla druhé miesto v krajiniských voľbách. O dva roky neskôr však musel odstúpiť po neslávne známom výroku, v ktorom chválil politiku nacistického Nemecka v oblasti pracovného trhu.

V roku 1993 FPÖ spustila kampaň „Rakúsko na prvom mieste“, v ktorej sa zasadzovala za referendum o prisťahovalectve. Strana tvrdila, že Rakúsko nikdy nebolo prisťahovaleckou krajinou, že migrácia ohrozuje blahobyť a že islam predstavuje existenčnú a kultúrnu hrozbu pre rakúsky národ. Okrem toho FPÖ zmenila svoj postoj k európskej integrácii a viedla kampaň proti členstvu Rakúska v EÚ. Tieto zmeny viedli k rozkolu v strane, pričom päť poslancov odišlo a založilo vlastnú stranu: Liberálne fórum, ktoré sa neskôr premenovalo na NEO a nahradilo FPÖ v rámci Liberálnej internacionály.

Druhá polovica 90. rokov bola veľmi priaznivá pre FPÖ, ktorá využila nespokojnosť s politikou úsporných opatrení, čiastočne motivovanú členstvom v EÚ a následnými nevyhnutnými úpravami, ako aj zvýšeným prisťahovalectvom do Rakúska (najmä v dôsledku vojen v bývalej Juhoslávii). To viedlo aj k priamym politickým zmenám, pričom FPÖ sa v hospodárskych otázkach posunula doľava a v sociálno-kultúrnych otázkach doprava.⁸ Voľby v roku 1999 znamenali pre FPÖ doteraz najúspešnejší výsledok, keďže strana získala takmer 27 % hlasov. Po neúspešných rokovaníach so Sociálnodemokratickou stranou (SPD) sa Rakúska ľudová strana (ÖVP) obrátila na Haidera a napriek hrozbe sankcií zo strany iných krajín pozvala FPÖ do vlády.

Keď ÖVP pokračovala v koalícii, Izrael odvolal svojho veľvyslanca vo Viedni a všetky krajiny EÚ izolovali Rakúsko v rámci bezprecedentného bojkotu. V septembri 2000 však museli ostatné krajiny ustúpiť po tom, čo odborná správa nezistila, že by rakúska vláda alebo ministri FPÖ predstavovali hrozbu pre hodnoty EÚ. Stojí za zmienku, že Jörg Haider sa nikdy nezúčastnil na vláde a v tomto období odstúpil aj z vedenia strany.

Následujúce voľby boli pre FPÖ katastrofou, v roku 2002 stratila takmer dve tretiny svojich voličov. Pokračovali však vo vláde, čo viedlo k rastúcim konfliktom vo vnútri strany. V roku 2005 Haider napokon odišiel z FPÖ a založil *Alianciu za budúcnosť Rakúska* (BZÖ), ktorá prevzala pozíciu vo vláde, zatiaľ čo FPÖ prešla do opozície. Po voľbách v roku 2006 obe strany pokračovali v opozícii. Keď Haider v roku 2008 zahynul pri autonehode, jeho nástupcom sa stal Josef Bucher, ktorý viedol BZÖ pravicovejším ekonomickým smerom a

⁸ Reinhard Heinisch & Annika Werner, (2021), „Austria: Tracing the Christian Democrats' Adaptation to the Silent counter-revolution” in Tim Bale & Crisóbal Rovira Kaltwasser, *Riding the populist wave. Europe's Mainstream right in crisis*. Cambridge University Press.

menej sa zameral na odpor voči prístahovalectvu. Bez Haidera sa však BZÖ nepodarilo udržať záujem voličov a strana po roku 2010 zmizla zo scény.

FPÖ sa pomaly zotavovala pod vedením Heinza-Christiana Stracheho, ktorý stranu nasmeroval na radikálnejší kurz s väčším dôrazom na prístahovalectvo. V roku 2016, ťažiac z migračnej krízy, kandidát FPÖ Norbert Hofer takmer vyhral prezidentské voľby. Po tom, čo v prvom kole skončil na prvom mieste, v druhom so ziskom 49,7% prehral. V roku 2017 získala FPÖ 26 percent, čo sa blíži k jej najlepším výsledkom v histórii. Po druhýkrát vytvorili koalíciu s ÖVP pod vedením kancelára Sebastiana Kurza. Táto vláda však vydržala len rok a pol. Aféra Ibiza, jeden z najväčších škandálov v novodobých rakúskych dejinách, spôsobila pád vlády aj vedenia FPÖ, keď vyšlo najavo, že Strache bol podľa tajne natočeného videa pripravený na korupčné aktivity výmenou za tajnú pomoc s volebnou kampanou FPÖ.

Po predčasných voľbách v roku 2019 ÖVP vytvorila koalíciu so Zelenými, pričom Stracheho na čele strany vystriedal Hofer, ktorý pokračoval v politickom kurze FPÖ. Hofer v roku 2020 počas pandémie COVIDu vo svojom známom prejave povedal, že korán predstavuje pre Rakúsko väčšiu hrozbu ako koronavírus.⁹ Škandál na Ibize viedol k prudkému poklesu popularity FPÖ. Napriek tomu sa im podaril pozoruhodný návrat a od konca roka 2022 sú na čele prieskumov pred voľbami v roku 2024. V roku 2021 vystriedal Hofera na čele strany Herbert Kickl. Kickl bol ministrom vnútra vo vláde v rokoch 2017 - 19 a dostal sa na titulné stránky mnohých novín. Bol tvrdo kritizovaný za svoj komentár k Európskemu dohovoru o ľudských právach: „existujú zvláštne právne štruktúry, niekedy staré mnoho rokov a vyvinuté za úplne iných okolností, ktoré nám bránia robiť to, čo je potrebné. Rád by som sa týchto pravidiel ujal“. Kickl pokračoval: „Som presvedčený, že právo má nasledovať politiku a nie politika má nasledovať právo.“¹⁰ Počas pandémie patril Kickl medzi ostrých kritikov obmedzení, odmietal nosiť v parlamente na tvári rúško a šíril konšpiračné teórie o vakcíne.¹¹

FPÖ bola v ekonomických otázkach vždy pravicovo orientovaná, hoci čoraz viac podporovala sociálny štát. Otázka prístahovalectva je dôležitá od začiatku 90. rokov a vysvetľuje mnohé z rastu strany. FPÖ patrí medzi radikálnejšie protiimigračné strany v Európe, pričom Strache bol posledným z jej lídrov, ktorý tvrdil, že prebieha výmena obyvateľstva.¹² Pangermanizmus z prvých rokov existencie strany bol nahradený priamejším rakúskym nacionalizmom. FPÖ pokračovala v podpore Ruska dokonca aj po jeho invázii na Ukrajinu. Kickl tvrdil, že Rusko a NATO „zdieľajú zodpovednosť“ za inváziu, a keď mal Zelenskyj prejav v rakúskom Bundestagu, Kickl a ďalší poslanci FPÖ odišli.¹³

⁹ <https://kurier.at/chronik/wien/koran-gefaehrlicher-als-corona-muslime-zeigen-norbert-hofer-an/400942760>

¹⁰ <https://www.dw.com/en/austrian-interior-minister-accused-of-attacking-rule-of-law/a-47224454>

¹¹ <https://www.vienna.at/maskenpflicht-im-parlament-hofer-kritisiert-kickl/6950373>

¹² <https://www.reuters.com/article/us-austria-politics/austrian-far-right-sticks-by-population-exchange-rhetoric-idUSKCN1S73PJ/>

¹³ <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/30/austria-far-right-lawmakers-walk-out-of-zelenskyy-speech>

V Rakúsku vzniklo a zaniklo niekoľko ďalších krátkodobých antisystémových strán. Začiatkom tohto tisícročia mala euroskeptická strana *Zoznam Dr. Hansa-Petra Martina – Za skutočnú kontrolu v Bruseli* mierny úspech vo voľbách do EP, hoci nikdy nezískala zastúpenie v rakúskom parlamente. Ľavicovo-populistická strana *JETZT (Teraz)*, ktorú založil Peter Pilz, bývalý poslanec za stranu Zelených, sa dostala do parlamentu v roku 2017, ale o dva roky neskôr, v predčasných voľbách, neprekonal volebný prah.

Každé voľby v Rakúsku od roku 1990 priniesli pravicovú väčšinu v parlamente. ÖVP sa však len trikrát rozhodla vládnuť s populistickou pravicou, čo svedčí o nejednoznačnom postoji, ktorý v ÖVP prevláda.

Voľby do EP

FPÖ je v Európskom parlamente zastúpená od vstupu Rakúska do EÚ v roku 1995. Poslanci FPÖ až do založenia EFN v roku 2015 neboli súčasťou žiadnej politickej skupiny v EP. Odvtedy je FPÖ jednou z dôležitejších strán v skupine EFN/ID. V roku 2019 sa voľby do EP konali len niekoľko dní po afére Ibiza, čo viedlo k horšiemu výsledku FPÖ, než sa očakávalo.

Euroskeptická strana *Zoznam Dr. Hansa-Petra Martina – Za skutočnú kontrolu v Bruseli* získala v roku 2004 dve kreslá a v roku 2009 tri kreslá. Strana nevstúpila do žiadnej európskej straníckej skupiny, hoci medzi jej europoslancami boli v tejto otázke nezhody.

FPÖ - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

KPÖ – zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

BELGICKO

Belgicko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #17

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2019): +4,9%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: +7,5%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne.

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 4/21.

Belgická komunistická strana (KPB) vznikla v roku 1921 a počas väčšiny svojej existencie bola lojálna Sovietskemu zväzu. KPB dosiahla vrchol svojej popularity bezprostredne po druhej svetovej vojne, keď vo voľbách v roku 1946 skončila na treťom mieste so ziskom 12 % hlasov. V rokoch 1946-47 bola súčasťou koalície vlády. Jej podpora sa však rýchlo vytratila a BKP sa do vlády už nikdy nevrátila.

Belgická robotnícka strana (PVDA/PTB) má korene v študentských protestných hnutiach z konca 60. rokov 20. storočia a v roku 1979 sa definitívne stala stranou. PTB vznikla ako opozícia voči KPB, ktorú považovala za revizionistickú; PTB bola naopak silne ovplyvnená maoizmom. PTB dlho nemala volebný úspech. Po roku 2000 zaznamenala nárast podpory po pokuse odpútať sa od svojich separatistických tendencií v minulosti.¹⁴ V súčasnosti je jedinou belgickou stranou v parlamente, t. j. jedinou stranou bez regionálnych pobočiek, hoci stále zostáva silnejšia medzi voličmi vo Valónsku, priemyselnom srdci Belgicka. Zmena PTB po roku 2000 s menším počtom odkazov na Lenina, Mao a revolúciu je zjavne inšpirovaná Socialistickou stranou (SP) v Holandsku. PTB je radikálne ľavicová v hospodárskych otázkach, často zastáva umiernené postoje v sociálnych otázkach a zdržala sa parlamentného hlasovania odsudzujúceho Rusko za inváziu na Ukrajinu.

Ludová únia (VU), flámska nacionalistická strana, vznikla v roku 1954 s cieľom podporovať flámsky jazyk. Neskôr VU rozšírila svoj záber a stala sa širokospektrálnou organizáciou, ktorá úspešne priťahovala voličov ľavice, stred aj pravice. VU prispela k rastúcej pozornosti venovanej flámskej otázke v 70. rokoch 20. storočia, v čase, keď sa etablované strany rozdelili na valónsku a flámsku vetvu.

Nakoniec sa rozdelila aj VU, keď ju opustila radikálnejšia frakcia, ktorá neprijala kompromisné federálne riešenie. Vo voľbách v roku 1978 vznikla aliancia dvoch malých radikálne nacionalistických strán, ktorá sa v roku 1979 premenila na novú politickú stranu: Vlaams Blok (VB).

¹⁴ Delwit, Pascal (2022), "The Labor Part of Belgium (PTB-PVDA): A Modern Radical Left Party? *Frontiers in Political Science*, Vol 4. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpos.2022.862949/full>

V prvých rokoch svojej existencie sa Vlaams Blok príliš nešíril, pôsobil najmä v Antverpách a úplne sa sústredil na otázku nezávislosti Flámska. V polovici 80. rokov sa pozornosť postupne presunula na protiimigračné posolstvá. V roku 1987 vznikla mládežnícka organizácia, ktorej členom bol okrem iných aj budúci predseda strany Filip DeWinter. Veľký zlom nastal vo voľbách do EP v roku 1989, po ktorých nasledoval výrazný výsledok v belgických voľbách v roku 1991, ktoré boli v Belgicku okamžite označované ako „čierna nedeľa“. VB potom pokračovala v raste a zvyšovala svoj podiel hlasov v každých voľbách od roku 1981 do roku 2007.

VB má dlhú históriu extrémizmu a občas aj antisemitizmu. Jej prvý predseda Karel Dillen, ktorý bol v roku 1981 zvolený do funkcie doživotne (nakoniec v roku 1996 odstúpil, ale až do roku 2004 bol poslancom Európskeho parlamentu), preložil v 50. rokoch 20. storočia knihu popierajúcu holokaust. Roeland Raes, podpredseda po roku 2000, spôsobil mediálny škandál po tom, ako spochybnil rozsah holokaustu a pravosť *Denníka Anny Frankovej*. V roku 1992 VB predložila kontroverzný „plán 70 bodov“ so 70 návrhmi na „riešenie problému prisťahovalectva“. Inšpirovala sa podobným plánom vo Francúzsku, ktorý vypracoval Jean-Marie Le Pen. VB presadzovala hromadné vyhostenie prisťahovalcov z Belgicka.

Extrémizmus VB motivoval ostatné strany v parlamente, aby ich systematicky vylučovali z vládnutia, a preto sa v roku 1989 neformálne dohodli na „*Cordon Sanitaire*“. VB bola rozpustená v roku 2004 po tom, čo súd uznal, že strana podporovala nezákonnú diskrimináciu. V tom istom roku sa preskupila ako *Vlaams Belang*, pričom predseda strany Frank Vanhecke tvrdil, že „meníme svoj názov, ale nie program“. O niekoľko rokov neskôr začala strana v prieskumoch klesať. Vo voľbách v roku 2014 zaznamenala najnižšiu podporu od polovice 80. rokov, pričom tento pokles sa všeobecne interpretoval ako úspech stratégie *cordon sanitaire*. VB sa však odrazila od dna a v roku 2019 dosiahla 12 %, čo sa rovná výsledku z ich najlepších volieb v histórii v roku 2007.

V minulosti bola VB v ekonomických otázkach jasne pravicová, ale v poslednom desaťročí sa posunula smerom k stredu. Stále je veľmi kritická voči EÚ a v sociálnych otázkach bola vždy dosť konzervatívna.

Cordon Sanitaire vylúčil aj valónsku obdobu VB: *Národný front* (FN). FN bola belgická nacionalistická strana, ktorá sa výrazne stavala proti prisťahovalectvu aj separatizmu vo Flámsku. Mala spoločný názov a ideológiu so známejšou francúzskou stranou, ale nikdy úzko nespolupracovala so stranou Jean-Marie Le Pena. V roku 2006 bol predseda strany Daniel Féret odsúdený na 250 hodín verejnoprospešných prác za rasistické odkazy vo volebnej kampani. FN neskôr zmenila svoj názov na *Národná demokracia*. V rokoch 1991 - 2010 bola zastúpená v parlamente, ale nikdy nemala žiadny vplyv. V roku 1997 sa zlúčila s *Agir*, malou nacionalistickou stranou so sídlom v Liege.

Nová flámska aliancia (N-VA) vznikla v roku 2001 a stala sa faktickým nástupcom už zaniknutej VU. N-VA je flámska nacionalistická strana, ktorá presadzuje občianskejšiu formu nacionalizmu ako VB. Pôvodne širokospektrálna strana N-VA je v súčasnosti vedúcou stredopravou stranou v Belgicku a niektorí vedci ju zaraďujú medzi populistické a krajne pravicové strany.¹⁵ V roku 2007 senátor N-VA Jean-Marie Dedecker opustil stranu a namiesto toho založil stranu *Zoznam Dedecker* (List Dedecker LDD, v súčasnosti *Libertarian, Direct, Democratic*), ktorá získala zastúpenie vo voľbách v rokoch 2007 a 2010, ako aj post poslanca EP v roku 2009. LDD je populistická strana, pravicová v ekonomických aj sociálnych otázkach. LDD sa stala prvou stranou, ktorá zostala mimo sanitárneho kordónu proti VB.

Voľby do EP

VB vstúpila do EP v roku 1989 s jedným mandátom a pripojila sa ku krajne pravicovej skupine Jeana-Marie Le Pena. V roku 1994 sa k nim v parlamente pridala FN, hoci obe strany nemali oficiálnu politickú skupinu. Poslanci VB potom strávili mnoho rokov ako nezaraďení, ale v súčasnosti sú zakladajúcimi členmi skupiny *Identita a demokracia*. Vo voľbách v roku 2019 získali 3 poslancov EP. Belgicko je zastúpené aj v skupine ECR, a to prostredníctvom N-VA. V roku 2019 získala PTB-PVA jedno kreslo, ktoré sa stalo vôbec prvým kreslom Belgicka v skupine GUE-NGL.

PVDA-PTB - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

VB - zhrnutie

Ekonomika: stredo-pravá

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

¹⁵ <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Belgium.pdf>

BULHARSKO

Zhrnutie - Bulharsko

Poradie v rebríčku populizmu: #23

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): +/-0 %.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2023): +1,4 %.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (február 2024): žiadne.

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/17.

V roku 2020 vstúpila bulharská politika do svojej najturbulentnejšej fázy. Počas prvého postkomunistického desaťročia sa zdalo, že krajina smeruje k systému dvoch strán, ktorému dominuje *Socialistická strana* (BSP), priama nástupkyňa komunistickej strany, a široká stredopravá koalícia *SDS*. Stabilita bola narušená v roku 2001, keď úplne nová antisystémová strana, *Národné hnutie Simeona II.* bývalého kráľa Simeona II. (populistické, ale stredovo orientované), získala viac ako 42 % hlasov. Bol to začiatok neustáleho preskupovania v bulharskej straníckej politike, kde každé voľby viedli k vstupu nových strán do parlamentu a odchodu starých, ako aj k neustále veľmi vysokej miere nestability, pričom zostavovanie vlády bolo čoraz ťažšie.

Od jari 2021 do jari 2023 sa uskutočnilo nie menej ako päť parlamentných volieb (tri v roku 2021, jedny v roku 2022 a jedny v roku 2023). Po prvých štyroch voľbách sa kvôli zvyšujúcemu tempu stále väčšej polarizácie nepodarilo zostaviť stabilnú vládu.

Napriek tomu, že sa stala najväčšou stranou vo voľbách v apríli 2021, konzervatívna strana *GERB*, ktorá sa v roku 2013 stala prvou, ktorá vyhrala dva po sebe idúce voľby, a ktorej vodca Bojko Borisov bol predsedom vlády tri funkčné obdobia (2009-13, 2014-17, 2017-21), nebola schopná zostaviť vládu. Namiesto toho boli len o dva mesiace neskôr vyhlásené nové voľby, v ktorých sa novovytvorená strana *Sú takíto ľudia* (ITN), antiestablišmentová strana, ktorá spája protikorupčné posolstvá s ekonomickou pravicovou politikou a niektorými konzervatívnymi názormi, stala najväčšou stranou v parlamente. ITN však odmietla spolupracovať s akoukoľvek inou stranou, a preto museli byť v tom istom roku vypísané tretie voľby. Vo voľbách v novembri stratila ITN takmer dve tretiny svojej voličskej podpory. Namiesto toho vyhrala voľby ďalšia novovytvorená liberálna strana *Pokračujeme v zmene* (PP) so ziskom 25 percent hlasov. PP nakoniec vytvoril vládu s BSP, liberálno-konzervatívnym *Demokratickým Bulharskom* (DB) a, napriek predchádzajúcemu odporu, s ITN. Táto vláda však nevydržala veľa mesiacov. V júni 2022 ITN opustila vládu po konflikte týkajúcom sa vzťahov so Severným Macedónskom.

Od volieb v roku 2023 má Bulharsko koaličnú vládu, ktorú tvoria PP a GERB spolu s ich pridruženými stranami DB a SDS (obe sú členmi EPP). Toto krehké stredopravé spojenectvo je založené na spoločnej opozícii voči prokremel'skému prezidentovi, ako aj na spoločnom ciele, ktorým je vstup Bulharska do eurozóny. V novembri 2023 utrpela strana GERB ťažké straty v komunálnych voľbách vrátane straty postu primátora v mestách ako Sofia a Varna, čo ešte zvýšilo napätie vo vláde. V celoštátnych prieskumoch verejnej mienky však PP stratila viac, zatiaľ čo podpora GERB zostala pomerne stabilná.

Bulharsko po roku 2000 zaznamenalo neustály prílev nacionalistických a krajne pravicových strán. Prvou úspešnou bola krajne pravicová strana *Ataka*, ktorú v roku 2005 založil televízny novinár Volen Siderov. Ataka získala vo voľbách v roku 2005 osem percent a v roku 2009 deväť percent, zatiaľ čo Siderov skončil v prezidentských voľbách v roku 2006 druhý. V tom čase sa strane Ataka dostalo primeranej medzinárodnej pozornosti. Strana je stále dobrou reprezentáciou bulharského ultranacionalizmu, pričom všetci jej nástupcovia sa riadia v podstate rovnakým vzorcom: nekompromisnou rétorikou proti establišmentu (väčšina oponentov je odmietaná ako „zradcovia“) a nenávisťnými prejavmi proti menšinám, najmä Rómom, Turkom a moslimom. Poslankyňa za stranu Ataka Magdalena Taševa prirovnala utečencov zo Sýrie k opiciam a nazvala ich „divochmi“, „spodinou“ a „masovými vrahmi“.¹⁶

Ataka je zarytým odporcom členstva v NATO (Bulharsko sa stalo členom NATO v roku 2004), je ostro proruská (dedičstvo ruskej podpory nezávislého hnutia Bulharska v 19. storočí) a dokonca chce zrušiť mierovú zmluvu z obdobia po prvej svetovej vojne (podľa ktorej Bulharsko stratilo územie v prospech bývalej Juhoslávie). Siderov tiež systematicky propagoval konšpiračné teórie. Ataka chce tiež dať pravoslávnej cirkvi významnú úlohu v politike. Z ekonomického hľadiska je strana ľavicová, presadzuje znárodnenie bánk a zákony proti nákupu poľnohospodárskej pôdy cudzincami.

Po roku 2010 sa radikálna pravica rozdelila na niekoľko frakcií. Ataka, ktorá bola v parlamente podpornou stranou GERBu v jednotlivých kolách, zaznamenala vo voľbách v roku 2014 pokles voličskej podpory o polovicu, zatiaľ čo do parlamentu sa dostali dve ďalšie nacionalistické strany s podobnou ideológiou a politikou - VMRO a NFSB. *Vnútrotná macedónska revolučná organizácia* (VMRO) vznikla v roku 1991 a hlási sa k odkazu rovnomennej nacionalistickej organizácie z 19. storočia. Rovnako ako Ataka aj táto strana propaguje nenávisťné prejavy voči rómskej a tureckej menšine (ktoré opisuje ako „boj proti ciganizácii“). Sú tiež silne kritickí voči právam LGBTQ a rodovým teóriám. *Národný front za záchranu Bulharska* (NFSB) vznikol v roku 2011 ako odštiepenec od strany Ataka po konflikte medzi Siderovom a zakladateľom a lídrom strany NFSB Valerijom Simeonovom.

¹⁶ New York Times, December 15, 2013.

Vo voľbách v roku 2017 sa všetky tri radikálne pravicové strany spojili do volebnej aliancie, ktorá získala niečo vyše deväť percent. Po voľbách tieto tri strany, t. j. Ataka, NFSB a VMRO, vstúpili do koalíciej vlády s GERB. Líder strany VMRO Krasimir Karakačanov sa stal podpredsedom vlády so zodpovednosťou za vnútornú bezpečnosť. Ataka opustila vládu v roku 2019, zatiaľ čo zvyšné dve strany v nej zostali až do roku 2021.

Znovu načítať Bulharsko (PB) bola pravicovo-populistická strana, ktorá sa dostala do parlamentu v roku 2014, ale o tri roky neskôr vo voľbách neuspela. Vo voľbách do EP v roku 2014 spolupracovala s VMRO, vďaka čomu strana získala zastúpenie aj v Európskom parlamente v rokoch 2014 - 19. NFSB nakoniec spojila sily s *Hnutím Vôľa* (Dviženje Volja), ktoré vzniklo ešte v roku 2007 pod iným názvom. Politicky je Hnutie Vôľa blízke ostatným národným konzervatívnym stranám a v roku 2017 sa dostalo do parlamentu, pričom dalo dôveru a podporu vláde, ale v roku 2021 sa mu nepodarilo znovu dostať do parlamentu. Národno-konzervatívna a proruská strana *Bulharský vzostup* získala zastúpenie vo voľbách v roku 2022, ale o rok neskôr nezískala dosť hlasov na vstup do parlamentu.

Vo všetkých troch voľbách v roku 2021 získala strana Ataka 0,5 percenta, a tak sa zdá, že je mimo politickej scény, keďže od roku 2005 mala parlamentné kreslá v každom volebnom období. Vo voľbách v roku 2023 sa spojila do proruského spojenectva, okrem iného, so zvyškami Komunistickej strany, ale podpora voličov zostala okolo pol percenta.

Klesajúci trend radikálnej pravice však začiatkom 20. rokov 21. storočia prerušila ďalšia nová strana, *Oživenie/Obroda* (V), ktorá sa vyšvihla na najúspešnejšiu krajne pravicovú stranu v postkomunistickom Bulharsku. Stranu *Oživenie/Obroda* založil v roku 2014 jej súčasný predseda Kostadin Kostadinov. Kostadinov bol predtým členom NDSV a IMRO, ale tieto dve nacionalistické strany opustil, pretože ich považoval za príliš umiernené. Strana bola založená 2. augusta, t. j. v deň Ilindenského povstania (Ilindensko-preobraženského povstania) proti Osmanskej ríši v roku 1903, ktoré má pre bulharských nacionalistov veľkú symbolickú hodnotu. Kostadinov napísal niekoľko kníh vrátane učebnice pre základné školy o bulharskej histórii a nacionalizme.

Kvôli svojim tvrdým protirómskym postojom a fašistickým črtám sa *Oživenie/Obroda* sotva dá označiť za demokratickú stranu. Samotný Kostadinov bol raz zatknutý po tom, čo údajne viedol gang skinheadov pri násilnom útoku na rómsku komunitu. V roku 2013 po záplavách vo Varne, pri ktorých zahynulo desať ľudí, tvrdil, že nikto z rómskej komunity sa neprihlásil ako dobrovoľník na pomoc, a označil ich za „parazitov“ a „neľudskú škodnú“. Elena Gunčevová, Kostadinovova kandidátka na post vice-prezidentky v prezidentských voľbách v roku 2021, počas predvolebnej kampane povedala, že židovskí kandidáti sú v krajine „len hostami“: „toto je krajina Bulharov“.

Počas pandémie strana organizovala demonštrácie proti COVIDovým opatreniam vlády a v januári 2022 sa pokúsila vtrhnúť do Národného zhromaždenia. Šírla tiež konšpiračné teórie týkajúce sa pandémie aj vakcíny.

Oživenie/Obroda je výrazne proti EÚ, proti NATO a je proruská. Strana vyzvala na vypísanie referenda o vystúpení z NATO a EÚ. Kostadinov vyhlásil, že „všetko určuje Kozjak [ulica na ktorej sídli veľvyslanectvo USA v Sofii]“ a chce „normalizovať“ vzťahy s Putinovým Ruskom. Na stranických podujatiach je často vidieť ruské vlajky a tričká s Putinom a strana je aktívna na sociálnych sieťach, kde šíri proruské názory. Kostadinov povedal, že „rusofóbny odpad“ by mal byť „vyhubený ako škodcovia“.

Ako každá krajne pravicová strana v Bulharsku je aj *Oživenie/Obroda* ľavicová, pokiaľ ide o hospodársku politiku, s požiadavkami na znárodnenie veľkých podnikov, zvýšenie dôchodkov a minimálnej mzdy atď. V sociálnych otázkach sú konzervatívni a sľubujú podporu kresťanských hodnôt a „tradičnej bulharskej rodiny“. Hristo Hristev, profesor práva Európskej únie na Sofijskej univerzite, tvrdí: „Podľa môjho názoru sa za týmito postojmi *Oživenia/Obrody* skrýva program, ktorého cieľom je postaviť čo najväčšiu časť bulharskej spoločnosti proti EÚ, oddeliť Bulharsko od zjednotenej Európy a slobodného sveta; premeniť nás na periférny autoritatívny štát represívneho ruského režimu“.

Voľby do EP

Na základe výsledkov predchádzajúcich celoštátnych parlamentných volieb získala Ataka v roku 2007 3 kreslá v Európskom parlamente. Stali sa zakladajúcim členom krátkodobej nacionalistickej skupiny Identita, tradícia, suverenita s francúzskym Národným frontom. V prvých bulharských voľbách do EP v roku 2007 Ataka o kreslá prišla, ale po voľbách v roku 2009 opäť získala dve kreslá. Obaja poslanci strany Ataka neboli členmi žiadnej politickej skupiny a v roku 2014 neboli znovuzvolení do EP.

Vo voľbách v roku 2014 PB a VMRO vytvorili volebnú koalíciu, a tak sa im podarilo získať dve kreslá, pričom obaja zástupcovia sa pripojili k skupine ECR. Poslanec VMRO Angel Džambazki bol predmetom dlhého zoznamu obvinení vrátane nenávisných prejavov voči Židom, Rómom a LGBT ľuďom. Džambazki bol v roku 2019 opätovne zvolený spolu s jedným ďalším poslancom EP za VMRO. Obaja pokračovali v práci v ECR.

Oživenie/Obroda - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

CHORVÁTSKO

Zhrnutie - Chorvátsko

Poradie v rebríčku populizmu: #27

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2020): 0%.

Voličská podpora radikálnej pravej v posledných voľbách (2020): +8,3%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne.

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/12.

Chorvátska demokratická únia (HDZ) vznikla v roku 1990, keď bolo Chorvátsko ešte republikou Juhoslávie. HDZ v tom istom roku vyhrala prvé slobodné parlamentné voľby, viedla Chorvátsko počas občianskej vojny (1991 - 1995) a aj v povojnovom období naďalej dominovala na domácej politickej scéne. Chorvátska politika bola silne poznačená nacionalizmom a silnými antagonizmami medzi chorvátskou väčšinou a zostávajúcou srbskou menšinou.

Smrť prezidenta Franja Tudjmana v roku 1999 znamenala začiatok novej etapy chorvátskej politiky. Od prelomu tisícročia začalo Chorvátsko spĺňať kritériá plnohodnotnej demokracie. Dôležitým faktorom posilnenia demokracie bol široký domáci konsenzus o význame členstva v EÚ a o realizácii potrebných politických, hospodárskych a súdnych reforiem. HDZ, ktorá prvýkrát stratila moc v roku 2000, spočiatku odmietala spoluprácu stredolavej vlády s haagskym tribunálom a protestovala proti vydávaniu chorvátskych občanov. Iva Sanadera, ktorý vystriedal Tudjmana na čele strany, vyzval Ivic Pašalič, ktorý obvinil Sanadera zo zrady nacionalistickej línie strany. Sanader tento boj vyhral a v roku 2003 HDZ prijala nové stanovky, v ktorých zdôraznila, že strana sa opiera o demokratické princípy.

V nasledujúcich desaťročiach sa HDZ transformovala na stredopravú stranu a v súčasnosti je začlenená do rodiny európskych konzervatívnych strán prostredníctvom svojho členstva v Európskej ľudovej strane (EPP). Strana získala najväčší podiel hlasov vo všetkých voľbách od roku 2003 s výnimkou jedných. Napriek tomu, že HDZ je silne proeurópsky orientovaná, stále v sebe skrýva veľa nacionalizmu. Napríklad minister kultúry HDZ v 10. rokoch 21. storočia v minulosti chválil fašistický ustašovský režim a počas svojho pôsobenia vo funkcii vyhadzoval údajne ľavicovo orientovaných manažérov médií.

Druhou dominantnou stranou v Chorvátsku je SPD, ktorá má korene v Komunistickej strane Chorvátska. SPD je stredovo orientovaná sociálnodemokratická strana, ktorá je súčasťou S&D v Európskom parlamente. HDZ aj SPD vytvorili spojenectvá s veľkým počtom menších strán vo veľmi fragmentovanom chorvátskom straníckom systéme, ale nikdy spolu nevytvorili spoločnú širokú koalíciu.

Dve antisystémové strany boli relatívne úspešné. *Ključ Chorvátska* (ZZ, založená pod názvom Ľudský múr / Živi zid) je antisystémová strana, ktorá sa presadila vo voľbách v rokoch 2015 a 2016. Strana odmieta klasifikáciu v zmysle ľavice alebo pravice a má niekoľko podobností s talianskou M5S (*Hnutie piatich hviezd*). ZZ kombinuje radikálnu ľavicovú kritiku kapitalizmu (Ivan Sinčić, ktorý v prezidentských voľbách v roku 2014 skončil tretí a v roku 2019 sa stal poslancom Európskeho parlamentu za túto stranu, verí v zrušenie súkromných bánk) s tvrdým odporom voči prístahovalecťu a progresívnou sociálnou politikou vrátane toho, že je za legalizáciu marihuany. V prvých rokoch svojej existencie ZZ obhajoval „Croxit“, neskôr však prešiel na miernejší euroskepticizmus. Strana tiež prispela k šíreniu konšpiračných teórií o chemtrails a očkovaní.

Pre stranu, ktorá spočiatku získavala úspechy útokom na korupciu v krajine, bolo ťažkou ranou, keď sa v roku 2019 ukázalo, že aj ZZ bola zapletená do viacerých korupčných škandálov. Strana niekoľkokrát zmenila svoj názov a vo voľbách v roku 2020 sa nedostala do parlamentu.

Pred parlamentnými voľbami v roku 2020 vznikla nová národná konzervatívna strana: *Vlastnecké hnutie Miroslava Škora* (DPMS). Škoro je uznávaný spevák, ktorý vydáva platne od 90. rokov 20. storočia. Po krátkej politickej kariére v HDZ po roku 2000 sa vrátil do politiky a v prezidentských voľbách v roku 2019 skončil na treťom mieste. Potom založil vlastnú stranu, ktorá vo voľbách v roku 2020 skončila tretia. Pri zakladaní strany Škoro povedal, že Chorvátsko potrebuje predovšetkým jednotu: „Zlá politika za posledných 20 rokov priviedla krajinu na pokraj skazy“.

V lete 2021 Škoro opustil stranu po konflikte ohľadom financovania strany, čo viedlo k zmene názvu na *Vlastnecké hnutie* (DP). Stranu odvtedy vedie Ivan Penava, bývalý starosta Vukovaru, kde sa postavil proti menšinovým právam srbskej menšiny, pričom sa odvolával na to, ako veľmi mesto počas vojny trpelo.

Niektorí politológovia zaradili DP medzi „krajnú pravicu“ a prirovnali ho k maďarskému Fideszu. *Vlastnecké hnutie* dôsledne uprednostňovalo otázky kultúrnej vojny, zameranej na prístahovalecťu a menšinovú politiku, najmä voči srbskej menšine. V prezidentských voľbách v roku 2019 viedol Škoro kampaň na základe sľubu omilostiť Tomislava Merčepa, bývalého politika a veliteľa polovojenských jednotiek, ktorý bol odsúdený za závažné vojnové zločiny vrátane zodpovednosti za vraždu 43 civilných Srbov, ktorú spáchala jeho jednotka.

Vlastnecké hnutie je konzervatívne aj v sociálnych otázkach, napríklad je silným odporcom potratov a vo voľbách v roku 2020 viedlo kampaň za ich úplný zákaz (čo nie je v chorvátskej politike ojedinelý postoj, aj kandidáti HDZ a Mostu sú silne proti potratom).

V ekonomických otázkach stojí DP napravo: sľubuje zníženie byrokracie, prísne obmedzenie zasahovania politiky do ekonomiky a zníženie počtu regulácií. DP je jemne euroskeptická, je za členstvo v EÚ, ale proti prijatiu eura.

V roku 2020 bolo *Vlastnecké hnutie* súčasťou volebnej aliancie s viacerými menšími stranami. Medzi nimi vynikajú *Chorvátski suverenisti* (HS), kresťanská a konzervatívna strana, ktorá vznikla v roku 2019 a následne sa spojila s niekoľkými ďalšími malými stranami. HS má v súčasnosti štyri kreslá v parlamente. Súčasťou koalície je aj *Blok za Chorvátsko* (BzH), pestrá skupina pravicovo radikálnych strán, ktorá má v parlamente jedno kreslo. Od volieb šesť z jedenástich poslancov DP opustilo stranu a prešlo do inej skupiny strán vo veľmi fragmentovanom Chorvátskom Sabore (parlamente).

Vlastnecké hnutie sa rozrástlo v prázdnom priestore, ktorý vznikol napravo v straníckom systéme, keď sa HDZ posunulo smerom k stredu. Počas rokov nezávislosti sa mobilizovala okrem iného aj katolícka cirkev, ktorá volala po silnej kresťanskej pravici.

Volby do EP

V prvých chorvátskych voľbách do EP v roku 2013 získala krajne pravicová *Chorvátska strana práva Dr. Ante Starčevića* (HSP AS), odštiepená od HSP, jeden mandát vďaka volebnému spojenectvu s HDZ a popularite svojej kandidátky: Ruže Tomašicovej. Tomašicová bola odvtedy opätovne zvolená v roku 2014 aj v roku 2019 (ako kandidátka svojej novej strany, krátko fungujúcej konzervatívnej *Chorvátskej konzervatívnej strany*, HKS) a je členkou skupiny ECR. Pútala pozornosť svojou činnosťou v boji proti zločinu aj pre opakujúce sa nacionalistické vyhlásenia. V roku 2019 získala jedno kreslo aj ZZ, pričom jej europoslanec je nezaradený.

Vlastnecké hnutie (DP) - zhrnutie

Ekonomika: stredo-pravá

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

CYPRUS

Zhrnutie - Cyprus

Poradie v rebríčku populizmu: #9

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2021): -3,4 %.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: +0,2 %.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (2023): žiadne.

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/6.

Cyperská *Pokroková strana pracujúceho ľudu* (AKEL) je jednou z najúspešnejších komunistických strán v Európe. Korene AKEL siahajú ku Komunistickej strane Cypru, ktorá bola založená v roku 1928, keď bol Cyprus ešte pod britskou koloniálnou nadvládou. Hoci počas britskej nadvlády bola komunistická strana nelegálna, nacionalistické organizácie na Cypre ju obviňovali z kolaborácie s koloniálnymi vládcami. Od získania nezávislosti sa AKEL umiestnila medzi prvými dvoma stranami v každých voľbách s výnimkou roku 1985, keď skončila tretia.

V roku 2008 bol Demetris Christofias, ktorý bol dve desaťročia tajomníkom strany AKEL a raz označil pád sovietskeho impéria za „zločin proti ľudskosti“, zvolený za prezidenta a stal sa vôbec prvou komunistickou hlavou štátu v krajine EÚ. Tvrdil, že hoci je hrdým komunistom, ponechá voľný trh na pokoji. Voľby vyhral najmä vďaka svojmu sľubu, že začne rokovania a pokúsi sa zjednotiť rozdelený ostrov. Hoci jeho vláda dosiahla určitý pokrok, proces zjednotenia zatienila vznikajúca finančná kríza. Christofias sa pokúsil krízu zvládnuť zvýšením daní a prijatím pôžičiek od Ruska namiesto toho, aby prijal politiku úsporných opatrení, ktorú požadovala EÚ výmenou za balík pomoci. V roku 2013 sa neuchádzal o znovuzvolenie a strana AKEL odvtedy strácala podporu v každých voľbách. Na jar 2021 zaznamenal AKEL svoj najhorší výsledok v histórii, keď získal len 22 % hlasov. Stále je však druhou najväčšou stranou v parlamente, a teda vedúcou opozičnou stranou.

AKEL je pragmatická komunistická strana, ak taká niekedy vôbec bola. Hoci je mierne euroskeptická, v roku 2004 podporila členstvo Cypru v EÚ, ale v roku 2008 bola proti zavedeniu eura. Strana podporuje federálne riešenie rozdelenia Cypru a obdivuje hospodársky systém Kuby. Strana na svojej internetovej stránke tvrdí, že AKEL sa v tejto fáze „nesnaží realizovať svoj dlhodobý program radikálnej transformácie spoločnosti“, ale tiež, že „to samozrejme neznamená, že opúšťame našu socialistickú víziu a orientáciu“. Text pokračuje:

„AKEL je pevne presvedčená, že napriek úderu, ktorý bol zasadený robotníckemu a komunistickému hnutiu na medzinárodnej úrovni, marxisticko-leninská teória, tak ako by sa mala rozvíjať a obnovovať s neustálym pokrokom poznania a hospodárskeho, sociálneho a politického rozvoja, zostáva pevnou ideologickou základňou boja za lepší svet, svet mieru, demokracie, sociálnej spravodlivosti a socializmu.“

Hoci sa teda nezdá, že by komunistická ideológia viedla stranu v každodennej politike, je jasné, že AKEL legitimizuje protidemokratické myšlienky a názory. V Európskom parlamente je AKEL členom skupiny GUE-NGL. Stefanos Stefanou je generálnym tajomníkom strany od roku 2021.

Na krajnej pravici bola fluktuácia malých národných konzervatívnych strán vysoká. Tie zvyčajne kombinujú tvrdý postoj voči tureckej strane ostrova s relatívne proeurópskymi programami. Strany ako *Neo*, *Evroko* a *Hnutie solidarity* (KA) získali vo voľbách po roku 2000 mandáty bez toho, aby výraznejšie ovplyvnili politiku krajiny. Žiadna z nich nikdy nebola vo vláde.

O niečo úspešnejší bol *Národný ľudový front* (ELAM), grécko-cyperská etnonacionalistická strana. Je to krajne pravicová strana založená v roku 2008. ELAM bol od začiatku úzko prepojený s neonacistickou a v súčasnosti nelegálnou stranou *Zlatý úsvit* (XA) v Grécku. V skutočnosti sa ELAM pôvodne považoval za cyperskú pobočku XA. Napríklad pred registráciou ako strana sa volal „Zlatý úsvit: cyperské jadro“. Ilias Kasidiaris, odsúdený vodca XA, povedal, že „ELAM je cyperský Zlatý úsvit“. V lete 2020 však ELAM prerušila svoje finančné väzby s XA po tom, ako predtým dostávala rozsiahlu podporu.

ELAM je proti akémukoľvek federálnemu riešeniu cyperského sporu a namiesto toho tvrdí, že Cyprus by mal byť zjednotený s Gréckom. ELAM je veľmi konzervatívny v sociálnych otázkach a mierne ľavicovo orientovaný v ekonomických otázkach. Je proti globalizácii a migrácii a chce úplný zákaz všetkých foriem moslimských šatiek. ELAM je proti legalizácii marihuany a chce, aby prezident konzultoval dôležité otázky s cyperskou cirkvou. Chce zrušiť sociálne dávky a dotácie pre etnických Turkov.

ELAM dosiahol v parlamentných voľbách v roku 2021 svoj najlepší výsledok v histórii a so ziskom 6,8 % sa stal štvrtou najväčšou stranou. Ešte lepšie si však počínal vo voľbách do EP v roku 2019, keď strana získala 8,3 percenta. Popularitu získal podľa rovnakého receptu ako Zlatý úsvit v Grécku: obviňovaním imigrantov z hospodárskej krízy a aktívnou účasťou na charitatívnej činnosti; jeho členovia sa dobrovoľne podieľajú na hasení lesných požiarov, darcovstve krvi a iných charitatívnych prácach. Christos Christou je predsedom strany od jej založenia. V prezidentských voľbách v rokoch 2018 a 2023 získal Christou 5,6, resp. 6 percent.

O demokratickej legitimitě ELAM možno pochybovať. Priaznivci a členovia sa podieľali na viacerých násilnostiach voči pristáhalcom a študentom na univerzite v Nikózii. Súčasná stratégia vedenia strany sa všeobecne opisuje ako snaha stať sa vyspelejšou verziou *Zlatého úsvitu*; zachovať si antiestablišmentový postoj a zároveň zmierniť svoju rétoriku. Po voľbách v roku 2021 cyperský prezident navrhol koalíčnú vládu so stranou Demokratické zhromaždenie a ELAM. ELAM túto ponuku odmietol.

Voľby do EP

Vo voľbách do Európskeho parlamentu získala strana AKEL dve kreslá v každých voľbách, odkedy sa Cyprus stal členom EÚ v roku 2004. V roku 2009 sa Niyazi Kizilyurek z AKEL stal prvým etnickým tureckým Cyperčanom, ktorý bol zvolený do EP, a teda prvým z turecko-cyperskej komunity, ktorý zastával volenú funkciu od roku 1963. Všetci poslanci EP za stranu AKEL sa pridali k skupine GUE-NGL.

Od volieb v roku 2021 sa podľa niekoľkých prieskumov verejnej mienky v krajine výrazne zvýšila podpora strany ELAM. Na začiatku roka 2024 mala ELAM 17% voličov a zdá sa, že získa svoje prvé kreslo v EP.

AKEL - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: pro-EÚ

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

ELAM - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: silný euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #6

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2021): -4,6%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: (2021): +1,4%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 9/21.

V roku 1990 sa česká opozícia spojila do zastrešujúcej organizácie *Občianske fórum*, ktoré bez problémov zvíťazilo v prvých slobodných voľbách. V čase druhých volieb v roku 1992, šesť mesiacov pred rozdelením Československa, sa v Česku vytvoril pluralitný stranický systém s kresťanskými demokratmi, liberálmi, konzervatívcami, zelenými a na rozdiel od iných postkomunistických krajín aj sociálnodemokratickou stranou s koreňmi v medzivojnových rokoch. Zatiaľ čo v prvých voľbách zvíťazili stredopravé strany, v rokoch 1998 a 2002 zvíťazili sociálni demokrati (ČSSD), po ktorých v roku 2010 došlo opäť k zmene moci. Od roku 2010 sa však česká stranická politika stala oveľa nestabilnejšou, objavilo sa mnoho nových strán vrátane pomerne veľkého počtu populistických strán.

Občianska demokratická strana (ODS) pod vedením Václava Klauza kombinovala trhový liberalizmus s mäkkým euroskepticizmom a národne konzervatívnymi názormi na prísťahovalectvo. ODS sa v Európskom parlamente spojila s britskými Konzervatívcami, s ktorými boli spoluzakladateľmi skupiny ECR.

Komunistická strana Čiech a Moravy (KSČM) je najúspešnejšou komunistickou stranou v postkomunistickej Európe. Keďže je priamou nástupkyňou strany, ktorá vládla v Československu počas studenej vojny, nikdy nezmenila názov ani ideológiu. Strana bola zastúpená v každom parlamente až do roku 2021. KSČM sa zameriava na otázky sociálneho zabezpečenia, ale aj na odpor voči NATO a namiesto toho uprednostňuje užšie vzťahy s Ruskom. KSČM je tiež euroskeptická a do istej miery protiimigračná. Podpora strany bola do polovice 10. rokov 21. storočia pomerne stabilná, ale odvtedy výrazne klesla.

Združenie pre republiku – Republikánska strana Československa (SPR-RSČ) bola krajne pravicová strana založená v roku 1989, ktorá dosiahla svoj najlepší výsledok vo voľbách v roku 1996, keď sa umiestnila na piatom mieste s ôsmimi percentami. O dva roky neskôr stratila zastúpenie v parlamente, a hoci strana stále existuje, voliči ju opustili. SPR-RSČ sa vyprofilovala prostredníctvom odporu voči členstvu Českej republiky v EÚ a NATO, ako aj voči imigrácii. Strana sa tiež hlásila k ekonomickému populizmu. Pozornosť vzbudila aj svojimi otvorene protirómskymi postojmi.¹⁷

¹⁷ Mares, Miroslav, 2011, "Czech extreme right parties: an unsuccessful story." *Communist and post-communist studies*. 44:4. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0967067X1100050X>

Robotnícka strana (Dělnická strana) bola ešte radikálnejšia ako SPR-RSČ. Strana vznikla v roku 2003 ako konkurent KSČM a presadzovala bezplatné zdravotníctvo. Postupne sa strana stala viac antikomunistickou a viac nacionalistickou so silným dôrazom na právo a poriadok a kampane proti menšinám (chceli zakázať homosexualitu, organizovali davy proti Rómom a podobne). Začiatkom 10. rokov 21. storočia stranu zakázal český Najvyšší súd, ktorý tvrdil, že ideológia strany je protidemokratická. Robotnícka strana samu seba označovala za stranu s národno-socialistickými názormi, ale tvrdila, že sa neinšpiruje Hitlerovým „variantom“ nacizmu. To však strane nezabránilo v tom, aby mala mládežnícke krídlo, *Robotnícku mládež* (Dělnická mládež), ktorá je podobná Hitlerjugend. Po tomto rozhodnutí strana zmenila svoj názov na *Robotnícka strana sociálnej spravodlivosti* (Dělnická strana sociální spravedlnosti).

Stranu ANO 2011 založil v roku 2011 podnikateľ Andrej Babiš a rýchlo zaznamenala volebný úspech. V roku 2014 vyhrala voľby do EP a v tom istom roku vstúpila do vlády ako menší člen koalície s ČSSD a kresťanskými demokratmi. Po voľbách v roku 2017 sa Babiš stal predsedom vlády. Najprv menšinovej vlády jednej strany, ktorá mala krátku životnosť a potom v roku 2018 ako líder koalície s ČSSD. Keďže aj táto vláda bola menšinová, Babiš sa opieral o parlamentnú podporu KSČM, čím ukončil dlhoročný *cordon sanitaire* uplatňovaný voči komunistom.

ANO je v literatúre všeobecne označovaná za populistickú stranu, hoci odborníci sa rozchádzajú v názore, či ju radiť do stredu alebo do pravého stredu.¹⁸ V posledných rokoch sa ukazuje, že ANO sa v ekonomických otázkach čoraz viac prikláňa k ľavici, zatiaľ čo v sociálnych otázkach je čoraz konzervatívnejšia. Voči EÚ prejavovala nejednoznačný postoj, často sa vyjadrovala euroskepticky, pričom niekedy bola dokonca za euro. Vo volebnej kampani v roku 2021 sa ANO sústredilo najmä na sociálne otázky a protiimigračné posolstvá.

V Európskom parlamente je ANO od roku 2014 súčasťou liberálnej skupiny ALDE. Strana a najmä jej líder Babiš sú často kritizovaní za autoritárske metódy. Po sérii politických a finančných škandálov v rokoch 2018 a 2019 bola Babišova vláda terčom viacerých demonštrácií. Niekoľko bývalých poslancov a europoslancov stranu opustilo a tvrdilo, že ANO už nie je liberálnou stranou. Strana však zostáva u voličov obľúbená, väčšinu posledného desaťročia bola na čele prieskumov a na začiatku roka 2024 sa jej volebné preferencie pohybovali vysoko nad 30 percentami.

¹⁸ Hajek, Lukas (2017), „Left, Right, Left, Right... Centre: Ideological Position's Andrej Babis's ANO“, Czech Journal of Political Science, No 3. <https://czechpolisci.eu/article/view/34946>

Stranu *Sloboda a priama demokracia* (SPD) založil v roku 2015 Tomio Okamura po odštiepení od krátko pôsobiacej populistickéj strany: *Úsvit* (ktorú tiež založil Okamura). SPD je národno-konzervatívna a populistická strana so silným zameraním na boj proti imigrácii a odpor voči islamu a multikulturalizmu. Vo volebnej kampani v roku 2017 slogan strany znel jednoducho „Nie islamu“. SPD sú tvrdí euroskeptici, ktorí sú za vystúpenie Česka z EÚ (ako aj z NATO). Strana získala vďaka svojmu odporu voči obmedzeniam súvisiacim s pandemiou COVID-19. V Európskom parlamente je úzko spojená so skupinou ID, ktorá inšpirovala aj jej názov. V národných voľbách ju podporila Marine Le Penová (zatiaľ čo Viktor Orbán podporil ANO).

Občianske hnutie *Trikolóra* vzniklo v roku 2019 ako národná konzervatívna strana, ktorá združuje niekoľko malých pravicovo-populistických strán. V roku 2021 sa mu nepodarilo dostať do parlamentu a pre voľby do EP v roku 2024 sa spojilo s SPD.

Voľby do EP

KSČM má zastúpenie v EP od roku 2004, keď sa Česká republika stala členom EÚ. V súčasnosti má jednu europoslankyňu, Kateřinu Konečnú, od roku 2023 nielen europoslankyňu, ale aj predsedníčku strany, ktorá si vyslúžila kritiku za obhajobu Azerbajdžanu v otázkach ľudských práv.

ANO vstúpilo do skupiny ALDE v roku 2014 a zostalo v nej, hoci stranu opustilo niekoľko europoslancov. SPD je členom skupiny ID.

ANO - zhrnutie

Ekonomika: stredo-l'avá

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

SPD - zhrnutie

Ekonomika: stredo-l'avá

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

DÁNSKO

Dánsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #19

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): -1,8%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2022): +1,5%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (február 2024): žiadne

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/14.

Dánsko malo vždy najviac fragmentovaný stranícky systém spomedzi severských krajín. Rozkoly v stranách sú bežné a výsledkom volieb je častejší príchod nových strán do parlamentu alebo odchod starých strán z parlamentu. Od 70. rokov 20. storočia sú v parlamente zastúpené antisystémové strany.

Komunistická strana Dánska (DKP [Danmarks Kommunistiske Parti]) vznikla v roku 1919. Počas nemeckej okupácie bola zakázaná, ale po oslobodení bola legalizovaná a krátko na to sa v roku 1945 zúčastnila na vláde. Po druhej svetovej vojne bola jedinou etablovanou stranou, ktorá bola proti vstupu Dánska do NATO. Popularita DKP sa v nasledujúcich desaťročiach vytratila. Kvôli svojej lojalite voči Sovietskemu zväzu aj po invázii do Maďarska v roku 1956 strana utrpela rozkol a mnohí členovia namiesto toho vytvorili nerevolučnú Socialistickú ľudovú stranu, ktorá sa rýchlo ujala ako vedúca ľavicová alternatíva sociálnych demokratov.

DKP, ktorá sa stále tešila finančnej podpore z Moskvy, sa v 70. rokoch 20. storočia nakrátko vrátila do parlamentu, keď získala podporu voličov vďaka svojmu nesúhlasu so vstupom Dánska do Európskeho spoločenstva (ES). V roku 1989 sa DKP spojila s *Ľavicovou alianciou*, ktorá sa v roku 1967 odčlenila od Socialistickej ľudovej strany, a vytvorili *Červeno-zelenú alianciu* (RGA). RGA je radikálna ľavicová strana - stále veriaci v nevyhnutnosť revolúcie - ktorá v Dánsku poskytla parlamentnú podporu niekoľkým stredoľavicovým vládam, hoci sa nikdy na žiadnej nezúčastnila. Je proti členstvu v EÚ a v hospodárskych otázkach je výrazne ľavicová, ale v sociálnych otázkach progresívna. V roku 2007 sa kandidátka strany Asmaa Abdol-Hamidová stala stredobodom veľkej kontroverzie kvôli svojim konzervatívnym islamským názorom, vrátane odmietania podávania rúk mužom a podpory trestu smrti.

Strana pokroku (FrP [Fremskridtspartiet]) bola jednou z prvých pravicovo-populistických strán v Európe. Vznikla v roku 1972 a okamžite zaznamenala úspech, keď sa vo voľbách v roku 1973, ktoré boli „zemetrasením“, umiestnila na druhom mieste. FrP vždy zostala populistickou stranou bez snahy o ideologickú konzistentnosť. Hoci pôvodne bola protestnou stranou proti daniam, v 80. rokoch 20. storočia pridala do svojho repertoáru protiimigračný postoj, pričom predseda strany Mogens Glistrup neslávne sľuboval, že z Dánska urobí „zónu bez moslimov“. FrP nikdy nevstúpila do vlády, ale poskytla parlamentnú podporu niekoľkým stredopravým koalíciám. Glistrup, zakladateľ a predseda strany počas prvých pätnástich

rokov, bol veľmi kontroverzný politik, ktorý si odsedel trest za vyhýbanie sa plateniu daní a často sa vyjadroval rasisticky.

FrP bola poznačená frakčnými bojmi medzi takzvanými „slappere“ („pragmatikmi“) a „strammere“ („tvrdými“). V roku 1995 vedúci predstavitelia pragmatickej frakcie opustili stranu a založili *Dánsku ľudovú stranu* (DF [Dansk Folkeparti]), sociálne konzervatívnu a protiimigračnú stranu, ktorá sa stala veľmi úspešnou. Pia Kjaersgaardová, poslankyňa a podpredsedníčka FrP, sa stala prvou predsedníčkou strany DF.

DF sa spočiatku zameriavala viac na otázky prisťahovalectva ako FrP a vyvinula sa v iný typ strany: bola oveľa centralizovanejšia, s malým alebo žiadnym priestorom pre vnútornú kritiku. Spočiatku sa ju etablované strany snažili izolovať. V roku 1999 sociálnodemokratický premiér Poul Nyrup slávne vyhlásil, že „nech sa snažia akokoľvek, nikdy nebudú vážení“ („stueren“).

Len o dva roky neskôr DF začala desaťročnú spoluprácu so stredopravou vládou a fungovala ako parlamentná podporná strana. Spočiatku predkladala takmer výlučne požiadavky týkajúce sa prisťahovaleckej a integračnej politiky, neskôr však rozšírila svoj záber a viac sa zamerala na otázky sociálneho zabezpečenia. DF si dlho dokázala udržať imidž outsidera, hoci prostredníctvom štruktúry „dôvera a podpora“ (vláde) niesla veľkú zodpovednosť za vládnu politiku.

DF mala veľký vplyv na vládnu politiku a bola zodpovedná za to, že krajina po roku 2000 prešla na jednu z najtvrdšie regulovaných migračných politík v Európe a zároveň zvýšila požiadavky na asimiláciu migrantov v Dánsku. Zatiaľ čo Kjaersgaardová stála za politickými úspechmi strany, jej nástupca Kristian Thulesen Dahl dosiahol najlepšie volebné výsledky, keď vyhral voľby do EP v roku 2014 a v nasledujúcich rokoch získal v celoštátnych voľbách bezprecedentných 21% hlasov. Odvtedy DF utrpela veľké straty a v roku 2022 takmer stratila zastúpenie v parlamente, pričom voliči aj poslanci prešli k novým radikálnym pravicovým stranám, ktoré sa v krajine objavili, napríklad k Dánskym demokratom.

Nová pravica je národná konzervatívna strana, ktorú v roku 2015 založila Pernille Vermundová. Zameriava sa najmä na protiimigračný postoj v kombinácii s ekonomickým liberalizmom, pričom sa v ekonomických aj sociálnych otázkach stavia napravo od DF. Strana chce úplné zmrazenie azylového prisťahovalectva, aby každý prisťahovalec, ktorý dostane trest, bol vyhostený a aby sa všetci prisťahovalci museli financovať sami. Je tiež proti členstvu Dánska v EÚ. V roku 2024 sa Vermundová pridala k stredopravej *Liberálnej aliancii* a navrhla, aby *Nová pravica* jednoducho prestala existovať.

V roku 2022 Inger Støjbergová, bývalá ministerka pre prisťahovalectvo, opustila liberálno-konzervatívnu stranu *Venstre* a založila novú stranu: *Dánski demokrati* (DD). Støjbergová sa prvýkrát dostala do centra pozornosti pre svoje riešenie otázok migrácie počas svojho ministerského mandátu. Na internetovej stránke jej rezortu bolo počítadlo, ktoré ukazovalo počet obmedzení v cudzineckej legislatíve, ktoré zaviedla, a keď dosiahlo 50, oslavovalo sa

s tortou.¹⁹ Neskôr bola obvinená z pochybenia vo funkcii. Po odpýkaní si šesťtýždňového trestu založila DD, ktorá vo voľbách v tom istom roku získala 8% hlasov. Konflikt medzi mestom a vidiekom nadobudol v Dánsku v posledných rokoch na význame, najmä po rozhodnutí sociálnodemokratickej vlády počas pandémie vybiť všetky norky v krajine, čím sa zdevastoval celý priemysel. DD tu vidí veľký potenciál. Na otázku, čo odlišuje DD od DF, Støjbergová spomenula daňovú politiku - chce znížiť dane pre nízke príjmy - a EÚ - nechce vystúpiť z EÚ.²⁰ Na rozdiel od DF sa DD v dánskej blokovej politike tiež jasne stavia na pravú stranu.

Volby do EP

Euroskeptická ľavicová strana *Ludové hnutie proti EÚ* sa zúčastnila len na európskych voľbách a v rokoch 1979 až 2019 bola zastúpená v EP, pričom posledné obdobie strávila v rámci skupiny GUE-NGL. Vo voľbách v roku 2019 prišla o mandát najmä z dôvodu, že vo voľbách do EP po prvýkrát súťažila RGA. RGA získala jedno kreslo a pripojila sa k skupine GUE.

FrP bola v EP zastúpená v rokoch 1984 - 1989. DF vstúpila do EP v roku 1999 a najprv sa pripojila k Únii pre Európu národov (UEN). V rokoch 2009 - 2019 bola v skupine ECR a od roku 2019 v skupine ID. V roku 2015 bola strana a budúci predseda strany Morten Messerschmidt zapletený do škandálu týkajúceho sa zneužívania finančných prostriedkov EÚ. Od roku 2019 má len jedného poslanca Európskeho parlamentu.

DF - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

DD - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

¹⁹ The Independent, March 16, 2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/danish-integration-minister-ingestojberg-furious-backlash-celebrating-tougher-immigration-laws-cake-facebook-a7632161.html>

²⁰ Altinget, August 17, 2022, <https://www.alinget.dk/artikel/stoejberg-vil-ikke-frede-s-og-dfs-aftale-om-hoejere-dagpenge-det-tager-vi-henad-vejenimpeached>

ESTÓNSKO

Estónsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #25

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -0%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2023): -1,7%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 1/6

Nacionalizmus bol charakteristickou črtou estónskej politiky pred získaním nezávislosti od Sovietskeho zväzu v roku 1991 aj po ňom. V 90. rokoch 20. storočia dokonca aj liberálne a stredovo orientované strany presadzovali silnú asimilačnú politiku voči početnej ruskej etnickej menšine. Napriek tomu existoval určitý priestor pre ešte radikálnejšie alternatívy napravo od hlavného prúdu.

Krajne pravicovú *Estónsku stranu národnej nezávislosti* (ERSP) založili v roku 1988 nacionalistickí a protikomunistickí disidenti. Jej hlavným cieľom bolo vytvoriť nekomunistické Estónsko (pred získaním nezávislosti) a v súlade s jej protiruským postojom vytvoriť krajinu výlučne pre etnických Estóncov (po získaní nezávislosti). V prvých slobodných voľbách v roku 1992 získala strana takmer 9% hlasov a stala sa súčasťou pravicovej koalíčnej vlády v rokoch 1992 až 1995. ERSP sa neskôr spojila s *Národnou koalíciou Pro Patria* a vytvorila konzervatívnu *Úniu Pro Patria*.

Estónska konzervatívna ľudová strana (EKRE [Eesti Konservatiivne Rahvaerakond]) je najúspešnejšou nacionalistickou stranou v pobaltských krajinách. Vznikla v roku 2012 zlúčením agrárnej Ľudovej únie a nacionalistického Estónskeho vlasteneckého hnutia. V rokoch 2019 - 2021 sa zúčastňovala na koalíčnej vláde s *Estónskou stranou streda* (EK [Eesti Keskerakond]).

EKRE používa typickú populistickú rétoriku a tvrdí, že „liberálna elita“ pracuje proti „skutočným záujmom ľudí“. V rozhovore pre denník The Guardian poslanec Ruuben Kaalep zhrnul poslanie svojej strany ako boj proti „nahrádzaniu pôvodného obyvateľstva“, „agende LGBT“ a „ľavicovej globálnej ideologickej hegemonii“.²¹ EKRE je teda silne nacionalistická a proti prisťahovalectvu a tvrdí, že Estónsko by malo byť krajinou len etnických Estóncov. Zároveň prejavuje nejednoznačný postoj k etnickej ruskej menšine, keďže chce získať aj jej hlasy; mnohí členovia tejto skupiny sú konzervatívnejší a euroskeptickjší. V dôsledku toho sa EKRE po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022 vyhýbala zaujatiu jasného postoja voči Rusku. Strana bola tiež obvinená z infiltrácie ruskými oligarchami pred voľbami do EP v roku 2019.²²

²¹ The Guardian, May 21, 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/21/racism-sexism-nazi-economics-estonia-far-right-in-power-ekre>

²² Estonian World, February 19, 2023, <https://estonianworld.com/security/politico-russian-paramilitary-group-tried-to-interfere-with-estonian-politics-through-ekre/>

EKRE je silne konzervatívna v sociálnych otázkach vrátane negatívneho postoja k právam LGBTQ. Líder strany Mart Helme musel odstúpiť z funkcie ministra vnútra po tom, ako poskytol rozhovor, v ktorom uviedol, že nemá „priateľský názor“ na homosexuálov a navrhol im, aby emigrovali do Švédska.²³ Niekoľko rokov predtým v televíznom rozhovore vyhlásil, že v jeho Estónsku nie sú vítaní černosí: „Chcem, aby Estónsko bolo bielou krajinou.“²⁴ Politici EKRE často spomínali Fidesz - Maďarský občiansky zväz a Právo a spravodlivosť (PiS [Prawo i Sprawiedliwość]) ako úspešné strany s dobrou politikou; Helme aj jeho syn Martin tvrdili, že volebné víťazstvo Joea Bidena v prezidentských voľbách v USA v roku 2020 bolo výsledkom volebných podvodov. Mart Helme tiež povedal, že „zaujatí“ novinári by mali byť prepustení z verejnoprávných médií. Za pozornosť stojí, že po nástupe EKRE k moci, dal známy novinár verejnoprávneho média Ahto Lobjakas výpoveď a tvrdil, že hoci nebol prepustený, musel si vybrať medzi autocenzúrou a odchodom.²⁵

V ekonomickej oblasti zaujíma EKRE na estónskej politickej mape stredovú pozíciu, často s populistickými sľubmi o nižších daniach v kombinácii so zvýšenými sociálnymi výdavkami. Je skeptická voči NATO a navrhla nové referendum o členstve Estónska v EÚ, hoci popiera, že by chcela, aby Estónsko z EÚ vystúpilo. Na začiatku roka 2024 EKRE dosahuje v prieskumoch verejnej mienky okolo 20 % a v súčasnosti je druhou najväčšou stranou.

Estónska strana stredu (EK [Eesti Keskerakond]) vznikla v roku 1991 ako priamy nástupca Estónskeho ľudového frontu. Je označovaná ako centristická, liberálna alebo populistická. Dlhoročný predseda strany Edgar Savisaar bol často kritizovaný za autokratické metódy a bol zapletený aj do korupčných škandálov. EK spočiatku plne nepodporovala členstvo Estónska v EÚ, ale odvtedy od svojho euroskepticizmu upustila. Strana zastáva jednoznačne ľavicové postoje v hospodárskych otázkach, ale v sociálnych otázkach je skôr konzervatívna, napr. je proti právam LGBTQ. EK je napriek tomu v EP členom skupiny Renew Europe (Obnovme Európu), ktorá podporuje LGBTQ, a sama sa definuje ako sociálne liberálna strana. Jej koalícia s EKRE viedla k ostrej kritike v rámci strany. V zozname populistických strán nie je zaradená najmä kvôli nedostatočnému antielitárstvu, ale treba poznamenať, že ide o hraničný prípad, a to aj z historického hľadiska.

Naľavo od Sociálnodemokratickej strany je v estónskej politike prázdno. Počas troch desaťročí od získania nezávislosti sa v krajine neobjavila žiadna krajne ľavicová strana.

²³ Eurotopics, October 20, 2020, https://www.eurotopics.net/en/249713/outrage-over-estonia-s-homophobic-interior-minister?pk_campaign=et2020-11-10-en&pk_kwd=251010

²⁴ Dagens Nyheter, March 1, 2019.

²⁵ Dagens Nyheter, May 19, 2019.

Volby do EP

V roku 2019 bol zvolený prvý poslanec Európskeho parlamentu za EKRE Jaak Madison, ktorý sa pripojil k skupine ID. Madison, ktorý je podľa denníka The Guardian považovaný za „vyleštenú tvár strany“, má za sebou aj nemalé množstvo kontroverzií: niekoľko rokov predtým, ako sa stal poslancom EP, napísal Madison blogový príspevok, v ktorom tvrdil, že holokaust má „pozitívne aspekty“.²⁶

EKRE - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

²⁶ The Guardian, Ma7 19, 2021 <https://www.theguardian.com/world/2019/may/21/racism-sexism-nazi-economics-estonia-far-right-in-power-ekre>

FÍNSKO

Fínsko - zhrnutie

Poradie populizmu: #18

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -0,1%.

Voličská podpora radikálnej pravej v posledných voľbách (2023): +3%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (február 2024): PS

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/14

Fínsko patrí medzi krajiny, kde mali komunisti v desaťročiach po druhej svetovej vojne najväčšiu podporu obyvateľstva. *Komunistická strana Fínska* bola pred vojnou a počas nej zakázaná, ale v roku 1944 sa znovu objavila v rámci *Demokratickej ligy fínskeho ľudu* (SKDL [Suomen Kansan Demokraattinen Liitto]). SKDL bola zastrešujúcou organizáciou, dosť podobnou modelu, ktorý sa používal v prvých povojnových rokoch vo východnej Európe ovládanej Sovietskmi. Od 40. do 80. rokov 20. storočia zhromažďovala 15 až 25 % voličov. Trikrát bola súčasťou vládnej koalície: v rokoch 1946 - 1948, 1966 - 1970 a 1977 - 1982. V roku 1958 sa stala najväčšou stranou vo Fínsku – druhýkrát, čo v Európe vyhrala voľby komunistická strana.

V 50. a 60. rokoch bola SKDL rovnako silná ako Sociálnodemokratická strana Fínska (SDP), čo viedlo k tvrdému súpereniu medzi oboma stranami, v neposlednom rade aj v odboroch. Ich zapojenie do vlády bolo súčasťou stratégie prezidenta Urho Kekkonena, ktorá sa často označovala ako „objímať ich na smrť“. Začiatkom 70. rokov sa jadro strany zmenilo na eurokomunistické. Kádre lojálne stalinizmu - tzv. Taistoisti - však v strane zostali a mohli pokračovať, najmä kvôli hrozbám z Moskvy, že v prípade rozkolu stranu prestane financovať.

Strana sa napokon rozdelila v polovici 80. rokov, keď skupina ortodoxných marxistov-leninistov vytvorila *Demokratickú alternatívu* (Deva [Demokraattinen Vaihtoehto]).

Vo voľbách v roku 1987 získala Deva 4% hlasov, ale v roku 1991 sa do parlamentu nedostala. Väčšina SKDL sa v roku 1990 pridala k novovytvorenej *Ľavicovej aliancii* (VAS [Vasemmistoliitto]), ktorá sa vydala demokratickou, socialistickou cestou.

Fínsko má tiež dlhú tradíciu agrárneho populizmu. V roku 1959 bola založená *Fínska strana vidieka* (SMP [Suomen maaseudun puolue]) dlhoročným lídrom strany Veikko Vennamom ako odštiepenec od *Agrárnej ligy* (v súčasnosti *Fínska strana stredu*). V roku 1970 zažila SMP svoj najlepší volebný výsledok na základe populistického programu, ktorý sa výrazne zameriaval na podporu poľnohospodárov a nezamestnaných. V druhej polovici 70. rokov, v čase slabnúcej podpory voličov a niekoľkých vnútrostraníckych konfliktov, Vennamo odišiel z politiky a jeho nástupcom sa stal jeho syn, menej charizmatik Pekka Vennamo.

Vo voľbách v roku 1983 sa SMP podaril comeback s viac ako 9 percentami hlasov, po čom následne vstúpila do stredofavej vládnej koalície. O štyri roky neskôr vstúpila do pravicovej koalície, a tak zostala vo vláde nepretržite osem rokov. SMP bola populistická, antiestablišmentová strana s negatívnym názorom na elity. Strana sa opierala o kresťanské hodnoty a bola proti dekriminalizácii homosexuality v roku 1971. Zastávala nacionalistické názory a bola kritická k postaveniu švédskej menšiny.

V 90. rokoch sa SMP definitívne rozpadla. Niektorí z jej popredných členov vrátane predsedu strany Raima Vistbacku a tajomníka strany Timo Soiniho založili na jeseň 1995 *Stranu Fínov* (PS [Perussuomalaiset]), pôvodne označovaná ako *Praví Fíni*. PS neuspela vo svojich prvých štyroch voľbách, keď v roku 1999 aj v roku 2003 získala len 1% hlasov. V roku 2007 sa jej podpora zvýšila na 4%. Prelom nastal v roku 2011, keď skončili na treťom mieste s 19 percentami. Soini, líder strany od roku 1997, získal najviac hlasov zo všetkých kandidátov vo voľbách do EP v roku 2009 aj v celoštátnych voľbách v roku 2011.

Po voľbách v roku 2011 začala PS rokovať s liberálno-konzervatívnou *Stranou národnej koalície* (NCP) a SDP o vytvorení koaličnej vlády, ale rozhodla sa na nej nezúčastniť kvôli vôli ostatných strán podporiť záchranné opatrenia EÚ (tzv. euroval) v dôsledku finančnej krízy.

O štyri roky neskôr, keď si PS v ďalších voľbách upevnila pozíciu tretej najväčšej strany, sa nakoniec zapojila do koaličnej vlády, tentoraz s NCP a *Fínskou stranou stredu*. Soini nastúpil na post ministra zahraničných vecí, pričom strana zmenila kurz; euroskepticizmus sa zmäkčil a antielitárska rétorika sa zmiernila.

V roku 2017 Soini odstúpil z funkcie predsedu strany a jeho nástupcom sa stal radikálnejší Jussi Halla-aho, ktorý sa v minulosti pohyboval v prostredí krajne pravicových hnutí a bol ovplyvnený americkými pravicovými (alt-right) hnutiami. Lídri koaličných partnerov vtedy vyhlásili, že nemajú v úmysle vládnuť spolu s PS pod vedením Halla-aho. Následne všetci ministri PS opustili stranu a vytvorili novú parlamentnú skupinu s názvom *Modrá reforma*, čím umožnili pokračovanie koaličnej vlády. Na druhej strane PS vstúpila do opozície. *Modrej reforme* sa po voľbách v roku 2019 nepodarilo dostať do parlamentu, ale PS opäť dosiahla dobré výsledky u voličov. Strana mala kampaňový videoklip, v ktorom zobrazovala „nasratú príšeru“, ktorá útočí na zradcovských lídrov krajiny.²⁷

V roku 2021 prevzal vedenie strany Riikka Purra a v roku 2023 doviedol stranu k jej najlepšiemu výsledku v histórii: stala sa druhou najväčšou stranou v krajine s 20 percentami hlasov. PS potom druhýkrát vstúpila do vlády, teraz spolu s NKP, *Kresťanskými demokratmi* a *Švédskou ľudovou stranou Fínska*. PS má v súčasnosti vo vláde sedem postov.

V posledných rokoch došlo v PS k menším odštiepeniam radikálnejších prvkov. Poslanec Ano Turtiainen bol v roku 2020 vylúčený zo strany po tom, čo zverejnil rasistický tweet. Následne založil novú, proruskú stranu *Moc patrí ľudu*, ktorá je spojená s neonacistami.

²⁷ The Economist, April 17, 2019, <https://www.economist.com/europe/2019/04/17/the-right-wing-finns-party-does-well-in-finlands-election>

Po rozkole v mládežníckej organizácii PS vznikla ďalšia menšia fašistická strana: *Modro-čierne hnutie* (SKL [Sinimusta Liike]). Vedúci mládežníckej organizácie Toni Jalonen opustil PS po tom, ako sa na jednom zo stretnutí označil za „fašistu“.²⁸ Predtým bol kritizovaný za zverejnenie tweetu s obrázkom černošskej rodiny s komentárom: „hlasujte za stranu Práví Fíni, aby sa toto nestalo budúcnosťou Fínska“.²⁹

Z ideologického hľadiska je PS národno-konzervatívna strana. Je konzervatívna v sociálnych otázkach a ľavicovejšia v ekonomických otázkach. Soini raz opísal svoju stranu ako „robotnícku stranu bez socializmu“.³⁰ Je za väčšiu progresivitu daňového systému, štátnu podporu poľnohospodárov a priemyslu a posilnenie sociálneho štátu. Je silne nacionalistická a kriticky sa stavia proti štatútu švédčiny ako povinného druhého jazyka v škole, namiesto toho podporuje politiky na posilnenie fínskej identity. Je trochu skeptická voči zmene klímy, pričom Parížsku dohodu označila za „katastrofálnu pre hospodárstvo“.³¹

PS je jemne euroskeptická: jej dlhodobým cieľom je vystúpenie z EÚ, ale z krátkodobého hľadiska tvrdí, že Fínsko musí zostať v únii, aby mohlo brániť fínske záujmy. Bola tiež proti členstvu v NATO, pričom tvrdila, že je potrebná národná suverenita. Strana zmenila svoj postoj v tejto otázke po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022 a patrí medzi najviac protiruské európske populistické strany. V marci 2024 mala v prieskumoch verejnej mienky približne 19% hlasov ako tretia najväčšia strana vo Fínsku.

Voľby do EP

PS je v EP zastúpená od roku 2009. Stala sa zakladajúcim členom skupiny Európa slobody a demokracie (EFD), ale po voľbách v roku 2014 prešla do skupiny ECR. V roku 2019 opustila ECR a vstúpila do skupiny ID. Do ECR sa nakoniec vrátila v roku 2023, pričom tento krok sa zhodoval s jej účasťou v novej fínskej vláde.

PS - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

²⁸ Svenska Yle, March 23, 2020, <https://svenska.yle.fi/a/7-1453805>

²⁹ Helsingfors Dagblad, May 23, 2019, <https://www.hbl.fi/artikel/6422b344-7614-48d6-87aa-d48a7fe0baab>

³⁰ <https://jacobin.com/2017/04/true-finns-finland-timo-soini-nationalists-far-right-xenophobia-elections/>

³¹ <https://basta.media/extreme-droite-Europe-rechauffement-climat-negationnisme-vote-energie-fossile-automobile-renouvelables-frontiere-racisme-ecologie>

FRANCÚZSKO

Francúzsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #3

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): +12%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2022): +8,5%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): 0

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 28/74

Francúzsko medzi zavedenými demokraciami vyniká v niekoľkých ohľadoch. Francúzsky prezident má viac právomocí ako ktorákoľvek iná hlava štátu v západnej Európe. Moderná história krajiny obsahuje niekoľko turbulentných udalostí, ktoré mali významný domáci a medzinárodný vplyv. Okrem toho jeho voliči neustále prejavujú výraznú podporu rôznym krajne ľavicovým a krajne pravicovým vyzývateľom.

Francúzska komunistická strana (PCF [Parti communiste français]) bola založená v roku 1920 a je jednou z mála krajne ľavicových strán v západnej Európe, ktorej sa podarilo stať sa dominantnou ľavicovou stranou vo svojej krajine. PCF vo voľbách často predstihla Socialistickú stranu (PS [Parti socialiste]) a kontroluje najväčšiu odborovú organizáciu, Všeobecnú konfederáciu práce (CGT [Confédération Générale du Travail]), ako aj veľmi vplyvný denník L'Humanité. PCF, podobne ako mnohé iné komunistické strany lojálne Sovietskemu zväzu, získala legitimitu počas vojny a v prvých povojnových voľbách zaznamenala veľký volebný úspech. Bola dokonca súčasťou prvých, krátko trvajúcich francúzskych vlád po okupácii v rámci tzv. systému tripartity spolu s PS a Ľudovým republikánskym hnutím (kresťanskými demokratmi). Od roku 1947 však bola strana vylúčená z vládnej spolupráce a na dlhé obdobie sa dostala do izolácie v dôsledku svojich úzkych väzieb na Sovietsky zväz.

Medzi voličmi zostala PCF najpopulárnejšou ľavicovou stranou vo všetkých voľbách až do roku 1978. Vo voľbách v roku 1956 sa PCF stala najväčšou stranou v krajine – prvýkrát, čo v západnej Európe zvíťazila v celoštátnych voľbách komunistická strana. V nasledujúcich desaťročiach však jej podpora pomaly slabla. PCF tvrdohlavo odmietala eurokomunistický obrat svojej talianskej sesterskej strany a namiesto toho si koncom 70. rokov zvolila tvrdší prosovietsky prístup spojený s protiimigračnou rétorikou. Keď sa PCF vrátila do vlády - ako menší koaličný partner PS po víťazstve François Mitteranda v prezidentských voľbách v roku 1981 - bola slabšia ako kedykoľvek predtým a zastávala len štyri ministerské posty, ktoré boli neskôr zredukované na tri.

V roku 1994 Robert Hue vystriedal dlhoročného lídra strany Georgea Marchaisa a inicioval reformu centralizovanej štruktúry strany a marxisticko-leninských dogiem. PCF sa v rokoch 1997 až 2002 opäť zúčastňovala na vláde. Klesajúca podpora po roku 2000 ju viedla k vstupu do volebnej koalície v roku 2012 a potom opäť v roku 2022, tentoraz ako súčasť širokej ľavicovo-zelenej koalície, ktorá zahŕňa PS aj Zelených.

Jean-Luc Mélenchon zanechal dlhú kariéru v PS, keď v roku 2008 opustil stranu a pred nadchádzajúcimi voľbami do EP založil Ľavicovú stranu (PG [Parti de gauche]). PG potom vytvorila alianciu s názvom Ľavicový front (FG [Front de gauche]), okrem iného s PCF. V prezidentských voľbách v roku 2012 bol Mélenchon kandidátom a predstaviteľom širokého radikálneho ľavicového hnutia. V roku 2016 vznikla volebná platforma *Nepoddajné / Nepodrobené Francúzsko* (FI [La France Insoumise]), ktorej lídrom bol práve Mélenchon. V roku 2017 sa opäť stal hlavným ľavicovým kandidátom v prezidentských voľbách, pričom tentoraz dosiahol 20%. Tento úspech zopakoval aj v roku 2022. Pre parlamentné voľby v roku 2022 sa FI spojila s PS, PCF a niekoľkými ďalšími stranami do ďalšej koalície s názvom NUPES (Nová ekologická a sociálna ľudová únia [Nouvelle Union populaire écologique et sociale]).

FI má korene v krajne ľavicových myšlienkach s jasným populistickým prístupom, ktorý je trochu podobný myšlienkam Podemos v Španielsku a Syrizey v Grécku. Okrem toho, že je radikálne ľavicová v ekonomických otázkach, v sociálnych otázkach zastáva väčšinou umiernené postoje. Je mierne euroskeptická a presadzuje opätovné prerokovanie zakladajúcich zmlúv EÚ. Chce, aby Francúzsko vystúpilo z NATO. Mélenchon obhajoval ruskú okupáciu Krymu v roku 2014 a hlasoval proti sankciám voči Rusku, hoci kritizoval Putina po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022.³² Ešte v roku 2019 Mélenchon vyjadril obdiv venezuelskému režimu.³³

Okrem PCF a FI si v priebehu rokov získalo menšie sympatie aj niekoľko ďalších krajne ľavicových strán vrátane trockistického Robotníckeho boja (LO [Lutte Ouvrière]).

Radikálna pravica má vo Francúzsku tiež rozsiahlu históriu. Únia na obranu obchodníkov a remeselníkov (UDCA [Union de défense des commerçants et artisans]) bola populistická strana, ktorú viedol Pierre Poujade. Poujade podporoval Philippa Pétaina počas prvých rokov okupácie. V roku 1953 viedol daňovú vzburu v južnom Francúzsku, ktorá sa čoskoro stala známou ako Poujadizmus. Bola to široká koalícia, ktorú zjednotil odpor voči urbanizácii, amerikanizácii a centralizácii. Hnutie bránilo majiteľov obchodov a malých podnikov proti daňovým úradom a supermarketom, slovami Catherine Fieschievej to bola „daňová vzburá prezlečená za politickú vzburu“.³⁴

Poujade bol antimodernista, ktorý nadväzoval na reakčnú myšlienkovú tradíciu z čias Francúzskej revolúcie. Jeho hnutie tiež prechovávalo silný antisemitizmus a bránilo francúzske Alžírsko pred nezávislosťou. Poujade používal ostrú populistickú rétoriku, vrátane toho, že Národné zhromaždenie nazýval „najväčším bordelom v Paríži“ a chválil sa vlastným nedostatkom vzdelania. Jeho hnutie tiež prechovávalo silný antisemitizmus a bránilo francúzske Alžírsko pred nezávislosťou.

³² <https://www.mediacytes.fr/veracites-2022/jean-luc-melenchon-a-ete-un-soutien-aux-positions-de-poutine/>

³³ Le Point, January 27, 2019, https://www.lepoint.fr/politique/venezuela-les-encouragements-de-melenchon-a-nicolas-maduro-27-01-2019-2289257_20.php#11

³⁴ Fieschi, p.44,

Po úspechu v parlamentných voľbách v roku 1956 Poujade rýchlo zmizol zo scény. Pre establishment bolo šokom, že antisystémová strana dokázala získať 10% hlasov. Jedným z tých, ktorí sa v roku 1956 dostali do Národného zhromaždenia za Poujadistov, bol Jean-Marie Le Pen, vtedy najmladší poslanec v histórii. O tri roky neskôr sa dostal na titulné stránky novín, keď obvinil prezidenta Charlesa de Gaulla zo štátneho prevratu: „Dovolím si nazvať mačku mačkou a štátny prevrat štátnym prevratom.“³⁵ Začiatkom roka 1960 ho zatkla polícia za jeho výzvy k násilným štrajkom, a keď premiér Michel Debré na jar 1962 vysvetľoval obsah mierovej dohody v Alžírsku, Le Pen zvolal, že by ho mali obesiť.

V roku 1972 sa Le Pen stal vodcom *Národného frontu* (FN [Front National]), ktorý vznikol spojením niekoľkých malých krajne pravicových organizácií a skupín veteránov z alžírskej vojny. FN je najvýznamnejšou krajne pravicovou stranou v povojnovej Európe. Ako tvrdí Fieschi, Le Pen „prepísal učebnicu hry pre vyzývateľské strany na pravej strane politického spektra a formoval súčasný populizmus“.³⁶ *Národný front* mal a má obrovský vplyv nielen na francúzsku, ale aj na európsku politiku, hoci sa doteraz nikdy nepriblížil k vytvoreniu vlády.

Po tom, ako sa FN v prvom desaťročí nepodarilo upútať záujem a získať angažovanosť krajnej pravice, nastal prelom v komunálnych voľbách v roku 1983, ktoré viedli k niekoľkým spoluprácam so stredopravými stranami, a vo voľbách do EP v roku 1984, ktoré boli prvou volebnou kampaňou, v ktorej Le Pen profitoval z účasti v hlavných televíznych debatách. Pred parlamentnými voľbami v roku 1986 bola stredopravá politická scéna rozdelená v otázke, či má spolupracovať s krajnou pravcou. Zavedenie pomerného volebného systému bolo pre FN výhodné. Mitterrand bol obvinený, že presadil túto zmenu s cieľom rozdeliť pravicu a naliehal na médiá, aby viac informovali o menších stranách. V dôsledku prechodu na väčšinový volebný systém v roku 1988 FN stratil mandáty, hoci volebná podpora sa pohybovala okolo 10%, a 15% pre Le Pena v prezidentských voľbách v tom istom roku.

V 90. rokoch podpora *Národného frontu* naďalej rástla, zatiaľ čo na celoštátnej úrovni bola strana stále marginalizovaná ostatnými stranami. V roku 1995 NF vyhral svoje prvé primátorské voľby v mestách Toulon a Orange. V roku 2002 Le Pen šokoval establishment, keď sa dostal do druhého kola prezidentských volieb. To vyvolalo rozsiahlu mobilizáciu proti krajnej pravici, pričom voliči od krajnej ľavice až po stredopravicu sa vo finálnom kole zjednotili za nepopulárnym prezidentom Jacquesom Chiracom.

Zvyšok desaťročia bol pre FN ťažký, pretože zaznamenal pokles podpory. V roku 2011 Le Pen napokon odstúpil a umožnil svojej dcére Marine Le Penovej prevziať vedenie strany. Tá začala proces „oddémonizovania“ (dédiabolisation), pričom sa snažila zmierniť posolstvo strany a dať FN modernejšiu perspektívu. Nakoniec zmenila názov strany na *Národné zhromaždenie* (RN [Rassemblement National]). Zo strany, ktorú vytvoril, dokonca vylúčila svojho otca.

³⁵ Dagens Nyheter, November 28, 1959.

³⁶ Catherine Fieschi (2019), *Populocrazy. The Tyranny of Authenticity of the Rise of Populism*. Agenda Publishing, Newcastle.

Národný front Jean-Marie Le Pena bol typickou populistickou stranou. „Le Pen - le Peuple“ (Le Pen - Ľudia) znel jeden z jej slávnych volebných sloganov. Nadviazal na tradíciu antimodernistického Poujadizmu. Verný svojim ideálom bol proti celonárodným oslavám dvojstého výročia revolúcie v roku 1989.³⁷ FN formuloval etnickú verziu francúzskeho nacionalizmu, ktorá ostro kontrastovala s oficiálnym republikanizmom. Bola to strana pre tých, ktorí nikdy nechceli zabudnúť na alžírsku vojnu a nikdy neodpustili De Gaullovi kapituláciu. Sotva sa snažila zakryť svoj antisemitizmus.

Marine Le Penová sa pokúsila stranu v týchto aspektoch modernizovať. Pre stranu je však naďalej veľmi dôležitý odpor voči príst'ahovalectvu, pričom argumentuje tým, že príst'ahovalectvo predstavuje existenčnú hrozbu pre francúzsku identitu. Michel Eltchaninoff vo svojej knihe *Inside the Mind of Marine Le Pen* tvrdí, že RN Le Penovej skutočne má ideologický základ, hoci mnohí tvrdia niečo iné. Cituje Jeana-Clauda Martinezu, vysokopostaveného člena strany, ktorý povedal, že „Le Penová nemá žiadne idey. Koná len na základe inštinktu“.

Z ekonomického hľadiska bola FN/RN v minulosti prísne pravicovo orientovaná. Bola dokonca ovplyvnená neoliberálnymi myšlienkami 70. a 80. rokov 20. storočia. Od roku 2000 sa však obrátila doľava; v súčasnosti podporuje silný sociálny štát. V sociálnych otázkach sa strana postupom času stala menej konzervatívnou. Keď francúzsky parlament v marci 2024 hlasoval o ústavnej ochrane práva na interrupciu, strana bola pri hlasovaní rozdelená.³⁸

Hoci FN/RN nikdy nebola súčasťou vlády, mala veľký vplyv aj v oblasti politiky. Etablovaná pravica postupne podnikala kroky, aby nasledovala protiimigračný postoj, pričom Sarkozy v tomto smere v prezidentskej kampani v roku 2007 FN takmer predbehol. Konzervatívna a gaullistická stredopravica pokračovala v tejto ceste väčšinu rokov 20. rokov s čoraz neuspokojivejšími volebnými výsledkami.

Počas pandémie RN využila ľudový odpor proti obmedzeniam COVID-19. Keď Macron povedal, že chce „emmerder“ (otravovať) neočkovaných, prehĺbil volebný rozkol, keďže podľa prieskumov 90% skupiny neočkovaných podporovalo Le Penovú.³⁹

Aj keď boli vždy v tieni FN alebo RN, objavilo sa niekoľko ďalších radikálnych práv, ktoré sa tešili občasnému úspechu. *Hnutie za Francúzsko* (MPF [Mouvement pour la France]) založil v roku 1994 Philippe de Villiers a zaznamenalo krátky úspech, keď vo voľbách do EP v roku 1994 skončilo tretie. Samo sa označovalo za gaullistickú stranu a kombinovalo konzervatívne ideály s jemným euroskepticizmom. *Francúzsko povstáva / Povstaň Francúzsko* (DLF [Debout la France]) je euroskeptická a protiimigračná strana, ktorú v roku 1999 založil Nicolas Dupont-Aignan ako odštiepenec od stredopravého *Združenia za republiku*.

³⁷ Peter Davies, *The Extreme Right In France*

³⁸ Politico, March 4, 2024, <https://www.politico.eu/article/france-moves-to-make-abortion-a-constitutional-right-amid-rollbacks-in-us-and-europe/>

³⁹ <https://www.lefigaro.fr/vox/politique/arnaud-benedetti-le-macronisme-est-le-trumpisme-des-elites-20220105>

Stranu *Reconquête* (R! [Rekonquista]) založil v roku 2021 novinár Eric Zemmour. Strana je považovaná za autoritársku a krajne pravicovú, keďže sa prikláňa k rasistickej konšpiračnej teórii „veľkej výmeny“.⁴⁰ Zemmour tiež vyjadril sympatie k činom vichystického režimu. R! chce „znižit’ prisťahovalectvo takmer na nulu“ a viesť politiku „deislamizácie“, vrátane rozsiahlych deportácií.⁴¹ Okrem toho je silne euroskeptický a kritizuje aj účasť Francúzska v NATO. V hospodárskych otázkach zastáva pravicové postoje.

Zemmour mal na začiatku prezidentskej kampane vysoké čísla v prieskumoch verejnej mienky, ale nakoniec neuspel. V parlamentných voľbách na jar toho istého roku dosiahla strana R! tiež iba mierny výsledok.

Voľby do EP

NF vstúpil do EP v roku 1984 a spolu s Talianskym sociálnym hnutím vytvoril prvú krajne pravicovú skupinu v parlamente. Skupina existovala do roku 1989 – neskôr už aj spolu s belgickými a nemeckými krajne pravicovými stranami – ale v roku 1994 bola rozpustená. V roku 2007 FN vytvoril krátkodobú skupinu Tradícia, identita, suverenita, ktorá bola rozpustená v tom istom roku. Strana potom pokračovala bez skupinovej príslušnosti až do roku 2015, keď v roku 2019 vytvorila skupinu EFN a neskôr ju premenovala na ID. RN má v súčasnosti 22 mandátov, pričom je dominantnou delegáciou v skupine ID.

Od prvých volieb do EP v roku 1979 bola *Francúzska komunistická strana* spolu s talianskymi komunistami v 80. rokoch 20. storočia jednou z najväčších delegácií v skupine krajnej ľavice. Od roku 2019 nemá PCF v EP zastúpenie; jej pozíciu zaujala FI, ktorá má v súčasnosti šesť kresiel.

⁴⁰ Konšpiračná teória „Grand Remplacement“ tvrdí, že moslimskí migranti nahradia francúzskych občanov.

⁴¹ EU Observer, December 6, 2021, <https://euobserver.com/tickers/153731>

FI - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

RN - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

R! - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

NEMECKO

Nemecko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #24

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2021): -4,4%.

Voličská podpora radikálnej pravej v posledných voľbách (2021): +2,6%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 18/96

V povojnovom Nemecku boli extrémistické politické strany účinne marginalizované. Trvalo dlhší čas, kým sa v parlamente objavila pravicovo-populistická strana. Dokonca aj po roku 2020 zostali pravicovo-populistická *Alternatíva pre Nemecko* (AfD [Alternative für Deutschland]) aj ľavicovo-populistická *Ľavica* [Die Linke] vylúčené z vládnej spolupráce.

V inauguračných voľbách do západonemeckého Bundestagu v roku 1949 si *Komunistická strana Nemecka* (KPD [Kommunistische Partei Deutschlands]) prvýkrát a naposledy v povojnovom období zabezpečila parlamentné zastúpenie, keď získala niečo vyše 5% hlasov. Do volieb v roku 1953 sa podpora KPD znížila na polovicu. Odvtedy sa KPD ani žiadnej inej komunistickej strane nepodarilo dosiahnuť volebný úspech.

Okrem toho, v prvých demokratických voľbách po vojne získala mandáty fašistická strana *Nemecká pravicová strana* (DRP [Deutsche Rechtspartei]). Keďže nebola stanovená žiadna percentuálna hranica, DERP získala päť mandátov so ziskom iba 1,8 % hlasov. Napriek tomu sa DERP, podobne ako KPD, nedokázala udržať v parlamente v nasledujúcich voľbách a nikdy sa nevrátila na politickú scénu.

V 50. rokoch 20. storočia vznikli napravo od hlavných stredopravých strán dve nacionalistické, ale nefašistické strany - Kresťanskodemokratická únia Nemecka (CDU) a Kresťanskosociálna únia Bavorska (CSU). Národne-konzervatívna *Nemecká strana* (DP [Deutsche Partei]) sa stala súčasťou koalície vlády Konrada Adenauera spolu s CDU a liberálnou Slobodnou demokratickou stranou. Po voľbách v roku 1953 sa k tejto koalícii pripojil Celonemecký blok/Liga vyhnancom a zbavených práv, ktorý mal parlamentné kreslá jedno volebné obdobie. Po voľbách v roku 1957 však CDU/CSU vládla sama; po roku 1960 v parlamente neexistovala žiadna strana napravo od nich.

V 60., 70. a 80. rokoch 20. storočia mali v Západnom Nemecku antisystémové strany len minimálny úspech. Neonacistická *Národnodemokratická strana Nemecka* (NPD [Nationaldemokratische Partei Deutschlands]) vznikla v roku 1964 a dosiahla určitý regionálny úspech. Vo voľbách v rokoch 1966 - 1968 si zabezpečila zastúpenie v siedmich krajských parlamentoch. Na spolkovej úrovni NPD vo voľbách v roku 1969 takmer dosiahla prah zvoliteľnosti, pričom ťažila z nespokojnosti s veľkou koalíciou a z následkov študentských revolt v 60. rokoch.

V 70. rokoch podpora NPD rýchlo klesala. V 80. rokoch sa objavili nové radikálne pravicové strany, vrátane Republikánov (REP) v roku 1983 a Nemeckého ľudového zväzu (DVU [Deutsche Volksunion]) v roku 1987. REP, ktorú pôvodne vytvorili prebehľíci z bavorskej CSU, zažívala vnútorné napätie medzi národnými konzervatívami a radikálnejšími frakciami. Naopak, DVU bola pod vedením zakladateľa Gerharda Freya prísne kontrolovaná zhora.

V roku 1987 získala DVU mandát v krajiniských voľbách v Brémach a v nasledujúcom desaťročí dosiahla na severe krajiny mierny úspech a získala aj mandát v krajiniskom parlamente Šlezvicka-Holštajnska. REP, ktorá sídli prevažne na juhu Nemecka, zaznamenala svoj najväčší úspech vo voľbách do EP v roku 1989, keď získala 7% hlasov a dvoch poslancov Európskeho parlamentu. Vnútorné rozpory, ako napríklad konflikty medzi národnými konzervatívami a pravicovými extrémistami, však v 90. rokoch brzdili dynamiku REP.

Koncom 90. rokov NPD aj DVU opäť zaznamenali regionálne úspechy. V roku 1998 získala DVU v Sasku-Anhaltsku takmer 13 % hlasov a nasledujúci rok sa dostala do krajiniského parlamentu v Brandenbursku. Vznikli však vnútorné rozpory a medzitým si NPD zabezpečila zastúpenie v Sasku (2004) a Meklenbursku-Predpomoransku (2006). Obe strany začali spolupracovať, čo vyvrcholilo zlúčením v roku 2011.

Medzitým sa v roku 1990 dostala do Bundestagu *Strana demokratického socializmu* (PDS [Partei des Demokratischen Sozialismus]) - nástupkyňa východonemeckej Socialistickej strany jednoty Nemecka (SED). PDS sa ťažko presadzovala v západnom Nemecku, ale bola čoraz úspešnejšia na východe a vo väčšine volieb vo východných spolkových krajinách skončila ako druhá najväčšia strana. Strana bola na väčšine úrovni izolovaná a čelila vnútorným sporom.

V roku 2005 bola založená strana *Práca a sociálna spravodlivosť - volebná alternatíva* (WASG [Arbeit und soziale Gerechtigkeit - Die Wahlalternative]) disidentmi z SPD, ktorí sa postavili proti liberálnej hospodárskej politike Gerharda Schrödera, najmä proti ním navrhovaným reformám trhu práce. WASG spolupracovala s PDS vo voľbách v roku 2005, čo viedlo k úplnému zlúčeniu v roku 2007 pod názvom *Ľavica* [Die Linke].

Koncom prvého desaťročia tohto storočia *Die Linke* neustále dosahovala nové rekordy v krajiniských voľbách a využívala širší posun doľava v Európe po finančnej kríze v roku 2008. Úspešné boli pre stranu aj spolkové voľby v roku 2009. Na spolkovej úrovni však *Die Linke* zostala politicky izolovaná a čelila *cordon sanitaire*. Napriek tomu sa jej podarilo preraziť na krajiniskej úrovni, kde sa zúčastnila na niekoľkých regionálnych vládach. V roku 2014 si strana po úspešných voľbách v Durínsku zabezpečila svoj prvý ministerský post. Vlna úspechu však nakoniec opadla a strana zažila neúspech v rôznych voľbách v druhej polovici 10. rokov a po roku 2020.

Klasifikácia Die Linke je sporná. Autori publikácie *The PopuList* ju klasifikujú ako „na hranici populizmu, na hranici krajnej ľavice“. ⁴² Do istej miery ide o širokospektrálnu organizáciu s rôznymi formalizovanými frakciami vrátane Komunistickej platformy, ktorá spolupracuje s KPD.

Jeden z významných predstaviteľov strany, Oskar Lafontaine, čelil na začiatku svojej činnosti kritike za používanie termínu „fremdarbeiter“ - pejoratívneho výrazu pre pracovných migrantov, spájaného s nacizmom - ktorý bol považovaný za protiimigrantský a pripomínajúci problematický populistický svetonázor. ⁴³ Po európskej utečeneckej kríze v roku 2015 sa jedna z frakcií strany vyslovila za väčšie zameranie na obmedzenie prisťahovalectva.

Vo voľbách v roku 2021 sa *Die Linke* prepadla na polovicu a so ziskom 4,9 percenta hlasov dosiahla najhorší volebný výsledok od roku 2002. Vďaka volebnému systému si však zachovala pomerné zastúpenie v Bundestagu. Predpokladá sa, že strana utrpela negatívnou kampanou CDU proti jej potenciálnemu začleneniu do vlády. V roku 2022 sa frakcia vedená dlhoročnou predstaviteľkou strany Sahrou Wagenknechtovou postavila proti sankciám voči Rusku, čo bolo v rozpore s postojom väčšiny jej strany. Tento nesúhlas viedol k dlhšiemu obdobiu vnútorných sporov v strane. Nakoniec sa v októbri 2023 Wagenknechtová a jej spojenci rozhodli *Die Linke* opustiť. Následne v januári 2024 založila *Alianciu Sahry Wagenknechtovej* (BSW [Bündnis Sahra Wagenknecht]), ktorá mala v úmysle uchádzať sa o priazeň vo voľbách do EP. Hoci sa BSW ešte nezúčastnila na voľbách, v prieskumoch verejnej mienky výrazne prekračuje 5-percentnú hranicu.

Napravo sa na jar 2013 objavila *Alternatíva pre Nemecko* (AfD [Alternative für Deutschland]), ktorú založili bývalí politici CDU, podnikatelia a ekonómovia. Strana si získala pozornosť pre výrazné zastúpenie akademikov medzi členmi, čím si vyslúžila skorú prezývku „strana profesorov“. Jej hlavným presvedčením bolo, že Nemecko by malo vystúpiť z eurozóny. Hoci na jeseň 2013 strane tesne ušiel vstup do nemeckého parlamentu, nasledujúci rok zaznamenala úspech vo voľbách do EP, ako aj vo väčšine nasledujúcich krajinských volieb.

Spočiatku bola AfD euroskeptická, ale ekonomicky liberálna. Postupne sa strana stala viac protiimigračnou a nacionalistickou, najmä po zvolení Frauke Petryovej za hovorkyňu v lete 2015. Tento posun mal dôsledky aj na európskej úrovni, keďže AfD, ktorá predtým spolupracovala s britskými toryovcami v skupine ECR, sa priblížila k rakúskej FPÖ.

Po utečeneckej kríze na prelome rokov 2015 a 2016 zaznamenala AfD výrazné úspechy v krajinských voľbách na jar 2016. Strana vtedy prijala silnú protiislamskú agendu a tvrdila, že islam do Nemecka nepatrí. Zároveň požadovala zrušenie sankcií voči Rusku. Vo voľbách v roku 2017 AfD napokon získala kreslá na spolkovej úrovni so ziskom takmer 13 % hlasov.

⁴² <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Germany.pdf>, see also Jonathan Olsen, “The Left Party and the AfD”, *German politics and society*, 36:1, 2018, and https://euagenda.eu/upload/publications/state_of_populism_in_europe_2020_final.pdf

⁴³ <http://www.signandsight.com/features/241.html>

Po voľbách Frauke Petryová odišla, aby založila novú stranu (čo sa jej nepodarilo), čo malo za následok ďalší posun smerom k radikálnejšiemu smerovaniu.

Poprední predstavitelia AfD mali sériu drastických vyhlásení. Napríklad Beatrix von Storchová, zástupkyňa lídra strany - a vnučka Hitlerovho ministra financií - sa vyslovila za to, aby polícia strieľala na ženy a deti, ktoré sa pokúšajú prekročiť hranice do Nemecka, hoci neskôr tvrdila, že sa jej pošmykla počítačová myš.⁴⁴ Von Storchová kritizovala aj políciu v Kolíne nad Rýnom, ktorá na Twitteri zverejnila novoročný pozdrav v arabčine a obvinila ju, že ustupuje „barbarským, hromadne-znásilňujúcim hordám moslimských mužov“. Poslankyňa Alice Weidelová sa von Storchovej zastala tvrdením, že nemecké orgány sa „podriaďujú importovanému, rabujúcemu, ošahávajúcemu, bijúcemu, nožmi bodajúcemu davu migrantov“.

Vo voľbách v septembri 2021 stratila AfD 2,3 percentuálneho bodu a zostala na svojom druhom najlepšom volebnom výsledku v histórii: 10,6 percenta. Okrem toho fašistická NPD zaznamenala svoje najhoršie voľby v histórii, keď získala len 0,1 percenta hlasov. Krátko po voľbách začala AfD v prieskumoch opäť rásť. Stranu teraz tvorí národno-konzervatívna frakcia, ako aj identitarnejšia a radikálne protiimigračná frakcia. Björn Höcke, považovaný za jedného z popredných predstaviteľov tejto identitárskej frakcie, kritizoval a zosmiešňoval pamätník holokaustu v Berlíne: „Nemci sú jediným národom na svete, ktorý si v srdci hlavného mesta postaví pomník hanby. Smiešna politika vyrovnávania sa s minulosťou.“⁴⁵

V júni 2023 bol Robert Sesselmann zvolený za starostu Sonnebergu, menšieho mesta s 57 000 obyvateľmi. Bolo to prvýkrát, čo kandidát AfD vyhral miestne voľby. Sesselmann zvíťazil v prvom kole pri nízkej volebnej účasti. V druhom kole sa proti nemu spojili všetky ostatné strany a volebná účasť sa zvýšila, ale Sesselmann vyhral s ešte väčšou podporou. To vyvolalo v Nemecku diskusiu o stratégii izolácie verzus spolupráce so stranou. V júli 2023 sa nový predseda CDU Friedrich Merz otvoril myšlienke spolupráce so stranou na miestnej úrovni, čo vyvolalo silné reakcie v jeho strane. Hlavný kandidát AfD vo voľbách do EP v roku 2024 Maximilian Krah pochádza z pravicovej frakcie strany a preslávil sa svojimi príspevkami na TikToku, kde dostal „ban“ (zákaz publikovať) po tom, ako šíril konšpiračné teórie o výmene obyvateľstva. Tvrdil tiež, že „multikultúrny znamená multikriminálny“, a kritizoval vlajky Pridu.⁴⁶

⁴⁴ The Guardian, January 3, 2018.

⁴⁵ BBC News, January 18, 2017.

⁴⁶ Politico, March 22, 2024, <https://www.politico.eu/article/tiktok-curtail-germany-far-right-mep-eu-election-candidate-maximilian-krah-conspiracy-theory/>

Voľby do EP

Republikáni získali v roku 1989 šesť poslancov Európskeho parlamentu a pridali sa ku krajne pravicovej skupine Národný front Le Pena. V EP sa udržali len jedno päťročné obdobie. PDS bola prvýkrát zvolená v roku 1999 a pripojila sa k skupine GUE. PDS a jej nástupnícka strana *Die Linke* boli odvtedy zastúpené vo všetkých parlamentoch, vždy v skupine GUE. AfD získala zastúpenie v roku 2014 a potom opäť v roku 2019. V súčasnosti je členom skupiny ID. V roku 2014 Nemecko zrušilo prah pre voľby do EP, čo viedlo k získaniu mandátov pre viaceré malé strany. V roku 2014 získala NPD 1% hlasov, čo stačilo na zisk jedného poslanca EP. V roku 2019 o zastúpenie prišla.

Die Linke - zhnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

Zhrnutie BSW

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

AfD - zhnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

GRÉCKO

Grécko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #4

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -9,3%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2023): +6,2%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 11/21

Povojnové Grécko malo spočiatku veľmi nestabilnú politickú scénu s niekoľkými širokými koalíciami bez jasnej ideologickej základne. Postupne sa v krajine upevnili pozície konzervatívnych, centristických a ľavicových strán. Kým v Socialistickej strane Grécka boli aj komunisti, v konzervatívnych a centristických stranách sa objavovali radikálne pravicové myšlienky. Nacionalizmus bol v Grécku vždy hlavným prúdom.

Komunistická strana Grécka (KKE [Kommounistikó Kómma Elládas]) vznikla v roku 1918 a je najstaršou stranou v krajine. V 30. rokoch 20. storočia bola zakázaná a znovu legalizovaná až po páde vojenskej junty koncom 70. rokov 20. storočia. Počas pôsobenia KKE v ilegalite došlo v roku 1967 k jej rozkolu, keď stúpenci eurokomunizmu vytvorili stranu *KKE Domáca* KKE-E [KKE Εσωτερικού]), na základe kritiky KKE za to, že je riadená „zvonku“, t. j. Sovietskym zväzom. Napriek tomu, obe strany šli do prvých volieb po páde junty v roku 1974 spolu.

V 80. rokoch sa *KKE Domáca* rozdelila a jedna z jej frakcií sa opäť spojila s KKE a vytvorila volebnú koalíciu *Synaspismos* pre parlamentné voľby v roku 1989. Táto aliancia potom vstúpila do krátko trvajúcej koalície s konzervatívnou Novou demokraciou; to bol jediný prípad, keď bola KKE súčasťou gréckej vlády. KKE zostáva pomerne populárna napriek tomu, že je verná starým myšlienkam marxizmu-leninizmu a komunistickej revolúcie. Okrem toho, že KKE je v hospodárskych otázkach krajne vľavo, je proti členstvu Grécka v NATO a EÚ a v sociálnych otázkach zastáva konzervatívne postoje.

V 50. a 60. rokoch 20. storočia prilákala *Zjednotená demokratická ľavica* mnoho komunistických voličov, hoci strana nikdy otvorene nepodporovala komunizmus, ako aj nekomunistických stúpencov.

Synaspismos bol jednou z viacerých frakcií, ktoré sa v roku 2004 spojili do *Koalície radikálnej ľavice - Progresívnej aliancie* (Syriza). Strana mala v prvých rokoch svojej existencie skromné úspechy. Až grécka finančná kríza urobila zo *Syrizy* hlavnú ľavicovú stranu v Grécku a umožnila jej profitovať z nespokojnosti s dohodou o úsporných opatreniach, ktorú vláda - veľká koalícia PASOK-u a Novej demokracie - uzavrela s tzv. európskou Trojkou (EK, ECB a MMF).

Syriza zvíťazila v predčasných voľbách, ktoré sa konali v januári 2015, a predseda strany Alexis Tsipras sa stal premiérom, pričom Jannis Varoufakis prevzal post ministra financií. V snahe splniť sľub daný voličom, že opätovne prerokujú úverovú dohodu, cestovali do európskych hlavných miest a neúspešne sa pokúšali presvedčiť lídrov ostatných krajín, aby akceptovali ich nesúhlas s politikou úsporných opatrení. Odmietavý postoj vlády Syrizey k reforme dôchodkov a trhu práce, ktorý navrhla Trojka, viedol k patovej situácii. V júni 2015 Tsipras požiadal o predĺženie lehoty na splatenie úveru, keďže vyhlásil referendum o podmienkach záchranného programu. Trojka odmietla predĺžiť lehotu, ale po tom, ako Tsipras v referende dosiahol požadovaný výsledok, začali sa nové rokovania. Pod vedením Syrizey Grécko prijalo väčšinu požiadaviek veriteľov. To viedlo k rozkolu v Syrize, pričom Tsipras bol obvinený zo zrady radikalizmu ľavicového hnutia. Po strate niekoľkých poslancov Tsipras v auguste 2015 vypísal nové predčasné voľby. Voliči prekvapujúco vrátili Syrizu a jej koaličného partnera, *Nezávislých Grékov - Národnú vlasteneckú alianciu* (ANEL [Anexartitoi Ellines]), do vlády s takmer rovnakou podporou ako v predchádzajúcich voľbách. Táto vláda zostala pri moci až do roku 2019.

Syriza je označovaná ako emblematický príklad európskeho ľavicového populizmu. Podľa politológa Casa Muddeho, Syriza predstavuje „omladenú formu“ gréckeho ľavicového populizmu, pre ktorú sú charakteristické nadmerné sľuby, ktoré strany len zriedka plnia.⁴⁷ Oponenti, ale aj niektorí odborníci obviňovali Syrizu z autoritárskych ideálov a metód, pričom niektorí tvrdili, že sa pokúšala presadiť podobné reformy ako národno-populistickí lídri v Maďarsku a Poľsku.

Ako príklady týchto obvinení sa uvádzali navrhovaná volebná reforma a zasahovanie do riadenia štátnych orgánov a tiež mediálna politika strany. V roku 2016 chcela vláda strany Syriza regulovať mediálny trh a obmedziť počet vydávaných licencií, čo by znamenalo, že polovica z ôsmich gréckych televíznych kanálov by musela ukončiť svoju činnosť. Vláda argumentovala, že reforma licenčného systému je potrebná na zníženie korupcie v mediálnom priemysle a zvýšenie príjmov do štátnej pokladnice. Predpokladalo sa, že licencie na televízne vysielanie sa budú dražiť za vyvolávaciu cenu 3 milióny EUR. Niekoľko televíznych staníc sa však proti tomuto rozhodnutiu odvolalo na Najvyšší súd, pričom tvrdili, že aukcia je v rozpore s ústavou, pretože by ju riadila vláda namiesto nezávislej Štátnej mediálnej rady.

Strany Nová demokracia aj PASOK tvrdili, že aukcia je pokusom o získanie „absolútnej kontroly“ nad médiami a že Syriza prejavuje nedostatok rešpektu voči demokracii a slobode prejavu. Najvyšší súd v októbri 2016 aukciu vyhlásil za neplatnú. Syriza - a minister pre médiá Nikos Pappas, ktorý bol za aukciu zodpovedný - však boli vo svojich ambíciách reformovať grécky mediálny priemysel neoblomní. Pappas tvrdil, že „právne rozhodnutia nerobia vlády, ale len ľudia“.⁴⁸

⁴⁷ Mudde, Cas (2016), SYRIZA: The Failure of the populist promise. Palgrave, MacMillan.

⁴⁸ New York Times, August 30, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/08/30/world/europe/greece-cracks-down-on-triangle-of-corruption-in-tv.html>, Financial Times, October 27, 2016, <https://www.ft.com/content/c8d5347e-9bd0-11e6-8f9b-70e3cabccfae>

Roky strávené vo vláde mali na Syrizu zmierňujúci a deradikalizačný účinok, ktorý zmäkčil jej euroskepticizmus a protielitársku rétoriku. To viedlo k niekoľkým odštiepeniam od strany a nakoniec aj k oslabeniu v prieskumoch verejnej mienky. Koncom roka 2023 PASOK opäť prebral pozíciu najväčšej ľavicovej strany v krajine.

V posledných rokoch sa objavilo niekoľko ďalších populistických ľavicových hnutí. *Ľudová jednota - Nepoddajná ľavica* (LAE [Laíki Enótita]) vznikla v roku 2015. Je presvedčená, že Grécko by malo vystúpiť z EÚ a NATO. Taktiež sa drží silnej antielitárske rétoriky. Zoe Konstantopoulou, bývalá predsedníčka parlamentu, sa dištancovala od úspornej politiky vlády Syriza a v roku 2016 vytvorila *Kurz slobody* (PE [Plefsi Eleftherias]). PE je ľavicová nacionalistická a populistická strana, ktorá vystupuje proti neoliberalizmu a globalizmu, ako aj proti právu Severného Macedónska používať názov Macedónsko.

MeRa25 [Métopo Evropaikís Realistikís Anypakoís] založil v roku 2018 Janis Varoufakis, ktorý bol predtým ministrom financií vo vláde Syriza. Je súčasťou celoeurópskeho hnutia radikálnych ľavicových myšlienok, je silne antikapitalisticky zameraná a označovaná za populistickú a reakčnú.⁴⁹ Do parlamentu sa dostala v roku 2019, ale v roku 2023 sa jej to nepodarilo.

Po páde vojenskej junty v roku 1974 mali krajne pravicové strany niekoľko desaťročí ťažké obdobie. V roku 1984 bývalý vodca junty Georgios Papadopoulos založil krajne pravicovú stranu *Národnú politickú úniu*. Tá nikdy nezaznamenala úspech v gréckych voľbách, hoci sa jej v roku 1984 podarilo získať jedno kreslo v EP.

Prvou radikálnou pravicovou stranou, ktorá dosiahla určitý úspech, bolo *Ľudové ortodoxné zhromaždenie* (LAOS [Laikós Orthodoxos Synagermós]). Začiatkom tohto tisícročia sa LAOS presadila ako národná konzervatívna a populistickejšia alternatíva napravo od Novej demokracie, ktorej bola odštiepeneckou stranou. V rokoch 2011 - 2012, na začiatku gréckej finančnej krízy, bola LAOS súčasťou vlády národnej jednoty Lucasa Papademos. Potom strana rýchlo stratila podporu.

V 70. rokoch 20. storočia bol mladý muž menom Nikolaos Michaloliakos pôsobiaci v pravicovo-extrémistických kruhoch odsúdený za napadnutie. Vo väzení sa Michaloliakos stretol so zástupcami junty, ktorá bola zvrhnutá v roku 1974. Po prepustení založil v roku 1980 noviny *Chrysi Avgi* (Zlatý úsvit). O štyri roky neskôr noviny prestali vychádzať a Michaloliakos sa stal členom krajne pravicového *Národného politického zväzu*. Po tom, ako sa stal vedúcim mládežníckeho zväzu tejto strany, sa od nej odtrhol a založil *Ľudové národné hnutie - Zlatý úsvit* [Laikós Síndesmos – Chrysí Avgí].

⁴⁹ <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Greece.pdf>

Počas celonárodných protestov v Grécku proti macedónskej nezávislosti prilákal Zlatý úsvit, ktorý bol ako politická strana zaregistrovaný v roku 1993, nových krajne pravicových aktivistov. Vo svojich prvých voľbách - do EP v roku 1994 - získal 0,1% hlasov. V tom čase stranu tvorili rôzne skupiny pravicových extrémistov, z ktorých viacerí bojovali ako dobrovoľníci za Republiku srbskú v bosnianskej vojne. V parlamentných voľbách v roku 1996 získala ešte menej a zostala okrajovou politickou silou. Získala si však pozornosť médií násilnými trestnými činmi svojich členov voči imigrantom a opakovanými konfrontáciami s anarchistickými a ľavicovými extrémistickými skupinami. Napríklad v roku 1999 boli v centre Atén zavraždení dvaja Albánci členom strany, ktorého vyprovokovalo spálenie gréckej vlajky počas futbalového zápasu medzi Gréckom a Albánskom.

Začiatkom tohto tisícročia strana formálne zanikla. Po neúspešnej spolupráci s inou krajne pravicovou stranou - Vlasteneckou alianciou - bol Zlatý úsvit v roku 2007 obnovený. Prvý väčší úspech ako strana dosiahol v komunálnych voľbách v roku 2010, keď v Aténach získal 5% hlasov, čo mu zabezpečilo mandát v mestskom parlamente. Národný úspech nasledoval v roku 2012, keď získal 7% hlasov a 21 mandátov. Časť tohto úspechu možno pripísať tomu, že strana uprednostňuje sociálne a ekonomické otázky, ako napríklad odpor voči znižovaniu sociálnych dávok a podpory v nezamestnanosti. Jej aktivisti sa tiež výrazne prejavovali v chudobných štvrtiach, kde rozdávali chudobným potraviny.

V roku 2012 hodil poslanec Zlatého úsvitu Ilias Kasidiaris v priamom prenose televíznej debaty pohár s vodou do oponentky a následne zasadil niekoľko úderov do hlavy inému účastníkovi debaty. Televízne vysielanie bolo rýchlo prerušené, ale zábery sa rýchlo rozšírili na sociálnych sieťach po celom svete a stali sa dokonalou ilustráciou toho, aké blízke je násilie gréckym fašistom. Za zmienku stojí aj to, že Kasidiaris poprel aj holokaust.

Zlatý úsvit je bez výhrad extrémistická krajne pravicová strana s fašistickou ideológiou. Profitovala z finančnej krízy a v roku 2015 bola opätovne zvolená, ale koncom druhého desaťročia začala jej podpora klesať a v súčasnosti už v parlamente nemá zastúpenie.

Jej miesto, do istej miery, zaujali dve ďalšie krajne pravicové strany. *Spartania* sú neofašistická a ultranacionalistická strana, ktorá vznikla v roku 2016 a do parlamentu sa prvýkrát dostala v roku 2023. *Demokratické vlastenecké hnutie „Víťazstvo“* vzniklo v roku 2019 a je rovnako nacionalistické, ale má výrazne ultrakonzervatívne názory na sociálne otázky.

Nezávislí Gréci - Národná vlastenecká aliancia (ANEL [Anexartitoi Ellines]) je ďalšou nacionalistickou stranou, hoci bez fašistických koreňov. Vznikla ako odštiepenec Novej demokracie v roku 2012. Stala sa menšou koalíčnou stranou Syrize vo vláde v roku 2015, keďže obe strany našli spoločnú reč v odpore voči záchrannému programu EÚ, politike úsporných opatrení a zahraničným zásahom do gréckej vnútornej politiky. Nacionalizmus ANEL sa prejavil, keď líder strany Panos Kammenos v roku 2018 odstúpil z funkcie ministra obrany pre svoj nesúhlas s Prespanskou dohodou medzi Gréckom a Severným Macedónskom. Dohoda vyriešila konflikt o názov, ktorý narušil vzťahy medzi oboma krajinami od získania nezávislosti Severného Macedónska od Juhoslávie v roku 1993.

Grécke riešenie (EL [Ellinikí Lýsi]) dosiahlo vo voľbách v rokoch 2019 a 2022 určité zisky, keď získalo 3%, resp. 4%. Vzniklo v roku 2016 z bývalých poslancov LAOS a je považované za krajne pravicovú stranu so silným zameraním na etnický grécky nacionalizmus.

Voľby do EP

KKE je v EP zastúpená od vstupu Grécka do EÚ v roku 1981. Bola členom skupiny GUE, kým ju v roku 2014 neopustila s tvrdením, že GUE sa vzdala svojich radikálnych myšlienok. KKE-E bola v EP zastúpená v 80. rokoch 20. storočia. LAOS získala jedno kreslo v roku 2004 a dve kreslá v roku 2009, keď sa pripojila k skupine EFD.

Syriza získala svojho prvého poslanca EP v roku 2009, keď sa spolu s KKE pripojila k skupine GUE. V roku 2014 sa Syriza stala najväčšou gréckou stranou vo voľbách do EP, keď získala šesť kresiel. V tých istých voľbách získal Zlatý úsvit tri kreslá. Keďže však žiadna iná strana nechcela so Zlatým úsvitom spolupracovať, jej poslanci v EP boli po celé obdobie nezaradení.

V súčasnom Európskom parlamente má Grécko väčšinu buď krajne ľavicových, alebo krajne pravicových poslancov. Syriza má šesť kresiel, pričom všetci europoslanci sa zúčastňujú na činnosti skupiny GUE. KKE a Zlatý úsvit majú po dve kreslá, pričom obe pôsobia mimo organizovaných skupín. Okrem toho EL získala jedno kreslo a jej europoslanec pôsobí ako nezaradený.

KKE - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

Syriza - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: Proeurópska

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

EL - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

MAĎARSKO

Maďarsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #1

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): -0,1 %.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2022): -8,6 %.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): Fidesz

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 14/21

Na rozdiel od iných postkomunistických krajín v Maďarsku nikdy neexistovalo jednotné opozičné hnutie proti komunizmu. V čase prvých demokratických volieb v roku 1990 už bola opozícia rozdelená na liberálne, agrárne, kresťanskodemokratické a konzervatívne strany. Vo všetkých týchto stranách existovali nacionalistické prúdy, azda najviac vo víťazovi prvých volieb, Maďarskom demokratickom fóre (MDF [Magyar Demokrata Fórum]), ktorého líder József Antall koketoval s iredentistickými náladami a veril, že maďarský národ presahuje hranice štátu.

V roku 1993 vznikla po odštiepení od MDF Maďarská strana spravodlivosti a života (MIEP [Magyar Igazság és Élet Pártja]). MIEP bola antisemitská a extrémne nacionalistická strana. Do parlamentu sa dostala v roku 1998 a bola jednou z prvých krajne pravicových strán, ktoré dosiahli úspech v regióne, čo vzbudilo medzinárodnú pozornosť.

Transformácia *Aliancie mladých demokratov* (Fidesz, [Fiatal Demokraták Szövetsége] vznikla v roku 1988) zo sociálne liberálnej na národne konzervatívnu stranu bola spočiatku menej viditeľná. Čiastočným dôvodom bol postupný charakter tejto zmeny, pričom Fidesz sa už pred parlamentnými voľbami v roku 1994 uberal konzervatívnejším smerom. K prechodu na národne-konzervatívnu a autoritársku populistickú stranu však došlo predovšetkým v prvom desaťročí tohto tisícročia. Počas prvého funkčného obdobia Fideszu v rokoch 1998 až 2002 sa pokračovalo v reformnej politike, ktorú iniciovala Maďarská socialistická strana (MSZP [Magyar Szocialista Párt]) v predchádzajúcom funkčnom období, a Maďarsko podniklo významné kroky smerom k členstvu v EÚ. Návrat Fideszu k moci a drvivé víťazstvo vo voľbách v roku 2010 umožnila všeobecná nespokojnosť s korupciou dovtedajšej ľavicovej vlády.

Projekt zakladateľa Fideszu Viktora Orbána je založený na populizme, nacionalizme a autoritárskom pohľade na vládnutie. Vo svojich politických prejavoch v posledných rokoch Orbán opakovane zdôrazňuje demografiu, migráciu a rodové otázky ako tri kľúčové otázky. Demografia sa týka nízkej pôrodnosti v Maďarsku a dlhodobého rizika, že maďarský národ sa nebude schopný reprodukovať. Migrácia bez výhrad naráža na konšpiračné teórie o nahrádzaní obyvateľstva, ktoré naznačujú, že migranti prídu nahradiť Maďarov. Rodové otázky sa týkajú názoru, že západný svet prijíma rodovú ideológiu, podľa ktorej by sa mali rozbiť prirodzené rodové roly.

Víťazstvo strany vo voľbách v roku 2010 mu zabezpečilo ústavnú väčšinu, čo mu umožnilo zmeniť ústavu. Orbán v podstate premenil maďarskú ústavu z nástroja demokratického vládnutia na nástroj populistického vládnutia tým, že právne zmeny začlenil do ústavy namiesto toho, aby ich prijal ako riadny zákon.

Súčasná maďarská ústava nadobudla účinnosť 1. januára 2012 a odvtedy maďarský parlament prijal celkovo dvanásť zmien a doplnení ústavy. Ústavu a jej zmeny a doplnenia kritizovali maďarské opozičné strany, ľudskoprávne organizácie a medzinárodné orgány, ako napríklad Benátska komisia, ktorá je poradnou expertnou skupinou EK pre ústavné právo. Ústava bola kritizovaná za svoj obsah aj za spôsob, akým bola napísaná. Preambula odráža národno-konzervatívnu ideológiu strany Fidesz, pričom sa v nej spomína kresťanstvo ako základ prežitia maďarského národa a uvádza sa, že „rodina a národ tvoria základný rámec nášho spolužitia“. V ďalšej časti ústavy je manželstvo definované ako zväzok medzi mužom a ženou.

Ústava Fideszu v mnohých ohľadoch narúša delbu moci medzi zákonodarnou a výkonnou mocou a maďarskými súdmi. Napríklad pravidlá menovania sudcov Ústavného súdu Maďarska boli zmenené tak, aby vláda mohla navrhovať a menovať sudcov bez toho, aby zohľadňovala názory opozičných strán, čo sa predtým vyžadovalo. Nové pravidlá menovania sudcov ústavného súdu tiež znamenajú, že maďarský parlament vyberá predsedu ústavného súdu na obdobie dvanástich rokov namiesto predchádzajúceho pravidla, že sudcovia vyberali predsedu na obdobie troch rokov. V roku 2011 sa počet sudcov ústavného súdu zvýšil z jedenástich na pätnásť. Do konca roka 2014 bolo väčšinou Fideszu v parlamente vymenovaných celkovo jedenásť sudcov.

Štvrtý dodatok k ústave, ktorý bol prijatý 11. marca 2013, bol azda najkontroverzejším dodatkom, pretože obsahuje ustanovenia, ktoré posilňujú štátnu moc. Napríklad obmedzuje právomoci ústavného súdu tým, že ruší platnosť všetkých rozhodnutí, ktoré súd vydal pred nadobudnutím účinnosti novej ústavy v roku 2012, a ruší právomoc ústavného súdu rušiť zákony, ktoré už boli zapísané do ústavy. Novela tiež obmedzuje právomoc ústavného súdu zrušiť platnosť novely ústavy, keď to môže spraviť len z procedurálnych dôvodov, t. j. ak hlasovanie v parlamente neprebehlo správne, a nie na základe obsahu novely. Štvrtá novela tiež obmedzuje možnosti vedenia kampane mimo štátnych médií.⁵⁰

Po kritike zo strany Európskej komisie aj Rady Európy maďarská vláda v roku 2013 prijala ďalšiu novelu ústavy, ktorá povolila politickú reklamu v štátnych aj komerčných médiách.

⁵⁰ <https://www.bbc.com/news/world-europe-21748878>

Orbán vtedy tvrdil, že Maďarsko je „plne oddané“ európskym normám. Až v prejave v lete 2014 Orbán spomenul frázu, s ktorou je teraz často spájaný, „neliberálna demokracia“. Posledných desať rokov sa Orbán staval do pozície obrancu národnej suverenity a vodcu európskych národov bojujúcich proti globalizmu, multikulturalizmu a liberalizmu. Tento nacionalistický svetonázor sformuloval Orbán v často citovanom prejave:

„Nechceme, aby sa náš vlastný kolorit, tradície a národná kultúra miešali s cudzími. Vôbec to nechceme. Nechceme byť rôznorodou krajinou. Chceme byť takí, akými sme sa stali pred 1 100 rokmi tu v Karpatskej kotline.“⁵¹

Nacionalizmus Orbána a Fideszu je namierený aj proti susedným štátom. Na jeseň 2022 sa Orbán zúčastnil na futbalovom zápase, pričom mal na sebe šál s vyobrazením mapy hraníc Maďarska pred Trianonskou mierovou zmluvou, čo vyvolalo odsúdenie zo strany Ukrajiny aj Rumunska.⁵² V prejave v Rumunsku v roku 2023 vyhlásil, že Sedmohradsko a Sikulská oblasť nepatria Rumunsku: „nikdy sme netvrdili, že ide o rumunské administratívne oblasti.“⁵³

Od nástupu Fideszu k moci v roku 2010 Orbánova vláda postupne pretvárala maďarské mediálne prostredie, pričom Maďarsko v rebríčkoch slobody tlače, ktoré zostavuje napríklad Freedom House, neustále klesá. Na začiatku prvého funkčného obdobia Fideszu sa strana zamerala na reformu maďarskej mediálnej legislatívy. V druhej polovici 10. rokov 21. storočia bolo zavedených päť rôznych zákonov bez príspevnia iných strán alebo zainteresovaných strán. Maďarská vláda sa odvolávala na iné európske právne predpisy a systémy vrátane švédskej verejnej služby zamestnanosti, aby preukázala, že maďarská mediálna legislatíva je v súlade s európskymi normami.

Štúdia Stredoeurópskej univerzity však ukázala, že tieto odkazy boli svojvoľné. V tejto štúdii sa dospelo k záveru, že maďarská mediálna legislatíva porušuje európske normy tým, že centralizuje kontrolu nad všetkými typmi médií vrátane digitálnych na jeden orgán, umožňuje mediálnej rade vymenúvať pozície v štátnych médiách a udeľuje mediálnej rade rozsiahle sankčné právomoci.⁵⁴

⁵¹ Politico, July 26, 2022, <https://www.politico.eu/article/on-hungary-viktor-orban-racing-mixing-comments-brussels-looks-the-other-way/>

⁵² Euronews, November 22, 2022, <https://www.euronews.com/2022/11/22/viktor-orban-criticised-for-wearing-scarf-with-greater-hungary-map>

⁵³ <https://miniszterelnok.hu/en/speech-by-prime-minister-viktor-orban-at-the-32nd-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp/>

⁵⁴ <http://medialaws.ceu.hu/summary.html>

Mediálne zákony prijaté v roku 2010 sústredili všetku mediálnu reguláciu - nielen pre štátne médiá, ale aj pre súkromné printové a digitálne médiá - pod jeden orgán s názvom Národný mediálny a informačný úrad (NMHH [Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság]), ktorého šéf vedie aj päťčlennú mediálnu radu. Táto mediálna rada je zodpovedná za reguláciu obsahu. Každá spravodajská organizácia v krajine - vrátane internetových - sa musí do šesťdesiatich dní od začatia činnosti zaregistrovať v mediálnej rade, pričom v opačnom prípade jej hrozí pokuta.

Mediálna rada má rozsiahle právomoci udeľovať pokuty a v niektorých prípadoch aj zatvoriť mediálne organizácie, ak sa ich spravodajstvo považuje za nevyvážené alebo podnecujúce nenávisť voči národom, menšinám alebo dokonca väčšinovým skupinám. Šéf mediálnej rady má právomoc nominovať jednotlivcov do vedúcich pozícií vo všetkých štátnych médiách, čo je proces, ktorý sa vo verejnoprávnych médiách zvyčajne interne nevykonáva. Nové mediálne zákony tiež centralizovali všetky štátne médiá pod jednu strechu - Fond na podporu mediálnych služieb a správu majetku (MTVA [Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap]) - na ktorý dohliada mediálna rada.

Keď v roku 2010 vstúpili do platnosti nové mediálne zákony, podľa predstaviteľov odborov bolo zo štátnych médií prepustených mnoho vedúcich pracovníkov a stovky zamestnancov. Vláda toto prepúšťanie odôvodnila ako súčasť „reštrukturalizácie“, ktorá bola nevyhnutná z dôvodu rozpočtových škrtov. Krátko po prepustení však štátne médiá dostali výrazné zvýšenie rozpočtu, čo posilnilo podozrenia, že táto reštrukturalizácia bola politicky motivovaná.

Sprísňuje sa aj kontrola univerzít. Výskumné inštitúcie sympatizujúce s režimom dostávajú finančné prostriedky, ktoré potrebujú na to, aby univerzity zaplavovali národno-konzervatívnymi názormi. Zákon s objavným názvom „Stop Sorosovi“ znamenal vysoké zdanenie a rozsiahlu štátnu kontrolu mimovládnych organizácií, ktoré sa zasadzujú za slobodu pohybu a práva menšín. Podľa Viktora Orbána je to nevyhnutné opatrenie na ochranu Maďarska pred tým, aby sa stalo imigrantskou krajinou.⁵⁵

⁵⁵ Dagens Nyheter, April 9, 2018, <https://www.dn.se/nyheter/varlden/starkt-orban-ska-forsvara-for-ungrare-som-hjalper-flyktingar/>

V apríli 2018 maďarský parlament schválil zákon, podľa ktorého musí určitý typ inštitúcie financovanej zo zahraničia, ale vykonávajúcej vzdelávacie aktivity v Maďarsku, pôsobiť v Maďarsku aj v domovskej krajine darcu. Zákon tiež vyžaduje, aby takéto vzdelávacie inštitúcie získali povolenie pôsobiť v Maďarsku na základe bilaterálnej dohody medzi maďarskou vládou a domovskou krajinou darcu (v tomto prípade USA). Zhodou okolností v Maďarsku existovala len jedna takáto vzdelávacia inštitúcia: Stredoeurópska univerzita (CEU [Central European University]), ktorú financoval maďarsko-americký podnikateľ George Soros a ktorá bola dlho považovaná za liberálnu baštu v strednej Európe. V roku 2021 Maďarsko zrušilo navrhovaný zákon o mimovládnych organizáciách, ktorý sa osobitne zameriaval na organizácie občianskej spoločnosti prijímajúce zahraničné granty vo výške najmenej 24 000 EUR, čím sa účinne zameriaval na Sorosom sponzorované organizácie. Amnesty International tvrdila, že navrhovaný zákon o mimovládnych organizáciách, najmä pojem „zahraniční agenti“, silne pripomína podobnú legislatívu, ktorú presadila Putinova vláda v Rusku s cieľom zdiskreditovať občiansku spoločnosť a poštvať ľudí proti medzinárodným ľudskoprávnym organizáciám.⁵⁶

Od roku 2012 Orbánova vláda vykonala niekoľko zmien aj vo volebných zákonoch. Okrem iného sa znížil počet poslancov v parlamente na polovicu a počet volebných obvodov sa znížil zo 176 na 106. Tieto zmeny sú výhodné pre Fidesz.

V ekonomických otázkach je Fidesz ťažko kategorizovateľný. Hoci sa Orbán stavia na pravicovú pozíciu, v praxi presadzoval a realizoval znárodňovanie, rozširovanie štátnej byrokracie a obmedzovanie zisku podnikov.⁵⁷

Na začiatku čelil Fidesz konkurencii pravicovej strany *Jobbik - konzervatívci (Hnutie za lepšie Maďarsko)*. Jobbik vznikol zo zvyškov zaniknutej MIEP pred voľbami v roku 2002 a vo voľbách v roku 2010 dosiahol výrazný úspech. Následne, na ustanovujúcej schôdzi parlamentu zložil predseda strany Gábor Vona prisahu v čiernej veste pripomínajúcej uniformu polovojenskej organizácie Maďarská garda, čím sa posilnili neformálne väzby medzi parlamentnými a mimoparlamentnými prúdmi krajiny pravicových hnutí.

Jobbik spočiatku pokračoval v antisemitskej tradícii v Maďarsku. V roku 2013 zorganizoval protesty proti Svetovému židovskému kongresu, ktorý sa konal v Budapešti, pričom Vona svojim priaznivcom povedal, že „izraelskí dobyvatelia, títo investori, by si mali hľadať inú krajinu na svete, pretože Maďarsko nie je na predaj“.⁵⁸

Jobbik postupne zmiernil svoje postoje a snaží sa presadiť ako konzervatívna európska strana. Upustil od kritiky EÚ a v súčasnosti sa zúčastňuje na širokej volebnej aliancii, ktorá združuje väčšinu opozičných síl proti Fideszu. Vzhľadom na históriu strany však možno pochybovať o jeho demokratickej dôveryhodnosti.

⁵⁶ Amnesty International, April 22, 2021 <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/04/hungary-lexngo-repealed-but-replacement-very-concerning/>

⁵⁷ https://www.theunpopulist.net/p/right-wing-populists-are-just-as?utm_medium=email

⁵⁸ BBC, May 4th, 2013.

Hnutie Naša vlast' (MHM [Mi Hazánk Mozgalom]) vzniklo v roku 2018 ako odštiepenec od Jobbiku, ktorého členovia boli sklamaní umiernenou stratégiou strany. MHM je radikálne nacionalistická, protiimigračná a tvrdo euroskeptická strana. Je otvorene rasistická a autoritárska. V hospodárskych otázkach sa usiluje o ekonomickú nezávislosť Maďarska od iných krajín. Vo voľbách v roku 2022 získali takmer šesť percent, čím sa stali tretou najväčšou stranou.

Voľby do EP

Od vstupu Maďarska do EÚ v roku 2004, Fidesz vyhral všetky voľby do EP v krajine a bol členom skupiny EPP v EP. V roku 2019 bolo Fideszu pozastavené členstvo v EPP, ale zo skupiny strán vystúpil až v roku 2021.⁵⁹

Jobbik je v EP zastúpený od roku 2009, ale nikdy nebol súčasťou žiadnej straníckej skupiny.

Fidesz - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

Jobbik - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: proeurópsky

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

MHM - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

⁵⁹ <https://www.politico.eu/article/epp-suspension-rules-fidesz-european-parliament-viktor-orban-hungary/>

ISLAND

Island - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #21

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2021): +4,1%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2021): -5,4%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne.

Islandský stranický systém bol až do 21. storočia veľmi stabilný a v parlamente bolo len niekoľko strán. Finančná kríza v rokoch 2008 - 2011 to však zmenila. Odvtedy vzniklo mnoho liberálnych aj populistických strán.

Island je jednou z krajín, ktoré mali v rokoch po druhej svetovej vojne silnú komunistickú stranu. *Strana ľudovej jednoty - Socialistická strana* [Sameiningarflokkur alþýðu – Sósíalistaflokkurinn] vznikla v roku 1938 ako spojenectvo *Komunistickej strany Islandu* (vznikla v roku 1930) a odštiepeneckej skupiny zo *Sociálnodemokratickej strany*. Hoci komunisti boli v tejto novej skupine dominantnou silou, pred druhou svetovou vojnou sa vzdali členstva v Komunistickej internacionále (Kominterne). V prvých povojnových voľbách bola Socialistická strana úspešná, dosiahla takmer 20% hlasov a zúčastňovala sa na koalícnej vláde až do roku 1949.

V roku 1956 Socialistická strana vytvorila *Ľudovú alianciu* (AB [Alþýðubandalagið]) s ďalšou odštiepenou skupinou zo Sociálnodemokratickej strany. AB zostala silnou radikálnou ľavicovou alternatívou a koncom 70. rokov dosiahla svoj vrchol s takmer 25% hlasov. Od 50. do 90. rokov sa zúčastnila na piatich koalíčných vláдах.

Občianska strana bola pravicovo-populistická strana s krátkou existenciou, ktorá sa dostala do parlamentu v roku 1987. *Občianske hnutie* bola ďalšia krátko pôsobiaca populistická strana, ktorá vznikla ako reakcia na finančnú krízu v roku 2008 a získala zastúpenie v parlamentných voľbách v roku 2009.

Ľudová strana (FÍF [Flokkur fólksins]) je populistická a jemne euroskeptická strana, ktorá má zastúpenie v parlamente od roku 2016. Kombinuje ľavicovú hospodársku politiku s konzervatívnymi postojmi v kultúrnych otázkach. Stranu založila Inga Sæland, ktorá má zrakové postihnutie; hlavnou motiváciou strany bola pomoc a zlepšenie života zdravotne postihnutých [TCC1].

Strana stredu (M [Miðflokkurinn]) vznikla v roku 2017 ako odštiepenec od Progresívnej strany. Je konzervatívna, agrárna a populistická a v parlamentných voľbách v roku 2017 získala takmer 11% hlasov.

Treba tiež poznamenať, že *Progresívnu stranu* - jednu z najstarších a najsilnejších strán na Islande - niektorí analytici v poslednom čase klasifikovali ako populistickú, hoci táto klasifikácia je sporná.⁶⁰

FIF - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

M - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

⁶⁰ <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Iceland.pdf>,
<https://iris.rais.is/en/publications/populism-in-iceland-has-the-progressive-party-turned-populist>

ÍRSKO

Írsko - Zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #14

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2020): +9,7%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2020): +0,5%.

Populistické alebo autoritárske strany vo vláde (marec 2024): žiadne.

Počet autoritárskych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 1/14.

Írsko je jednou z krajín, kde sa nové strany stretávajú s najväčšími ťažkosťami pri presadzovaní sa. Od získania nezávislosti krajiny v roku 1920 dominovali v írskej straníckej politike dve katolícke stredopravé strany: *Fianna Fáil* (FF) a *Fine Gael* (FG). *Strana práce* (LP [Labour Party]) - patriaca medzi centristickejšie sociálnodemokratické strany v Európe - bola dlho tretou najväčšou stranou v Írsku. Volebný systém krajiny zvyhodňoval excentrických kandidátov z veľkých strán, ale znevýhodňoval nové subjekty mimo straníckeho systému. Vysoká miera emigrácie z Írska už niekoľko desaťročí znižuje spoločenský tlak na zmenu v podstate veľmi konzervatívnej politickej mapy, čo ešte viac zužuje priestor pre nových členov a alternatívy.

V dôsledku toho v Írsku nikdy nevznikla radikálna pravicová strana a ľavicoví protikandidáti dosiahli len málo úspechov. Írska komunistická strana, *Robotnícka strana* (WP [Workers' Party]), má korene siahajúce do začiatku dvadsiateho storočia. Až do 80. rokov 20. storočia mali komunisti veľmi slabú podporu voličov a nezískali ani jedno kreslo v parlamente. Nezvyčajne pre európsku komunistickú stranu dosiahla najväčší úspech koncom desaťročia. Vo voľbách do EP v roku 1989 sa WP stala piatou najväčšou stranou so 7% hlasov. Po rozpade východného bloku sa strana rozdelila, keď sa od nej oddelila reformistická časť, zatiaľ čo ortodoxní členovia zostali. Nakoniec sa reformisti zlúčili so *Stranou práce*. Od rozdelenia získala WP vo voľbách menej ako 1% hlasov.

Dve staršie trockistické strany zo 70. rokov si po roku 2000 udržali určitú relevanciu. *Socialistickú stranu* (SP [Socialist Party]) založili v roku 1972 prebehľci z Labour Party, ktorí sa označovali ako *Militantná tendencia*. SP zostala verná revolučným metódam a myšlienkam Marxa, Engelsa, Lenina a Trockého, a preto zostala malá. *Socialistická robotnícka strana* (SWP [Socialist Workers Party]) je ďalšou trockistickou stranou, ktorá musela znášať veľmi slabú podporu voličov.

Finančná kríza v roku 2008 motivovala k výraznému zníženiu výdavkov na sociálne zabezpečenie, za čo sa postavili všetky etablované strany. Preto sa v Írsku vyskytli pokusy vytvoriť široké ľavicové radikálne hnutie, inšpirované hnutiami Podemos a Syriza, ktoré by mobilizovalo proti politike úsporných opatrení. Zúčastnili sa na tom obe staré trockistické strany: SP založila *Alianciu proti úsporným opatreniam* (Anti-Austerity Alliance), zatiaľ čo SWP už v roku 2005 vytvorila hnutie *Ľudia pred ziskom* (PBP [People Before Profit]).

Parlamentné voľby v roku 2011 - prvé po finančnej kríze - však boli pre tieto zoskupenia neúspešné. Veľká vina na tom sa pripisovala dogmatickým komunistom, ktorí sa nedokázali vzdať svojej staromódnej ideologickej analýzy.⁶¹

Napriek tomu toto hnutie nabralo novú silu v rokoch 2014 - 2015, keď vláda *Fine Gael* a *Strany práce* navrhla zaviesť poplatky za vodu. Veľká kampaň *Right2Water Ireland* (Právo na vodu Írsko) však v deň volieb priniesla opäť iba slabé výsledky, čo malo za následok marginálny úspech vo voľbách v roku 2016. PBP sa odvtedy spojila s *Alianciou proti úsporným opatreniam* (premenovanou na stranu *Solidarita*) ako *Ludia pred ziskom - Solidarita*. PBP-S používa pre svoju ideológiu označenie ekosocializmus. Napriek tomu však trockistické jadro strany zostáva, ako to jej odporcovia radi zdôrazňujú. Strana má tvrdú triednu rétoriku a presadzuje írsky brexit; je jedinou stranou v Írsku s parlamentným zastúpením, ktorá je proti integrácii do EÚ. Postavila sa proti sankciám voči Rusku.

Írske parlamentné voľby v roku 2020 boli označené za zemetrasenie. Po prvýkrát získala vo voľbách najviac hlasov (24%) strana *Sinn Féin* (SF). SF bola založená v roku 1905, ale v 80. rokoch 20. storočia sa na voľbách pravidelne nezúčastňovala. Ešte v polovici 90. rokov získala len približne jedno percento hlasov. O zaradení SF sa v odbornej literatúre viedli diskusie. Viacerí politológovia opisujú stranu ako ľavicovo-populistickú s výrazným diskurzom *my proti nim*, ktorý stavia ľud proti elite. No hoci SF vykazuje niekoľko znakov klasického populizmu, v priebehu rokov sa stala menej antiestablišmentovou a dnes je do veľkej miery mainstreamovou stranou. Hoci ide o nacionalistickú stranu, nacionalizmus bol v Írsku ľavicovým postojom a strana vykazuje len málo podobností s inými nacionalistickými stranami v Európe. Taktiež sa neangažovala v protiimigračnej rétorike.

Úspech v posledných rokoch možno pripísať viacerým faktorom, napríklad rozšíreniu strany z jednostranného zamerania na zjednotené Írsko na všeobecnejšiu ľavicovú politiku a populárnej líderke strany Mary Lou McDonalldovej. Strana ťažila aj zo zamerania na bytovú politiku, ktorá bola v posledných rokoch jedným z hlavných problémov v Írsku. SF sľúbila voličom značné investície do nájomných bytov a zastropovanie nájomného. „Včera sa zrodilo nové Írsko“, vyhlásila McDonalldová po voľbách.⁶²

SF si v prieskumoch viedla ešte lepšie až do poklesu v roku 2023. Niektorí analytici sa domnievajú, že to bolo spôsobené nedostatočným pochopením migračnej problematiky a ťažkosťami pri zjednocovaní sociálne konzervatívnych a mestských liberálnych segmentov v rámci tej istej strany.

⁶¹ Richard Dunphy, "Beyond nationalism? The Anti-Austerity social movement in Ireland", *Journal of civil society*, 13:3, 2017.

https://discovery.dundee.ac.uk/ws/portalfiles/portal/18634479/s1_In27015578837028655_1939656818Hwf714326221IdV_41353096227015578PDF_HI0001.pdf

⁶² Foreign Policy, February 14, 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/02/14/ireland-elections-sinn-fein-populism/>

Volby do EP

Írsko má v EP mimoriadne silné zastúpenie v skupine radikálnej ľavice. V roku 1989 získala WP jedno kreslo a v roku 2009 získala SP jedno kreslo. V roku 2019 získala štyri z trinástich írskych kresiel GUE-NGL: jedno kreslo SF, dve kreslá socialistická strana *Independents 4 Change* (Nezávislí za zmenu), a jedno kreslo nezávislý kandidát.

Sinn Féin - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

TALIANSKO

Taliansko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #2

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): -1,1 %.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2022): +16,4 %.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): FdI & Lega

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 48/76.

V posledných desaťročiach bol taliansky stranícky systém veľmi roztrieštený a vyznačoval sa prítomnosťou rôznych strán, koalícií a vysokou nestálosťou. V povojnovom období však talianskej politike dominovali tri hlavné strany: *Kresťanská demokracia* (DC [Democrazia Cristiana]), *Talianska socialistická strana* (PSI [Partito Socialista Italiano]) a *Talianska komunistická strana* (PCI [Partito Comunista Italiano]). DC priťahovala voličov politického streda a pravice a od konca druhej svetovej vojny až do roku 1981 nepretržite zastávala funkciu predsedu vlády. Na ľavej strane bola PCI celkovo silnejšou stranou, pričom PSI zohrávala podradnú úlohu.

Parlamentné voľby v roku 1948 boli pre krajinu obzvlášť významné, pretože talianska politika sa stala bojiskom v globálnom konflikte medzi Východom a Západom počas prvých rokov studenej vojny. Silná podpora zo strany Spojených štátov umožnila DC vyhrať voľby po veľmi kontroverznej a špinavej kampani.

Po maďarskej revolúcii v roku 1956 PSI prerušila kontakty s PCI. Na druhej strane sa DC posunula smerom doľava, čím sa rovnováha v straníckom systéme posunula smerom k streda, a to aj napriek prítomnosti silnej komunistickej strany v krajine. V 70. rokoch sa PCI usilovala o spoluprácu s DC a začala presadzovať eurokomunizmus a dištancovať sa od Sovietskeho zväzu. V rokoch 1976 až 1978 PCI podporovala DC v parlamente, čo znamenalo historickú spoluprácu. Táto spolupráca sa skončila v roku 1978 zavraždením Alda Mora, ktorý bol v 60. a 70. rokoch ľavicovo orientovaným predsedom vlády za DC. PCI odsúdila aj Červené brigády (Brigate Rosse), ale stratila popularitu v dôsledku všeobecnej nespokojnosti s ľavicovým radikalizmom. Po smrti populárneho lídra strany Enrica Berlinguera sa však PCI stala najväčšou stranou vo voľbách do EP v roku 1984 - prvýkrát od 50. rokov 20. storočia vyhrala komunistická strana národné voľby v západnej Európe.

V 90. rokoch 20. storočia hlavný prúd z PCI vstúpil do novej demokratickej ľavicovej koalície, ktorá sa sformovala a ktorá po niekoľkých fúziách a spojeniach dnes tvorí jadro vedúcej sociálnodemokratickej strany, *Demokratickej strany* (PD [Partito Democratico]). Radikálne ľavicové myšlienky sa udržali pri živote v novovzniknutej *Strane komunistickej obnovy* (PRC [Partito della Rifondazione Comunista]) s pomerne silnou podporou voličov, ktorá v každých voľbách až do roku 2006 získala najmenej päť percent hlasov. Strana stále existuje aj keď so znižujúcou sa podporou.

Radikálne pravicové alternatívy mali v Taliansku vždy pomerne silnú podporu. Prvým radikálnym pravicovým vyzývateľom v parlamente bol *Front obvyčajného človeka* (FQ [Fronte dell'Uomo Qualunque]). Strana sa postavila proti antifašistickým stranám, a preto bola obviňovaná, že ukrýva mnoho bývalých fašistov. Taktiež sa zasadzovala za monarchiu. Strana vznikla v roku 1946 a viedol ju Guglielmo Giannini. Zúčastnila sa na voľbách v rokoch 1946 a 1948. FQ odmietala ideológie a nevidela výrazný rozdiel medzi fašistami a antifašistami. Strana mala krátky úspech vo voľbách v roku 1946, ale neskôr stratila voličov v prospech DC. Zvyšky strany sa v 70. rokoch 20. storočia zlúčili do *Talianskeho sociálneho hnutia* (MSI [Movimento Sociale Italiano]). „Qualunquismo“ sa odvtedy stal výrazom pre cynický pohľad na politiku, podobný poujadizmu vo Francúzsku v 50. rokoch 20. storočia.

MSI bola založená v Ríme v roku 1946. Strana nadviazala na odkaz Mussoliniho a jej cieľom bolo obnoviť fašizmus a potlačiť demokraciu. MSI mala mnoho miestnych pobočiek, bola financovaná zo súkromných darov a spolupracovala s fašistami v celej Európe. Ťažila z toho, že Taliansko sa nikdy úplne nevyrovnalo so svojou minulosťou tak ako Nemecko, čo jej umožnilo šíriť naratív, že taliansky režim bol relatívne neškodný. Strana sa stala domovom pre mnohých, ktorí pracovali pre Mussoliniho režim. Podpora voličov však bola slabá a jej prvé voľby (1948) boli sklamaním. MSI sa postupne vyvíjala postfašistickým smerom.

V roku 1994 bola strana nahradená *Národnou alianciou* (AN [Alleanza Nazionale]) - demokratickou a národne konzervatívnou stranou - zlúčením s frakciami DC. Bývalí členovia MSI ovládli AN a posledný líder MSI, Gianfranco Fini, sa stal lídrom strany.

Forza Italia (FI) vznikla, keď sa na pravici vytvorilo vákuum po korupčných škandáloch v rokoch 1992-1993, známych aj ako Tangentopoli. Mnohí sa spočiatku domnievali, že reformovaní komunisti v *Demokratickej strane ľavice* (PDS [Partito Democratico della Sinistra]) z tohto incidentu vyťažia a dostanú sa k moci. Namiesto toho mediálny magnát Silvio Berlusconi v roku 1994 založil FI - populistickú, ale proeurópsku a protrhovú stranu s ideológiou podobnou tej, ktorú mala DC - ktorá sa v tom roku stala najväčšou stranou v parlamentných voľbách. Hoci strana mala veľa spoločného s populistickými stranami, pokiaľ ide o politickú komunikáciu, ideologicky a politicky sa tiež umiestnila blízko bývalých kresťanských demokratov a rýchlo sa stala súčasťou establišmentu. FI pod Berlusconiho vedením sa občas menila na jemne euroskeptickú a počas väčšiny svojej existencie ju možno považovať za stranu na hranici populizmu.

FI uzavrela spojenectvo s AN v južnom Taliansku. AN bola široká strana s viacerými frakciami. Z ekonomického hľadiska bola naľavo od Berlusconiho a presadzovala väčšie zásahy štátu. Prehodnotila svoj názor na EÚ a usilovala sa stať súčasťou veľkej pravicovej koalície. Vo svojom straníckom logu si však zachovala symbol MSI, aby zdôraznila kontinuitu, zatiaľ čo lídri sa často distancovali od fašizmu a nacizmu. V roku 2009 sa nakoniec zlúčila do koalície pod vedením Berlusconiho s názvom *Ľud slobody*.

Na severe sa FI spojila s *Ligou severu* (LN [Lega Nord]). LN vznikla v roku 1989 zlúčením niekoľkých regionálnych strán v severnom Taliansku, z ktorých najdôležitejšie boli Lega Lombardo a Liga Veneta. LN bola secesionistická strana, ktorá presadzovala nezávislosť severných regiónov Talianska od centrálnej moci pod navrhovaným názvom Padania. Okrem toho kritizovala príst'ahovalectvo a v ekonomických otázkach sa stavala napravo. LN sa presadila v regionálnych voľbách v roku 1990, po ktorých nasledoval prvý celoštátny úspech vo voľbách v rokoch 1992 a 1994, keď vytvorila spojenectvo s FI.

LN sa v roku 1994 zúčastnila na Berlusconiho prvej vláde a získala päť ministerských postov: rozpočet, vnútro, priemysel, Európa a inštitucionálne reformy. Konflikty vo vláde medzi LN a centralistickou AN však viedli k pádu vlády približne po roku. V roku 1996 FI prehrala voľby so stranami ľavého streda.

Vo voľbách v roku 1996 kandidovala LN samostatne a okrem ľavicovej a pravicovej koalície vylúčila ďalšiu spoluprácu s Berlusconiom. Pred voľbami v roku 2001 sa však LN opäť spojila s Berlusconiom. Voľby boli pre stranu veľkým sklamaním: získala len 4% hlasov. Pre Berlusconiho však boli voľby úspechom, keďže FI sa opäť dostala k moci a vládla nasledujúcich päť rokov.

Pred voľbami v roku 2006 Berlusconi vyvolal kontroverziu, keď hľadal a získal podporu okrem iných aj od Alessandry Mussoliniovej a Lucu Romagnoliho, ktorý bol známym popieračom holokaustu. Za Berlusconiho vlády sa FI niekedy stala mierne euroskeptickou. Dá sa povedať, že počas väčšiny svojej existencie bola na hranici populistickej strany.

V 10. rokoch 21. storočia sa LN transformovala na celoštátnu stranu a jej pobočky sa rozšírili aj na juh. Zmena názvu na *Lega* v roku 2018 symbolizovala, že teraz je to strana pre celé Taliansko a nie už len separatistické hnutie pre severných Talianov. Pod vedením Mattea Salviniho, ktorý sa stal lídrom LN v roku 2013, sa do popredia záujmu strany dostal odpor voči príst'ahovalectvu, keďže sľuboval: „Viac karabinierov! Menej nelegálnych cudzincov!“⁶³ Na kontinentálnej úrovni sa Lega spojila s holandskou *Stranou slobody* a francúzskym *Národným frontom*.

Salvini mal tiež úzke vzťahy s Vladimírom Putinom až do ruskej invázie na Ukrajinu v roku 2022. Bernard-Henri Lévy nazval Salviniho „európskym putinistom“ a opísal ho ako zmes šéfa kasína v Scorseseho filme a člena klanu Corleone. Počas zimy 2019 - 2020 vzniklo hnutie *Sardines* - občianska iniciatíva organizujúca demonštrácie proti Salvinimu.

Začiatkom roka 2021 sa Lega opäť dostala do vlády, tentoraz len s tromi postmi. Po voľbách v roku 2022 vstúpila, spolu s FI, do vlády Giorgie Meloniovej. Strane bolo pridelených päť postov a Salvini sa stal podpredsedom vlády.

⁶³ The Economist, July 11, 2019, <https://www.economist.com/europe/2019/07/11/will-matteo-salvini-wreck-the-euro>

V štúdiu o predchádzajúcej účasti *Lega* vo vláde sa zistilo, že strana bola schopná dosiahnuť kľúčové politické víťazstvá bez toho, aby musela zmierniť svoju rétoriku alebo stratiť podporu členov strany.⁶⁴ Pri tomto konštatovaní je zrejmé, že *Lega* obsahuje frakcie - centristov a pravičiarov, umiernených a radikálov - a že medzi týmito frakciami sa opakovane vyskytli rozpory.

Hnutie piatich hviezd (M5S [Movimento 5 Stelle]) založil v roku 2009 komik Beppe Grillo. Vzniku strany predchádzalo niekoľko rokov aktivizmu z Grillovej strany, ktorý zahŕňal rôzne formy občianskych iniciatív. *Vaffanculo Day*⁶⁵ vznikol v roku 2007 a jeho cieľom bolo okrem iného organizovať a mobilizovať ľudí za zmeny v nominačných systémoch. Pred voľbami do EP v roku 2009 Grillo predstavil kandidátov na kandidátnych listinách iných strán.

M5S vznikla ako politická strana na jeseň 2009. V rokoch 2010 až 2012 sa zúčastnila na mnohých komunálnych a regionálnych voľbách a dosiahla rastúci úspech, ktorým si získala pozornosť na celoštátnej úrovni. V parlamentných voľbách v roku 2013 sa stala druhou najväčšou stranou v krajine. Luigi di Maio začal spolupracovať s Grilloom už v roku 2007, rýchlo sa vypracoval a v roku 2013 sa dostal do parlamentu. Vo voľbách v roku 2018 bol kandidátom strany na post predsedu vlády.

Talianske parlamentné voľby v roku 2018 znamenajú jeden z doteraz najzásadnejších triumfov európskeho populizmu. Nielenže sa M5S stala drvivo najväčšou stranou v krajine - získala viac voličov než takmer ktorákoľvek iná strana za posledné desaťročia - ale v parlamente ju nasledovala strana *Lega*. Taliansko sa tak v roku 2018 stalo prvou krajinou v Európe, kde dve najväčšie strany v parlamente boli populistické. Navyše, M5S a *Lega* vytvorili koaličnú vládu, ktorej premiérom sa stal Giuseppe Conte.

Conte nikdy predtým nebol politicky aktívny a nadviazal na tradíciu technokratických premiérov, ako boli Lamberto Dini a Mario Monti. Rokovaniam o zostavení vlády predchádzala veľká neistota a špekulácie o okamžitých predčasných voľbách. M5S odmietla vstúpiť do koalície s FI, ktorá už bola v aliancii s *Lega*. Samotný Conte najprv odmietol túto pozíciu a neskôr ju prijal. Prezident odmietol schváliť Paola Savonu za ministra financií s odvolaním sa na jeho vnímaný euroskepticizmus. Savona sa tak namiesto toho stal ministrom pre Európu. Strany nakoniec uzavreli alianciu a vznikla vláda; Di Maio a Salvini sa stali podpredsedami vlády. Di Maio bol okrem iného zodpovedný za zavedenie občianskych miezd, čo bol dôležitý predvolebný sľub M5S. Salvini sa naopak zameral na zníženie imigrácie. To zahŕňalo uzavretie talianskych prístavov pre lode s ľuďmi zachránenými na mori, zníženie financovania prijímacích centier a sprísnenie kritérií pre udelenie chráneného štatútu migrantom.⁶⁶

⁶⁴ <https://www.routledge.com/Populists-in-Power/Albertazzi-McDonnell/p/book/9780415600972>

⁶⁵ „V-day“, čo doslova znamená „Fuck-off Day“, ale aj odkaz na vylodenie v Normandii, film *V ako Vendeta* a rímsku číslicu V

⁶⁶ The Economist, July 12, 2019.

Sotva po roku vláda padla, keď Salvini podal návrh na vyslovenie nedôvery Contemu pre nesúhlas s verejnými investíciami do železníc. V rokoch 2019 až 2021 M5S namiesto toho vládla v koalícii so stredolavou Demokratickou stranou (PD [Partito Democratico]). Conte pokračoval vo funkcii predsedu vlády a Di Maio pôsobil ako minister zahraničných vecí.

Conte odstúpil vo februári 2021 a nahradil ho Mario Draghi, bývalý prezident Európskej centrálnej banky. Po odstúpení z funkcie predsedu vlády Conte vstúpil do strany M5S a v lete 2021 bol zvolený za jej predsedu. Conte bol označovaný za „technokratického populistu“, ktorý sa sám označuje za ochrancu ľudu. Medzi ním, Grillom a Di Maiom dochádzalo k opakovaným konfliktom. V lete 2022 Di Maio opustil M5S a založil stranu, ktorá mala krátku životnosť - *Spoločne za budúcnosť* (IpF [Insieme per il Futuro]), ktorá slúžila ako parlamentná platforma.

M5S je populistická strana, pretože odmieta ľavicu aj pravicu. Strana však kombinuje progresívnu sociálnu politiku a zelenú politiku so spoluprácou s protiimigrantskými stranami. Jej pohľad na demokraciu je populistický, je skeptická voči zastupiteľskej demokracii a požaduje posilnenie priamej demokracie. Di Maio sa chce vzdať eura, rozpustiť NATO a dosiahnuť, aby USA prestali konfrontovať Rusko, ale odsúdili ruskú vojnu. Conteho vláda znížila dane pre malých podnikateľov, zaviedla občiansky príjem, investovala do ochrany klímy, presadzovala eurobondy a promptne zvládla pandémiu COVID-19.

Od roku 2014 do roku 2017 bola M5S súčasťou skupiny ID v EP. Grillo chcel vstúpiť do strany ALDE, ale bol odmietnutý; následne sa rozhodol byť nezarađený.

Francesco Storace bol členom MSI a AN. Do parlamentu bol zvolený v roku 1994. Storace patril k pravicovej frakcii a čoraz viac kritizoval Finiho vedenie strany. Krátko po roku 2000 bol regionálnym prezidentom Lazia a v rokoch 2005 až 2006 bol krátko ministrom zdravotníctva v tretej Berlusconiho vláde.

V roku 2007 Storace založil novú pravicovú stranu: *Pravica* (LD [La Destra]). LD bola autoritárska, sociálne konzervatívna a nacionalistická a kombinovala etatizmus a investície do sociálneho zabezpečenia s návrhmi na rovnú daň. Z tohto dôvodu priťahovala aj libertariánov, ako napríklad Giancarla Pagliariniho, ktorý predtým zastupoval LN.

Pred voľbami v roku 2008 LD vytvorila volebné spojenectvo s malou fašistickou stranou s názvom *Trojfarebný plameň* (MSFT [Movimento Sociale Fiamma Tricolore]). MSFT vznikla v roku 1995, keď sa MSI zlúčila s AN, z jednotlivcov, ktorí odmietli vstúpiť do AN a odmietli centralizmus. Strana zostala po celý čas verná fašistickým ideálom Mussoliniho režimu. V roku 1996 získala jedno kreslo v senáte, ktoré obhájila v roku 2001. Vo voľbách do Poslaneckej snemovne však nikdy nezískala viac ako zlomok hlasov. MSFT vyniká kombináciou radikálnej antidemokratickej ideológie a humorného a mladistvého prístupu.

V roku 2017 sa LD zlúčila s *Národnou akciou* (AN [Azione Nazionale]), čo bola strana s krátkym trvaním, ktorá vznikla, aby vyplnila prázdne miesto po starej AN. Novovzniknutá strana sa nazývala *Národné hnutie za suverenity* (MNS [Movimento Nazionale per la Sovranità]). O dva roky neskôr sa MNS zlúčilo do strany *Bratia Talianska* (FdI [Fratelli d'Italia]).

V roku 1997 vznikla ešte radikálnejšia alternatíva k ostatným stranám s názvom *Nová sila* (FN [Forza Nuova]), ktorá bola fašistickou a násilníckou stranou. FN založil a viedol Roberto Fiore. Fiore pôsobil v militantných krajne pravicových skupinách v 80. rokoch 20. storočia. V roku 1985 bol v neprítomnosti zatknutý počas pobytu v Spojenom kráľovstve a spolupracoval s Nickom Griffinom z Britskej národnej strany. Po návrate do Talianska založil FN a postavil sa do pozície vedúceho ideológa krajnej pravice. Fiore sám seba označuje za neofašistu. FN nezískala viac ako zlomok voličov, ale bola súčasťou širokých volebných aliancií okolo Berlusconiho.

Ďalším hnutím, ktoré vzišlo z tohto prostredia, je *CasaPound Italia* (CPI), ktoré vzniklo v roku 2003 a nakoniec sa transformovalo na politickú stranu. CPI však tiež nebolo úspešné, vo voľbách v roku 2018 získalo len necelé 1% hlasov a následne sa rozhodlo vrátiť k tomu, že je sociálnym hnutím. V roku 2019 sa v Ríme začal súdny proces po tom, ako spoločnosť Facebook (Meta) odstránila CPI z platformy z dôvodu šírenia nenávistných prejavov. Súd pôvodne rozhodol v prospech hnutia, ale toto rozhodnutie bolo v roku 2022 zrušené.

Stranu *Bratia Talianska* (FdI [Fratelli d'Italia]) založilo v roku 2012 niekoľko členov, ktorí sa oddelili od *Ludu slobody*. Prvým lídrom strany bol Ignazio La Russa, ktorý bol predtým členom MSI a AN. V roku 2013 ho vystriedala Meloniová. Strana používa ako logo trojfarebný plameň, ktorý predtým používali MSI a AN a ktorý vraj symbolizuje Mussoliniho ducha. FdI bola súčasťou volebnej koalície s *Lega* a FI v každých voľbách, v ktorých sa zúčastnila.

Po víťazstve v parlamentných voľbách v roku 2022 FdI zvíťazila vo všetkých štyroch regionálnych voľbách, ktoré sa konali v roku 2023, a potom prehrala voľby na Sardínii vo februári 2024 s kandidátom M5S, ktorého podporovali stredolavé strany.

V ekonomických otázkach je FdI mierne pravicovo orientovaná. Salvini počas svojej kampane sľuboval zníženie daní pre všetkých, ako aj zvýšenie dôchodkov. V lete 2023 napriek protestom vláda pod vedením FdI, po štyroch rokoch, obmedzila projekt občianskeho príjmu, zvýšením požiadavky na získanie dávok. Meloniová tiež zaviedla kontroverznú daň pre banky.

FdI zastáva umiernený konzervatívny postoj. Za vlády vedenej Meloniovou boli zavedené opatrenia, ktoré obmedzujú rodičov rovnakého pohlavia legálne zaregistrovať dieťa svojho partnera ako vlastné. Okrem toho je táto strana rozhodne proti interrupciám. Hoci predtým bola známa svojou otvorenou kritikou EÚ, počas Meloniho pôsobenia pri moci došlo k výraznej zmene postoja smerom k pragmatickejšiemu prístupu.

Volby do EP

PCI bola v 80. rokoch jednou z najväčších stranických delegácií v parlamente. V rokoch 1979 - 1989 bola kľúčovým členom skupiny Komunisti a spojenci. Keď sa táto skupina v roku 1989 rozpadla, PCI založila Európsku zjednotenú ľavicu, ktorá sa rozpadla v roku 1993, keď sa PCI ako strana rozpustila. Taliansko v skupine GUE zastupovali PRC (1994-2009), krátko pôsobiaca Komunistická strana Talianska (PdCI, 1999-2009) a ľavicová koalícia Iná Európa (AET, 2014-2019).

MSI bola v EP zastúpená v rokoch 1979 až 1994 a v rokoch 1984 až 1989 bola súčasťou Le Penovej krajne pravicovej skupiny. LN prvýkrát vstúpila do EP v roku 1989, pričom jej dvaja poslanci sa pripojili k Dúhovej skupine. V roku 1994 sa pripojila k skupine Európskej liberálno-demokratickej a reformnej strany (ELDR). Po roku 1997 bola väčšinou nezaradená až do roku 2004, keď sa pripojila k skupine Nezávislosť/Demokracia (ID). V roku 2009 sa pripojila k skupine EFD.

M5S vstúpila do EP v roku 2014 a stala sa členom skupiny Európa slobody a priamej demokracie (EFDD). Strana Lega tiež vstúpila do EP v roku 2014, ale zostala nezaradená, kým o rok neskôr spoluzaložila skupinu EFN. Po roku 2019 sa Lega pripojila k skupine ID, zatiaľ čo M5S zostala nezaradená.

AN bola v rokoch 1994 až 2004 členom skupiny UEN.

Lega - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

M5S - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

Fdl - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

LOTYŠSKO

Lotyšsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #12

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): -2,3 %.

Voličská podpora radikálnej pravej v posledných voľbách (2022): +0 %.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/8

Lotyšský stranický systém mal veľmi turbulentný začiatok, keďže v 90. rokoch 20. storočia čelil výrazným otrasom, ako napríklad niekoľkým krátkodobým stranám, početným rozdeleniam a zlúčeniam a vzniku mnohých strán s nejasnými ideologickými postojmi.

Na začiatku vznikli národno-konzervatívne strany, ktoré vzišli z radikálnejších nacionalistických frakcií lotyšského hnutia za nezávislosť. *Za vlasť a slobodu* (TB/LNNK [Tēvzemei un Brīvībai/LNNK]) bola nacionalistická strana, ktorá považovala nezávislé Lotyšsko za pokračovanie obdobia pred rokom 1940 a všetky akcie počas sovietskej okupácie považovala za nezákonné, čím anulovala občianstvo sovietskych občanov.

TB/LNNK bola úspešná v 90. rokoch a začiatkom tretieho tisícročia, keď dosiahla viac ako 10-percentný volebný výsledok a zúčastňovala sa na väčšine lotyšských vlád až do roku 2010. V roku 2010 sa spojila so stranou *Všetko pre Lotyšsko!* a vytvorila *Národnú alianciu* (NA), ktorá bola vo vláde od roku 2008 do roku 2023.

Takáto dlhá účasť vo vláde viedla k tomu, že NA sa stala mainstreamovejšou a následne stratila niektoré svoje populistické črty. Zdá sa, že kedysi silná protielitárska a protikorupčná rétorika teraz, keď je strana integrovaná do etablovanej vládnej elity, stratila na vplyve.

NA a jej predchodcovia boli vždy najviac protirusky zameranou stranou v parlamente. Viaceré jej politické návrhy sa stali hlavným prúdom, ako napríklad ukončenie vzdelávania v ruskom jazyku, zníženie prítomnosti ruštiny vo verejnej a súkromnej sfére a demontáž pamätníkov zo sovietskej éry. V reakcii na to sa NA stala ešte radikálnejšou a začala diskutovať o povinnom presídlení prokremel'ských rusky hovoriacich osôb z Lotyšska.⁶⁷

NA je tiež silne protiimigračne zameraná, sociálne konzervatívna, ale zároveň priaznivo naklonená trhu. Podporuje členstvo Lotyšska v EÚ, ale kritizuje ďalší prenos moci do Bruselu.

⁶⁷ Daunis Auers, "The Russia-Ukraine War and right-wing populism in Latvia" in *The Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on right-wing populism in Europe*, Gilles Ivaldi and Emilia Zankina (eds), European Center for Populism, 2023, <https://www.populismstudies.org/the-russia-ukraine-war-and-right-wing-populism-in-latvia/>

Komu patrí štát? (KPV [Kam pieder valsts?]) je populistická antiestablišmentová strana. Bola úspešná v parlamentných voľbách v roku 2018 a vstúpila do vlády, ktorá sa však rýchlo rozpadla v dôsledku vnútorných sporov. Strana sa v roku 2022 premenovala na stranu *Za ľudské Lotyšsko* a v tom istom roku sa jej nepodarilo byť opäťovne zvolená do parlamentu.

Začala s protikorupčnou agendou, ale čoskoro zaujala známy, všeobecný, populistický postoj, „[...] vykresľujúc existujúcu politickú elitu ako predajnú, elitársku a zaujímajúcu sa len o to, aby sa udržala pri moci, zatiaľ čo udržiava drvivú väčšinu obyvateľstva v chudobe a zúfalstve.“⁶⁸ Jej kandidát na premiéra Gobzems vyžaroval „[...] rétoriku používanú Donaldom Trumpom v jeho volebnej kampani“ a verejne sa vyhrážal „osobným vyhodením“ novinárov z verejnoprávnych médií.

Stranu *Lotyšsko na prvom mieste* (LPV [Latvija pirmajā vietā]) založil v roku 2021 Ainārs Šlesers. Ťažila z odporu voči obmedzeniam súvisiacim s COVID-19. Je to populistická, protekcionistická a konzervatívna strana a do parlamentu sa dostala v roku 2022 so ziskom 6% hlasov.

Za stabilitu! (S!) vznikla v roku 2021 uprostred pandémie COVID-19, využívajúc protiočkovacie tézy, pričom sa zameriava predovšetkým na rusky hovoriacu časť voličov. Po invázii na Ukrajinu tiež zaujala proruský postoj. Vo voľbách v roku 2022 získala 6,9%.

Voľby do EP

TB/LNNK bola pôvodne členom skupiny UEN, ale v roku 2009 sa pripojila k skupine ECR. NA je od vstupu do parlamentu v roku 2014 súčasťou skupiny ECR a v súčasnosti má dve kreslá.

NA - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

⁶⁸ <https://en.rebaltica.lv/2018/08/who-is-who-in-upcoming-latvian-parliamentary-elections/>

LITVA

Litva - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #22

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2020): 0%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2020): -10,1%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 1/11

Litovský stranický systém sa podobá lotyšskému - má veľmi premenlivé stranícke prostredie a početné zlučovanie - a podobne aj litovským politickým stranám trvalo istý čas, kým si vytvorili jasný ideologický profil. V Litve vznikla plejádu strán, ktoré možno označiť za populistické, ale väčšina z nich mala obmedzenú alebo kolísavú podporu voličov.

Najúspešnejšou radikálnou pravicovou stranou sa postupom času stala strana *Poriadok a spravodlivosť* (TT [Tvarka ir teisingumas]). TT bola založená v roku 2002 a v rokoch 2010 až 2019 sa zúčastnila na niekoľkých vládoch. Bola národne-konzervatívna a zastávala pravicové postoje v ekonomických a sociálnych otázkach. Po vnútornom konflikte všetci poslanci, okrem vedúceho skupiny, opustili v roku 2019 parlamentnú frakciu TT. Disidenti namiesto toho vytvorili novú parlamentnú skupinu s názvom *Za blaho Litvy*. V roku 2020 strana zanikla.

Strana práce (DP [Darbo partija]) je najúspešnejšou populistickou stranou v Litve. Vznikla v roku 2004 a v tom istom roku vyhrala voľby, po ktorých vytvorila krátko trvajúcu vládu. DP je centristická populistická strana, ktorá je silne spätá so svojím zakladateľom a de facto dvadsaťročným lídrom Viktorom Uspaskichom. Strana je oficiálne proeurópska, ale hlasy získala koketovaním s euroskeptickými postojmi. Od utečeneckej krízy v roku 2015 je strana výrazne kritická voči prisťahovalectvu. DP je relatívne priateľská voči Rusku.

Volebná podpora DP značne kolísala. Po počiatocnom úspechu v roku 2004 stratila vo voľbách v roku 2008 viac ako dve tretiny podpory a dosiahla len deväť percent. O štyri roky neskôr však opäť dosiahla viac ako 20 percent, aby v roku 2016 klesla späť na 5 percent. V roku 2020 získala 10 percent a v súčasnosti je treťou najväčšou stranou v parlamente.

Voľby do EP

TT bol v EP v rokoch 2004 - 2019 a bol členom troch skupín: UEN, EFD a EFDD. Litovský zväz poľnohospodárov a zelených sa pôvodne pripojil k UEN, ale v roku 2009 prešiel k Zeleným/Európskej slobodnej aliancii (Zelení/EFA). Volebná akcia Poliakov v Litve - Aliancia kresťanských rodín je členom ECR a má jedno kreslo.

DP pôvodne vstúpila do ALDE a v rokoch 2004 až 2021 bola jej členom. V roku 2021 bol Uspaskich, ktorý je teraz poslancom EP, vylúčený zo skupiny Renew - nástupníckej skupiny ALDE - kvôli homofóbnym výrokom, po čom celá delegácia DP opustila Renew.

DP - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: proeurópska

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

LUXEMBURSKO

Luxembursko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #28

Volebná podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -2,3%.

Volebná podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2023): +1%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 0/6.

Luxembursko je jedným zo šiestich zakladajúcich štátov EÚ a napriek svojej malej rozlohe má už roky značný vplyv na európsku politiku. Do 80. rokov 20. storočia malo Luxembursko systém štyroch strán, ktorý tvorili *Luxemburská socialistická robotnícka strana* (LSAP [Lëtzebuenger Sozialisteschen Aarbechterpartei]), *Kresťansko-sociálna ľudová strana* (CSV [Chrëschtlech Sozial Vollekspartei]), *Demokratická strana* (DP) a *Komunistická strana Luxemburska* (KPL [Kommunistesch Partei vu Lëtzebuerg]).

Marxisticko-leninská KPL sa zúčastnila na prvej všeludovej povojnovej vláde, ale od roku 1947 zostala v opozícii. KPL zaznamenala najlepšie volebné výsledky v 40. a 60. rokoch 20. storočia, potom stratila podporu. Jej posledný poslanec bol zvolený v roku 1999 a strana v posledných desaťročiach nemala žiadny vplyv na celoštátnu politiku.

Ľavica (DL [Dei Lenk]) vznikla v roku 1999 a jej zakladajúcim členom bola pôvodne KPL. Stala sa vedúcou radikálnou ľavicovou stranou v krajine. Myšlienky strany sú založené na socializme a antikapitalizme v kombinácii s progresívnou sociálnou politikou a euroskepticizmom. Nikdy nebola súčasťou vládnej koalície.

Radikálna pravica nebola v Luxembursku nikdy obzvlášť silná. *Národné hnutie* bolo neúspešnou krajne pravicovou stranou, ktorá sa rozpustila po neúspešných pokusoch dostať sa do parlamentu koncom 80. a v polovici 90. rokov.

Najpravicovejšou stranou v Luxembursku je v súčasnosti *Alternatívna demokratická reformná strana* (ADR). Vznikla v roku 1987 ako strana zameraná na jednu tému, a to dôchodkovú reformu, neskôr však svoju politiku rozšírila. ADR je ekonomicky liberálna a zároveň konzervatívna v sociálnych otázkach. Okrem DL je to najviac euroskeptická strana v krajine. ADR je zastúpená v parlamente od roku 1987, ale nikdy nebola súčasťou žiadnej vlády.

ADR je vo viacerých štúdiách klasifikovaná ako pravicovo-populistická strana a je zahrnutá aj v tomto indexe.⁶⁹ Obsahuje niekoľko prvkov antiestablišmentovej strany. Aj keď je ADR euroskeptickejšia a kritickejšia voči prísťahovalectvu ako iné strany v Luxembursku, treba zdôrazniť, že aj v týchto otázkach je v porovnaní s inými národno-konzervatívnymi stranami v Európe pomerne umiernená. ADR chce posilniť postavenie luxemburského jazyka a chce zaviesť hlbokú inštitucionálnu reformu, pričom uprednostňuje priamu demokraciu švajčiarskeho typu. Počas pandémie bola veľmi kritická voči vláde a tvrdila, že protipandemické reštrikcie predstavujú neprijateľné obmedzenia osobnej slobody.

Súčasný predseda ADR Fred Keup je v otázkach prísťahovalectva a multikulturalizmu radikálnejší ako jeho predchodca Jean Schoos. Keup bol neformálnym hovorcom úspešnej kampane „Nie“ v referende v roku 2015 o rozšírení volebného práva na osoby bez občianstva; kampaň bola pre stranu veľkým víťazstvom. Keup bol zvolený za predsedu strany v roku 2022. V životopise na jeho profile na sociálnej sieti X (Twitter) je napísané: „Stop woke ideológii“.

Vol'by do EP

CSV, DP, LSAP a Zelení sú jediné štyri strany, ktoré kedy získali kreslá v EP. Hoci vo voľbách v roku 2019 dosiahla ADR 10% hlasov, nepodarilo sa jej získať mandát. Na európskej úrovni je ADR členom ECR, zatiaľ čo DL je členom GUE-NGL.

DL - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

ADR - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

⁶⁹ Paul Carls, "Approaching right-wing populism in the context of transnational economic integration: lessons from Luxembourg", *European Politics and Society*, 24:2, 2023, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23745118.2021.1993056>, <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Luxembourg.pdf>

MALTA

Malta - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #31

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): 0%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2022): +1%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu: (2019): 0/6.

Malta má už viac ako polstoročie najzabetónovanejší systém dvoch strán v Európe. Od získania nezávislosti v roku 1964 až do posledných parlamentných volieb v roku 2022 nezískala kreslá v národnom parlamente žiadna iná strana ako *Strana práce* (PL [Partit Laburista]) a konzervatívna *Nacionalistická strana* (PN [Partit Nazzjonalista]).

Stranícka politika v krajine bola dlho veľmi polarizovaná, pričom medzi PL a PN existovala ostrá opozícia. V oboch stranách sa tiež stretávala široká škála názorov vrátane takých, ktoré v iných krajinách často obhajuje krajná ľavica alebo krajná pravica. PL sa napríklad v 70. a 80. rokoch minulého storočia posunula pomerne ďaleko doľava, keď počas svojho pôsobenia vo vláde odvrátila krajinu od Západu a namiesto toho zlepšila vzťahy napríklad s diktatúrou v Líbyi.

Na druhej strane PN bola silne nacionalistickou stranou. Aj keď od 90. rokov presadzovala integráciu so Západom a členstvo v EÚ. V sociálnych otázkach zostáva veľmi konzervatívna a v mnohých prípadoch zastáva postoje, ktoré sú bližšie k národno-konzervatívnym stranám ako k väčšine ostatných spolučlenov skupiny EPP.

Niekoľko strán sa pokúsilo vyzvať veľkú dvojku, ale neuspeli. Čiastočným vysvetlením neúspechu týchto malých strán je, že volebný systém výrazne zvýhodňuje dve veľké strany. Niektoré z týchto vyzývateľských strán boli ďaleko na okraji, ale žiadna nezískala veľkú podporu.

Najväčším úspechom radikálnej pravicovej strany bolo, keď *Imperium Europa* získalo v roku 2019 vo voľbách do EP 3,2 percenta hlasov. Na získanie mandátu to však nestačilo. Imperium Europa je fašistická a otvorene rasistická strana vedená Normanom Lowellom, ktorý, okrem iného, popiera holokaust a Osvienčim nazval „poľským Disneylandom“. Strana nekandidovala v posledných parlamentných voľbách, ktoré sa konali v marci 2022.

PL je pri moci od roku 2013. Jej posledné funkčné obdobie bolo poznačené politickou krízou, keď rozsiahle odhalenia korupcie a vražda investigatívnej novinárky prinútili premiéra Josepha Muscata odstúpiť. Napriek týmto udalostiam bola jej volebná kampaň nedramatická, čiastočne kvôli ruskej invázii na Ukrajinu a čiastočne preto, že prieskumy verejnej mienky ukazovali príliš veľký odstup medzi dvoma vedúcimi stranami. Výsledkom volieb bolo opätovné zvolenie PL s o niečo silnejšou podporou, zatiaľ čo PN stratila dve kreslá. Opäť sa

žiadnej novej strane nepodarilo vyzvať dve veľké strany. Dve radikálne pravicové strany získali po 0,5% hlasov.

Volby do EP

Odkedy sa Malta stala členom EÚ v roku 2004, PN (EPP) a PL (S&D) sú jediné dve strany, ktoré získali kreslá v doterajších voľbách do EP.

HOLANDSKO

Holandsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #8

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -3,6%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2023): +11,8%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (február 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 5/28

Podobne ako v Nemecku, Taliansku a niektorých ďalších západoeurópskych krajinách, aj v holandskej politike v prvých povojnových desaťročiach dominovala kresťanská demokracia. Tu však kresťanskodemokratické hnutie tvorili tri strany - dve protestantské a jedna katolícka - ktoré sa až v 70. rokoch 20. storočia spojili do *Kresťanskodemokratickej výzvy* (CDA [Christen-Democratisch Appèl]), ktorá existuje dodnes. Od roku 1918 do roku 1994 bola aspoň jedna kresťanskodemokratická strana súčasťou každej holandskej vlády. Takéto strany sa spájali s liberálmi aj sociálnymi demokratmi - takmer vždy s veľkou väčšinou - a v rámci politickej kultúry orientovanej na konsenzus.

V 70. a 80. rokoch 20. storočia bola sociálnodemokratická *Strana práce* (PvdA [Partij van de Arbeid]) rovnako silná ako CDA, tretou silou bola liberálna *Ludová strana za slobodu a demokraciu* (VVD [Volkspartij voor Vrijheid en Democratie]). V parlamentných voľbách v roku 1994 bola CDA nakoniec vytlačená od moci stredolavou koalíciou - PvdA, VVD a ľavicovo-liberálnymi *Demokratmi 66* (D66). S podporou tejto koalície sa PvdA pod vedením Wima Koka stala stelesnením liberalizmu 90. rokov: vláda Wima Koka sa zaslúžila o zníženie daní, prehĺbenie európskej integrácie a legalizáciu prostitúcie, manželstiev osôb rovnakého pohlavia a eutanázie. A tiež za vybudovanie múru proti pomaly rastúcemu pravicovému populizmu.

V posledných desaťročiach bolo Holandsko svedkom jedného z najfragmentovanejších straníckych systémov v Európe. Je to spôsobené najmä volebným systémom bez percentuálneho prahu, čo znamená, že na získanie mandátu stačí približne 0,7% hlasov. Vo voľbách v roku 2021 sa do parlamentu dostalo sedemnášť strán vrátane troch nováčikov. V roku 2023 tento počet klesol na pätnásť a do parlamentu sa dostala len jedna nová strana.

Jedným z dôsledkov tejto fragmentácie je, že zvyšuje ťažkosti pri vytváraní stabilných vlád. Po parlamentných voľbách v roku 2017 uplynulo 225 dní, kým bola vytvorená nová vláda. Tento rekord bol prekonaný v roku 2021 s 299 dňami, aj keď nakoniec naďalej vládli tie isté štyri strany. Napriek tomu táto fragmentácia podporila úrodnú pôdu pre politických podnikateľov všetkých chutí a vytvorila nekonečné príležitosti pre malé, často radikálne strany, aby získali určitý vplyv. To však väčšinou znamenalo, že ľavicové a pravicové strany sa museli prikloniť k stredu, aby vytvorili stabilné vládne väčšiny.

Komunistická strana Holandska (CPN [Communistische Partij Nederland]) vznikla v roku 1909 a najväčší úspech dosiahla hneď po druhej svetovej vojne, keď vo voľbách v roku 1946 získala 10% hlasov. Podpora CPN však v nasledujúcich desaťročiach postupne klesala, pretože legitimita jej ideológie sa oslabovala. V roku 1956 CPN podporila sovietsku inváziu do Maďarska uprostred opozície ostatných strán.

Študentské revolty v 60. rokoch pôsobili ako vzpruha a strana začiatkom 70. rokov zvýšila svoju voličskú podporu. Ku koncu desaťročia prešla na eurokomunistickejšiu líniu a snažila sa profilovať na nových témach, ako napríklad rodová rovnosť. Vo voľbách v roku 1986 sa strana nedostala do parlamentu. V roku 1989 sa pripojila k novovzniknutej zelenej ľavici - *GroenLinks* - kde mali vplyv progresívnejší predstavitelia strany.

Od 60. rokov vzniklo niekoľko ďalších menších komunistických strán. Medzi nimi bola aj *Socialistická strana* (SP), ktorú v roku 1971 založili maoisti, ktorí nesúhlasili s leninistami v otázke úlohy intelektuálov v triednom boji. SP sa po prvýkrát zúčastnila na parlamentných voľbách v roku 1977 bez úspechu. V neúspechoch pokračovala aj v priebehu 80. rokov. V roku 1991 prijala nový program, v ktorom opustila maoizmus a namiesto toho sa profilovala ako demokratická ľavicová strana so silným profilom outsidera, ktorý ilustroval jej slogan z roku 1994 „Hlasujte proti, hlasujte za SP!“ Od roku 1994 a aj po roku 2000 mala PvdA vyhlásenú stratégiu izolovať SP a postaviť sa proti nej dôsledným hlasovaním proti jej návrhom.

SP je často opisovaná ako ľavicová populistická strana,⁷⁰ hoci po roku 2000 sa jej postoj zmiernil.⁷¹ V roku 2023 viedla kampaň, ktorú politológ Cas Mudde označil za platformu „starej ľavice“, „kombinujúcu tradičné ľavicové ekonomické pozície, napríklad v oblasti zdravotníctva, s požiadavkami na dočasné zastavenie migrácie pracovníkov“ a s útokmi na politiku identity.⁷²

Protestantská fundamentalistická *Reformovaná politická strana* (SGP [Staatkundig Gereformeerde Partij]) je jednou z historických strán v krajine, ktorej korene siahajú do 10. rokov 20. storočia. Strana, ktorá pôvodne vznikla na silnom protikatolíckom základe, bola v parlamente zastúpená niekoľkými mandátmi počas celého povojnového obdobia. SGP síce obhajuje odluku cirkvi od štátu, ale chce, aby sa celá spoločnosť opierala o Bibliu, a slobodu náboženstva chce nahradiť slobodou svedomia. Strana chce tiež znovu zaviesť trest smrti a je silne antifeministická, pričom do roku 2006 znemožňovala členstvo ženám. Až doteraz bola SGP vždy v opozícii.

⁷⁰ Louwerse, Tom & Simon Otjes (2018), "How populists wage opposition: parliamentary opposition behaviour and populism in the Netherlands". *Political Studies* 67:2.
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0032321718774717>

⁷¹ Blanksma, Thijs (2022), "Alternating between 'vote against!' and 'vote for!' A case study of left-wing populism in the Netherlands. Master Thesis, University of Amsterdam.

⁷² Mudde, Cas (2024), *The Guardian*, January 16.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/jan/16/conservative-left-europe-far-right-sahra-wagenknecht-germany>

Strana farmárov (BP [Boerenpartij]) bola populistická a konzervatívna vidiecka strana, ktorá vznikla koncom 50. rokov 20. storočia. BP bola zastúpená v parlamente v rokoch 1963 až 1980. Strana kombinovala pravicovú ekonomickú politiku s populistickou protiestablišmentovou rétorikou podobnou poujadizmu vo Francúzsku. Strana sa rozdelila, okrem iného, po tom, čo sa zistilo, že jeden zo senátorov mal nacistickú minulosť a bol členom SS.

Strana stredu (CP [Centrumpartij]) bola krátko pôsobiaca krajne pravicová strana, ktorá získala mandát v parlamentných voľbách v roku 1982. Vo voľbách do EP v roku 1984 získala 2,5% hlasov. Strana sa potom rozdelila na umiernených a radikálov. Umiernení sa nakoniec odtrhli a v roku 1984 vytvorili stranu *Stredová demokracia* (CD [Centrum Democraten]). CP bola rozpustená v roku 1986, zatiaľ čo CD zostala v parlamente až do roku 1998. Najlepšie výsledky dosiahla v polovici 90. rokov, keď získala tri kreslá v parlamente. Jej popularita však pred voľbami v roku 1994 utrpela tvrdý úder, keď do médií unikla nahrávka, na ktorej sa jej predstaviteľ chválil, že podpálil zariadenie pre utečencov.

V dvadsiatom prvom storočí začali holandskej politike dominovať otázky integrácie a migrácie. V roku 1999 sa Pim Fortuyn stal predsedom novozaloženej strany *Obyvateľné Holandsko* (LN [Leefbaar Nederland]). Strana dosiahla úspech na miestnej úrovni a svojou kritikou prisťahovalectva začala stúpať aj v celoštátnej mienke. Podľa Fortuyna bol islam „achterlijke“ („zaostalé“) náboženstvo. Fortuyn bol v roku 2002 zo strany vylúčený v dôsledku kontroverzií, ktoré nasledovali po jeho výrokoch, a namiesto toho založil vlastnú stranu: *Zoznam Pima Fortuyna* (LPF [Lijst Pim Fortuyn]). Zostal však lídrom LN v Rotterdame a v tamajších komunálnych voľbách na jar 2002 získal tretinu hlasov. Medzitým sa LPF stala senzáciou vo voľbách v roku 2002: získala 17% hlasov a obsadila miesto vo vláde. Niekoľko dní pred voľbami však bol Fortuyn zavraždený. LN získala vo voľbách v roku 2002 dva mandáty, ale po voľbách v nasledujúcom roku zmizla z politickej scény. LN bola otvorene zameraná proti establišmentu, ale nie tak silne protiimigračná ako LPF.

Pre vládu to bolo búrlivé obdobie. Najprv bola ministerka LPF Philomena Bijlhoutová nútená odstúpiť po tom, ako sa zistilo, že bola súčasťou polovojenských milícií v jej rodnom Suriname. Potom Hilbrand Nawijn, minister pre migráciu a integráciu, odhalil, že podporuje trest smrti. Krátko pôsobiaca vláda tiež podporila americkú inváziu do Iraku. Ďalej upustila od plánov bývalej vlády zakázať farmy na chov norkov. Do volieb v roku 2003 LPF stratila viac ako dve tretiny svojej voličskej podpory a po voľbách v roku 2006 úplne zanikla.

Bez ohľadu na tieto dôsledky by sa nemal podceňovať dlhodobý politický vplyv Fortuynovho projektu. Koaličná vláda VVD, CDA a D66, ktorá vznikla po voľbách v roku 2003, začala radikálnu zmenu v holandskej migračnej a prisťahovaleckej politike. Holandsko sa spolu s Dánskom stalo symbolom tvrdšieho postoja k prisťahovalectvu v Európe, s prísnyimi pravidlami pre občianstvo, rodinnú migráciu a azyl.

Najúspešnejšou pravicovo-populistickou stranou v Holandsku je *Strana slobody* (PVV [Partij voor de Vrijheid]), ktorú pred voľbami v roku 2006 založil Geert Wilders. Wilders bol predtým členom liberálno-konzervatívnej strany VVD, ktorú však opustil a založil PVV ako reakciu na vraždu filmára Thea van Gogha. Strana prevzala pozíciu LPF s ešte radikálnejšími postojmi: je výrazne protiimigračná, protiislamská a proti EÚ. Je tiež prísne proti vstupu Turecka do EÚ. Stala sa nielen vôbec najúspešnejšou holandskou pravicovou populistickou stranou, ale aj jedným z najznámejších predstaviteľov populistického hnutia v Európe. Pred voľbami do EP v roku 2014 sa Wilders pripojil k Marine Le Penovej na prestížnej tlačovej konferencii, kde sľúbili, že rozdrvia „monštrum v Bruseli“.

PVV má však nezvyčajný mechanizmus. Je extrémne centralizovaná, nevedie normálne volebné kampane, ale úplne dôveruje Wildersovým mediálnym vystúpeniam. Svoj prvý míľnik dosiahla vo voľbách v roku 2010, keď sa stala podpornou stranou prvej vlády Marka Rutteho. Hoci kresťanskí demokrati odmietli sedieť vo vláde spolu s pravicovými populistami, prijali ich podporu pri vyslovení dôvery vláde a hlasovaniach. Táto spolupráca sa rozpadla po necelých dvoch rokoch, pretože PVV odmietla akceptovať vládou navrhované škrtý po finančnej kríze v roku 2008. Rutte neskôr vyhlásil, že spolupráca s PVV bola najväčšou chybou, akú kedy urobil.⁷³

Odvtedy Wilders zostal v opozícii a PVV dosiahla vo voľbách do EP dobré výsledky. V roku 2023 zaznamenala PVV nečakaný úspech, keď po prvýkrát vyhrala celoštátne parlamentné voľby.

V polovici 10. rokov 21. storočia sa proti PVV postavilo *Fórum za demokraciu* (FvD [Forum voor Democratie]). FvD pod vedením Thierryho Baudeta často dosahovalo veľké úspechy v prieskumoch verejnej mienky. Strana vznikla v roku 2016 a nasledujúci rok sa dostala do parlamentu s dvoma mandátmi. Svoj najlepší výsledok dosiahla vo voľbách v roku 2021, keď získala 5% hlasov. FvD bola pôvodne vnímaná ako menej radikálna alternatíva k PVV, ale vyvinula sa ešte radikálnejším smerom, pričom jej predstavitelia sa opakovane dopúšťali škandálov a často sa dopúšťali rasistických a homofóbnych výrokov. V roku 2020 predstavitelia strany prirovnali obmedzenia COVID-19 k nacistickej okupácii počas druhej svetovej vojny.⁷⁴

FvD pokračovala v proputinovskom postoji aj po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022. Je to jedna z popredných strán v Európe, ktorá sa hlási ku konšpiračnej teórii „veľkej výmeny“ a presadzuje vytvorenie *protispoločensti* mimo dosahu holandského štátu.

V dôsledku konfliktov vo vnútri FvD vznikla v roku 2021 nová strana s názvom *Správna odpoveď 2021* (JA21 [Juiste Antwoord 2021]). Aj táto strana vznikla s ambíciou vyplniť medzeru medzi etablovanou pravicou a pravicovým populizmom. JA21 mala zatiaľ len obmedzený úspech.

⁷³ <https://nltimes.nl/2018/02/19/pm-rutte-calls-working-anti-islam-pvv-biggest-mistake>

⁷⁴ <https://www.timesofisrael.com/dutch-party-equates-covid-measures-to-nazism-on-national-holocaust-memorial-day/>

Farmárske občianske hnutie (BBB [BoerBurgerBeweging]) vzniklo v roku 2019 a je agrárnou pravicovou populistickou stranou. Hrá na opozíciu „elita verzus ľud“ a tvrdí, že bráni „gewone Nederlanders“ („obyčajných Holanďanov“). Výrazne sa zameriava na poľnohospodárske otázky a je proti opatreniam v oblasti klímy. Navrhla vytvorenie ministerstva pre vidiek, ktoré by sa nachádzalo najmenej 100 km od Haagu. BBB zaznamenala úspech v komunálnych voľbách na jar 2023 a v lete niekoľko mesiacov viedla v celoštátnych prieskumoch verejnej mienky. Potom však jej popularita rýchlo klesla a stratila hlasy v prospech ďalšej novej strany: *Novej sociálnej zmluvy* (NSC).

NSC založil Pieter Omtzigt, bývalý politik CDA, ktorý sa preslávil pri vyšetrovaní zneužívania daňového úradu. Strana používa anti-establišmentovú rétoriku, ale má len málo ďalších podobností s pravicovo-populistickými stranami.

Po voľbách v roku 2023 sa začali rokovania o zostavení vlády medzi PVV, VVD, BBB a NSC. Vo februári NSC odstúpila z rokovaní pre nezhody v ekonomických otázkach. V marci 2024 Wilders oznámil, že nebude predsedom vlády, aby uľahčil vytvorenie koalície so svojou stranou. V čase písania tejto kapitoly vláda stále nebola zostavená. PVV v prieskumoch verejnej mienky naďalej rástla a v januári 2024 dosiahla bezprecedentných 34%.

Voľby do EP

SGP má v EP jedno kreslo. Od roku 2014 je jej zástupca členom skupiny ECR po tom, čo mu predtým bolo členstvo zamietnuté kvôli postoju strany k rodovej rovnosti. SP bola v EP zastúpená v rokoch 1999 až 2019, ale po voľbách v roku 2019 o zastúpenie prišla. Vždy bola súčasťou skupiny GUE.

V roku 2014 získala PVV v EP štyri kreslá. O rok neskôr sa jej podarilo pripojiť k skupine ENF. V roku 2019 PVV stratila všetky kreslá v EP.

FvD získala vo voľbách v roku 2019 tri kreslá a štvrté po brexite. Spočiatku sa pripojila k skupine ECR, ale v roku 2020 traja jej poslanci EP opustili samotnú FvD a namiesto toho vstúpili do strany JA21, pričom pokračovali v ECR. Následne sa FvD od ECR dištancovala a vstúpila do skupiny ID. V roku 2022 bol jej zostávajúci poslanec EP vylúčený zo skupiny ID za zdieľanie proputinovských správ na sociálnej sieti X (Twitter).

SP - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

BBB - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

PVV - zhrnutie

Ekonomika: stredopravá

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

NÓRSKO

Nórsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #26

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2021): +2,3%.

Voličská podpora radikálnej pravej v posledných voľbách: -2,5 %.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Nórsko malo počas prvých povojnových desaťročí veľmi stabilný stranícky systém.

Komunistická strana Nórska (NKP [Norges Kommunistiske Parti]) mala bezprostredne po druhej svetovej vojne krátke obdobie úspechu, ale čoskoro upadla. *Strana práce* sa proti nej ostro postavila a označila ju za extrémistickú. Počas studenej vojny zostala NKP lojálna Moskve.

Socialistická ľudová strana vznikla ako odštiepenec od *Strany práce* v roku 1961 a v 60. rokoch mala zastúpenie v parlamente. Jej mládežnícka organizácia sa priklonila k revolučným myšlienkam, čo viedlo k rozkolu. Radikálnejšia frakcia nakoniec vytvorila ľavicovú *Červenú volebnú alianciu* (RV [Raud Valallianse]), ktorá však dlho mobilizovala len malé časti voličov. V roku 2007 sa RV zmenila na zjednotenú stranu s názvom *Červení* [Rødt]. *Červení* sa prvýkrát dostali do parlamentu v roku 2017 a v roku 2021 dosiahli svoj vôbec najlepší výsledok, keď získali viac ako 4% hlasov. *Červení* sú radikálne ľavicoví v ekonomických otázkach, progresívni v sociálnych otázkach, silne euroskeptickí a nejednoznační voči svojim revolučným ideologickým koreňom.

Stranu pokroku (FrP [Fremskrittspartiet]) založil v roku 1973 Anders Lange a pôvodne bola známa ako Strana Andersa Langeho. Jej cieľom bolo znížiť dane, obmedziť sociálne dávky a znížiť zahraničnú pomoc. Po Langeho smrti v roku 1974 bol za jeho nástupcu zvolený Carl I. Hagen, ktorý viedol oživenie strany vo voľbách v roku 1981. V roku 1983 FrP opustila svoj dovtedajší bezideologický postoj a prijala libertariánsku ideológiu s novým programom. Avšak až koncom desaťročia - a vďaka väčšiemu dôrazu na otázky prisťahovalectva - sa strane podarilo dosiahnuť výrazný úspech medzi nóorskymi voličmi.

Prvý veľký úspech dosiahla strana FrP v komunálnych voľbách v roku 1987, čiastočne vďaka pozornosti, ktorú vzbudil list moslimského prisťahovalca, ktorý predpovedal islamizáciu Nórska bez ohľadu na to, čo politici urobia, aby ju zastavili, a to kvôli obrovskému množstvu narodených moslimských detí. Vyvolalo to veľkú diskusiu. Hagen bol neskôr obvinený z falšovania listu, ktorý dostal názov Mustafaov list, čo viedlo k súdnemu procesu. Odtedy sa strana sústredila na zníženie azylovej imigrácie. Nasledujúci rok FrP prudko stúpila v prieskumoch verejnej mienky a v roku 1989 sa stala tretou najväčšou stranou v parlamente. V tomto období strana presadzovala referendum o prisťahovalectve utečencov.

V strane však pretrvávala libertariánska frakcia, čo viedlo k vnútorným sporom a poklesu podpory na začiatku 90. rokov. V polovici 90. rokov sa otázky príst'ahovalectva opäť dostali do popredia celoštátnej diskusie, čo viedlo k obnoveniu jej popularity. Po roku 2000 dosiahla FrP v prieskumoch verejnej mienky nové maximá, ale voľby v roku 2001 boli sklamaním. Hagen sa snažil stranu urobiť kooperatívnejšou, čo viedlo k odchodu a vylúčeniu radikálnych kritikov príst'ahovalectva.

V roku 2006, po 27 rokoch vedenia strany, Hagen odstúpil a stal sa podpredsedom nórskeho parlamentu. Jeho nástupcom sa stal Siv Jensen, s nádejou, že zvýši príťažlivosť strany a potenciálne povedie budúcu vládu. FrP dosiahla výrazný úspech v komunálnych voľbách v roku 2007, keď sa jej kandidáti stali starostami v 17 samosprávach. Pred parlamentnými voľbami v roku 2009 však podpora strany klesala, aj keď dosiahla svoj najlepší výsledok v histórii so ziskom 22% hlasov. Napriek tomu, že sa jej predtým ostatné strany vyhýbali, Konzervatívna strana po voľbách vyjadrila ochotu spolupracovať s FrP. FrP zaznamenala neúspech v komunálnych voľbách v roku 2011, ale neskôr po víťazstve v parlamentných voľbách v roku 2013 vytvorila koaličnú vládu s Konzervatívnou stranou. Liberálna strana Venstre a kresťanskí demokrati spočiatku vláde iba vyslovili dôveru a poskytovali podporu pri hlasovaniach, ale neskôr vstúpili do vlády.

V roku 2020 strana FrP opustila vládu, pričom spúšťacím faktorom bolo rozhodnutie vlády repatriovať ženu spojenú s Islamským štátom, ale tento krok odrážal aj základnú rastúcu nespokojnosť s vládnucou vládou. Ostatné tri strany pokračovali v činnosti menšinovej vlády.

FrP sa v ekonomických otázkach dôsledne prikláňala k pravici, pričom v priebehu času oscilovala medzi radikálnymi neoliberálnymi myšlienkami a centrizmom. V otázkach migrácie si zachovávala veľmi reštriktívne postoje, ale v sociálnych otázkach je relatívne umiernená. Na rozdiel od mnohých nacionalistických a populistických strán je strana FrP pro-EÚ a patrí medzi najviac proeurópske strany v Nórsku. Nie je zaťažená autoritárstvom, dlho sa vyhýbala tomu, aby sa na ňu vzťahoval *cordon sanitaire*, a v súčasnosti sa považuje za hraničnú populistickú stranu.

FrP - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: Proeurópska

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká

Červení - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívni

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

POLSKO

Poľsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #5

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): 0%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: -6,2%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 27/52

Poľsko bolo prvou krajinou vo východnej Európe, kde bola komunistická strana donútená uvoľniť svoju moc a umožniť slobodné voľby. V čase pádu Berlínskeho múru len málo pozorovateľov predpovedalo, že Poľsko bude popri Maďarsku krajinou, kde autoritársky populizmus dosiahne najväčší úspech.

Po páde komunistického režimu v roku 1989 sa poľský stranícky systém začiatkom 90. rokov 20. storočia rýchlo zmenil na chaotický pluralizmus, ktorý sa vyznačoval roztrieštenosťou. Po prvých parlamentných voľbách v roku 1991 získalo mandáty až 29 strán. Pred voľbami v roku 1993 bol zavedený percentuálny prah, ktorý výrazne znížil počet strán a umožnil vytvorenie stabilnejších vlád. Jedinou nacionalistickou stranou, ktorá v 90. rokoch získala podporu, bola *Konfederácia nezávislého Poľska* (KPN [Konfederacja Polski Niepodległej]), ktorá vznikla v roku 1979. KPN je len na hranici populizmu.

Koncom 90. rokov 20. storočia Poľsko zažívalo hospodársky pokles, klesajúci HDP a rastúcu nezamestnanosť, a zároveň nepopulárne štrukturálne zmeny v rámci prípravy na členstvo v EÚ. Nespokojnosť bola vysoká, keď Poliaci išli po štvrtýkrát od nastolenia demokracie k volebným urnám, krátko po útokoch z 11. septembra v USA. Voliči sa snažili o politickú zmenu, čím odstavili vládnučích kresťanských demokratov a liberálov od moci aj od parlamentu. Namiesto nich sa najväčšou stranou stali sociálni demokrati.

Súčasne sa do popredia dostalo niekoľko populistických strán - vrátane ľavicovo-populistickej *Sebaobraný Poľskej republiky* (SRP), ktorú viedol bývalý boxer Andrzej Lepper. SRP sa po voľbách v roku 2001 nečakane stala tretou najväčšou stranou v krajine, čím sa Lepper stal významnou osobnosťou v súvislosti s obavami z pravicového populizmu v Európe na začiatku tohto tisícročia. SRP nemala žiadne predchádzajúce volebné úspechy, ale získala si značnú pozornosť médií po organizovaní blokád ciest, hádzaní zemiakov na ministerstvo poľnohospodárstva vo Varšave, vyhadzovaní mrazených kurčiat zo skladu dovozců potravín a ďalších teatrálnych demonštrácií proti navrhovanej ekonomickej reforme.

Liga poľských rodín (LPR [Liga Polskich Rodzin]) bol skromný názov silne reakčnej strany, ktorá vznikla pred voľbami v roku 2001. Podobne ako SRP bola proti členstvu v EÚ a ťažila z prevládajúcej nespokojnosti s ekonomickými reformami, ale LPR sa vyznačovala aj svojím protipotratovým postojom. Vďaka neustálej reklame v katolíckom - a predovšetkým antisemitskom - rozhlasovom vysielaní Rádía Maryja oslovila LPR mnohých pravico orientovaných katolíckych voličov.

LPR možno považovať za pokračovateľa nacionalistickej tradície, ktorá siaha až k Romanovi Dmowskému - jednému z najvýznamnejších poľských ideológov medzivojnového obdobia. Podľa Dmowského predstavoval katolicizmus podstatu poľského národa. Inými slovami, nekatolík nikdy nemohol byť Poliakom. Veril, že cieľom preto musí byť etnický a nábožensky homogénna krajina, ktorou sa Poľsko stalo v dôsledku holokaustu, odsunu Nemcov a zmien hraníc po druhej svetovej vojne. V tejto hlboko antisemitskej tradícii vznikla v roku 2001 LPR. Jej členovia napríklad vo Varšave presvedčili vtedajšieho primátora Lecha Kaczyńskiego, aby postavil Dmowskému sochu.

Poľský nacionalizmus v sebe skrýva okrem antisemitizmu aj veľmi silné protinemecké nálady. Lepper napríklad dokázal zabiť dve muchy jednou ranou výrokmi ako „Nemci sú pre náš národ ešte väčšou hrozbou ako Židia“. Členstvo v EÚ prirovnal k nemeckej invázii v roku 1939. Dokonca ešte počas volebnej kampane v roku 2023 bola opozícia voči Nemecku silná, pričom strana *Právo a spravodlivosť* (PiS [Prawo i Sprawiedliwość]) rozvírila dávno vyriešenú otázku nemeckých vojnových reparácií a opakovane vykresľovala Donalda Tuska ako „nemeckého poslušného psíka“.⁷⁵

Pred voľbami v roku 2001 vznikli aj dve strany, ktoré v 21. storočí dominovali poľskej politike: PiS a *Občianska platforma* (PO [Platforma Obywatelska]). Obe majú korene siahajúce k *Volebnej akcii Solidarita* (AWS [Akcja Wyborcza Solidarność]) a rôznym menším stranám z 90. rokov. Obe sa dostali do parlamentu a postupne posilnili svoju pozíciu v opozícii voči čoraz nepopulárnejším sociálnym demokratom.

PiS založil v roku 2001 Jarosław Kaczyński, ktorý sa snažil využiť popularitu svojho brata-dvojčaťa Lecha.⁷⁶ Spočiatku sa PiS sústredila na protikorupčné princípy a princípy „práva a poriadku“, ktoré boli obsiahnuté v heslách ako „štvrtá republika“. Strana chcela zdôrazniť potrebu konzervatívneho odklonu od vnímanej postkomunistickej korupcie v Poľsku. Strana sa prezentovala ako zástanca ľudí bez práv, oslovujúc tých, ktorí zostali v úzadí ekonomickej transformácie Poľska po páde komunizmu.⁷⁷

Lavicovej vláde, ktorá vládla v Poľsku začiatkom tohto tisícročia, sa podarilo uskutočniť účinné ekonomické reformy a úspešne ukončiť rokovania o členstve v EÚ; Poľsko sa stalo jej členom na jar 2004. Tento úspech však zatienil korupčný škandál, keď vyšlo najavo, že vláda prostredníctvom sprostredkovateľov ponúkla medzinárodnej televíznej spoločnosti prispôbenie mediálnej legislatívy výmenou za peniaze do správnych vreciek. Verdikt voličov bol tvrdý: v roku 2005 vládna strana prehrala vo voľbách a namiesto nej sa PiS a PO stali dvoma najväčšími stranami, čo je pozícia, ktorú si odvtedy udržali vo všetkých voľbách.

⁷⁵ New York Times, October 8, 2023 <https://www.nytimes.com/2023/10/08/world/europe/poland-election-nazis-germany.html>

⁷⁶ Tim Bale & Aleks Szczerbiak, "Why is there no Christian Democracy in Poland (and why does this matter)?", SEI Working Paper, No 91, 2006, <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=sei-working-paper-no-91.pdf&site=266>

⁷⁷ The Guardian, October 25, 2016, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/25/poland-right-law-justice-party-europea>

Mimochodom, bolo to prvýkrát a jedinýkrát, keď boli všetky strany v poľskom parlamente opätovne zvolené a nebola zvolená žiadna nová strana.

Neúspešné rokovania o vláde medzi PiS a PO vyústili do vytvorenia koalície PiS s ľavicovo-populistickou SRP a krajne nacionalistickou LPR. Stojí za zmienku, že Poľsko v praxi nikdy neuplatňovalo žiadnu stratégiu izolácie voči okrajovým stranám bez ohľadu na to, aké extrémne boli. Prezident Aleksander Kwasniewski síce označil SRP za antidemokratickú a niekedy odmietol pozvať túto stranu na konzultácie, ale zvyčajne boli dvere medzi všetkými stranami v parlamente otvorené.

Táto koalícia trvala jeden rok. Lepper, ktorý nastúpil na post ministra poľnohospodárstva, bol obvinený z korupcie aj sexuálneho obťažovania. Následne odstúpil, vládna kríza viedla k opakovaným voľbám v roku 2007 a SRP aj LPR zmizli z poľskej politiky a už sa nikdy nevrátili.

Dopyt po populistickej, nacionalistickej a xenofóbnej rétorike sa však nezmizol spolu s existenciou týchto strán. Naopak, v ešte väčšej miere ho naplnila PiS, ako aj niektoré menšie strany, ktoré vznikli a niekedy dosiahli určitý úspech na pravom krídle. Návrat k moci v roku 2015 po dvoch volebných obdobiach v opozícii znamenal pre PiS kľúčový moment. Znamenal oživenie nacionalistických a populistických nálad v Poľsku. Jej pôsobenie však bolo poznačené pretrvávajúcimi konfliktmi s EÚ, najmä pokiaľ ide o jej pokusy o kontrolu poľského súdnictva, orgánov činných v trestnom konaní a mediálnych inštitúcií. Tieto konflikty odrážajú širší ideologický boj medzi víziou národnej suverenity PiS a normami EÚ týkajúcimi sa demokracie a právneho štátu.

Napriek varovaniam a odsúdeniu zo strany EÚ, PiS presadila kontroverzné reformy vrátane zmien v oblasti menovania sudcov a regulácie médií. Tieto kroky vyvolali domácu a medzinárodnú kritiku, ktorá sa spájala s obvineniami z podkopávania demokratických zásad a oslabovania inštitucionálnych kontrol a rovnováhy. Asertívny prístup PiS k vládnutiu polarizoval poľskú spoločnosť a prehĺbil rozpory v politickom prostredí krajiny.

Dva mesiace po nástupe PiS k moci v januári 2016, podpísal prezident Andrzej Duda zákon, ktorý vláde udelil právomoc menovať šéfov verejnoprávneho rozhlasu a televízie, na ktoré predtým dohliadal osobitný mediálny výbor. Hovorca prezidenta zdôvodnil zákon želaním, aby štátne médiá boli „nestranné, objektívne a spoľahlivé“, a tvrdil, že súčasná štruktúra to neumožňuje. Na základe tohto mediálneho zákona by sa ukončili zmluvy s vedúcimi pracovníkmi *Telewizja Polska* a *Polskie Radio* a ich nástupcov by vymenovalo ministerstvo financií. Od volieb v roku 2015 do mája 2016 bolo prepustených, donútených odstúpiť alebo presunutých na nižšie pozície celkovo 141 novinárov.⁷⁸

⁷⁸ Telegraph, January 7, 2016,

<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/poland/12088295/Polands-president-signs-controversial-new-media-law.html>, <https://www.indexoncensorship.org/2016/05/polands-political-cleansing-of-journalists/>

V mesiacoch pred parlamentnými voľbami v roku 2015 sa uvoľnila tretina z pätnástich miest na Ústavnom súde z dôvodu odchodu do dôchodku. Vtedajšia vládnuca koalícia, ktorú viedla PO, prijala zákon umožňujúci odchádzajúcemu parlamentu vymenovať všetkých päť sudcov. Ústavný tribunál však neskôr rozhodol, že tento zákon bol protiústavný, pretože odchádzajúci parlament bol oprávnený vymenovať len troch sudcov, a nie všetkých päť. Napriek tomuto rozhodnutiu novozvolená vláda PiS nerešpektovala voľbu koalície PO a vydala uznesenie, v ktorom vyhlásila voľbu všetkých piatich sudcov za neplatnú. Novozvolený parlament potom vymenoval náhradníkov za týchto sudcov deň predtým, ako Ústavný tribunál oznámil svoje konečné rozhodnutie. V noci pred rozhodnutím prezident Duda narýchlo zložil prísahu štyrom sudcom vymenovaným jeho stranou. Okrem toho v decembri 2016 vymenoval za predsedníčku Ústavného tribunálu sudkyňu Juliu Przyłębskú podporovanú PiS. Kaczyński, predseda PiS - všeobecne považovaný za najmocnejšiu osobnosť Poľska, napriek tomu, že formálne bol len poslancom parlamentu - predtým označil Ústavný tribunál za „baštu všetkého, čo je v Poľsku zlé“.⁷⁹

Inštitúcie EÚ na čele s EK pod vedením vtedajšieho podpredsedu Fransa Timmermansa vyjadrili obavy o právny štát v Poľsku. V januári 2016 EK začala vyšetrovanie podľa článku 7 Lisabonskej zmluvy, čo znamenalo prvú takúto kontrolu právneho systému členského štátu. V júli 2016 EK vydala odporúčanie, v ktorom Poľsko vyzvala, aby rešpektovalo rozhodnutia Ústavného tribunálu z decembra 2015 a vrátilo do funkcií zákonne vymenovaných sudcov. Do decembra 2016 dala EK Poľsku dva mesiace na zrušenie nových právnych noriem týkajúcich sa Ústavného tribunálu. Poľský minister zahraničných vecí Witold Waszczykowski reagoval, že vláda sa zasadzuje za „normálnu demokraciu“, v ktorej majú víťazi volieb právo vládnuť.⁸⁰

Počas ôsmich rokov svojej vlády PiS narušila demokratické štruktúry v Poľsku. Okrem toho strana vyjadrila jasný nacionalizmus a zaujala prísne konzervatívne postoje k rôznym sociálnym otázkam, ako sú práva LGBTQ a právo na interrupciu. V ekonomickej politike sa strana umiestnila mierne naľavo od stredu, dôsledne investovala do sociálneho zabezpečenia, sociálnych transferov a podobne. Zachováva si miernu kritiku EÚ, pričom neustále spochybňuje legitímnosť rozhodnutí prijatých v Bruseli bez toho, aby obhajovala alebo aktívne presadzovala vystúpenie Poľska z únie. Na rozdiel od mnohých iných populistických strán v Európe PiS dôsledne kritizuje Rusko pod Putinovým vedením.

Okrem PiS existujú v krajine rôzne nacionalistické, krajne pravicové, populistické a/alebo autoritárske strany, ktoré získali kreslá v parlamente. Mnohé z týchto strán vytvárajú neustále sa meniace volebné aliancie, čo sťažuje pochopenie stranického systému. *Suverénne Poľsko* je nacionalistická a konzervatívna katolícka strana, ktorá je v parlamente zastúpená od roku 2015 prostredníctvom volebných spojení s PiS. V súčasnosti má 18 kresiel.

⁷⁹ Politico, December 8, 2015, <https://www.politico.eu/article/law-vs-justice-poland-constitution-judges/>, Politico, December 24, 2015, <https://www.politico.eu/article/poland-constitution-crisis-kaczynski-duda/>

⁸⁰ Euractiv, Januar 3, 2017, <https://www.euractiv.com/section/elections/news/polish-fm-calls-tusk-icon-of-evil-and-stupidity>

Stranu Kukiz' 15 založil rockový spevák Pavel Kukiz, ktorý v prezidentských voľbách v roku 2015 prekvapivo získal 20 percent hlasov na nacionalistickej platforme. V parlamentných voľbách v tom istom roku získala jeho strana osem percent hlasov. Odvtedy sa Kukiz zúčastňoval na volebných koalíciách, pričom vo voľbách v roku 2023 stratil všetkých poslancov okrem dvoch. Strana je euroskeptická, je za priamu demokraciu a chce prejsť z pomerného na väčšinový jednokolový volebný systém.

Konfederácia slobody a nezávislosti - Konfederacja (KWiN [Konfederacja Wolność i Niepodległość]), ktorá vznikla v roku 2018, je volebná koalícia, ktorá v roku 2019 získala takmer sedem percent hlasov a tento úspech zopakovala aj v roku 2023. Konfederáciu tvorí množstvo strán, z ktorých väčšina sú radikálni nacionalisti, pričom viaceré zastávajú antisemitské postoje. Patria sem aj strany, ktoré presadzujú zmenu politického systému Poľska na prezidentský systém alebo monarchiu. Vedú kampaň proti prisťahovalectvu a zastávajú silne sociálne konzervatívne názory s nekompromisným odporom voči potratom a právam LGBTQ. V ekonomických otázkach sa výrazne prikláňajú k pravici, pričom vedúcou súčasťou koalície je libertariánska strana Janusza Korwina-Mikkeho. Okrem toho sa veľmi kriticky stavali k obmedzeniam súvisiacim s pandémiou.

Voľby do EP

PiS vstúpila v roku 2004 do skupiny UEN, ale od vzniku ECR v roku 2009 je vedúcim členom tejto skupiny. LPR (skupina IND/DEM) aj SRP (UEN) získali zastúpenie v roku 2004, ale v roku 2009 stratili svojich poslancov. V roku 2014 bol Janusz Korwin-Mikke zvolený za poslanca EP za svoju vtedajšiu stranu KPN. V roku 2019 Poľsko vyslalo poslancov len do troch skupín EP (EPP, S&D a ECR) napriek tomu, že malo 52 kresiel.

PiS - zhrnutie

Ekonomika: stredo-l'avá

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

Konfederacja - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

PORTUGALSKO

Portugalsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #29

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): -2,6%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: +5,6%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 4/20

Od konca Salazarovej diktatúry a prvých demokratických volieb v roku 1975 má Portugalsko relatívne stabilný stranický systém s niekoľkými relevantnými stranami. Najväčšími stranami boli striedavo stredofaravá *Socialistická strana* (PS [Partido Socialista]) a stredopravá *Sociálnodemokratická strana* (PSD [Partido Social Democrata]). Žiadna iná strana zatiaľ nezastávala post predsedu vlády. Podpora antisystémových strán bola skromná.

Na ľavej strane sa PS postavilo niekoľko radikálnejších alternatív. *Portugalská komunistická strana* (PCP) vznikla v roku 1921. Patrila medzi najsilnejšie komunistické strany v západnej Európe a často získala viac ako 10% hlasov. Od roku 1987 je vo volebnej aliancii s názvom *Jednotná demokratická koalícia* so stranou *Ekologická strana „Zelení“* (PEV [Partido Ecologista „Os Verdes“]). V rokoch 2015 až 2019 podporovala PCP vládu PS prostredníctvom dohody o dôvere a podpore.

PCP je ortodoxnou komunistickou stranou, ktorá je stále verná marxistickým princípom a symbolom - v logu strany zostávajú kosák a kladivo - ako aj tradičným leninským predstavám o úlohe strany v spoločnosti. Jej vnútorná organizácia sa stále podobá na starú štruktúru komunistickej strany s ústredným výborom. PCP bývala silne euroskeptická, ale v posledných rokoch svoj postoj v tomto smere zmiernila. Je jedinou stranou v Portugalsku, ktorá neodsúdila ruskú inváziu na Ukrajinu. Naopak, rovnako ako Kremľ, aj PCP ju označila za „špeciálnu operáciu“ a z vojny obvinila NATO a Západ. V sociálnych otázkach bývala PCP dosť konzervatívna, ale v mnohých otázkach svoje postoje zmiernila.

Ďalšiu ľavicovú koalíciu, *Ľavicový blok* (BE [Bloco de Esquerda]), vytvorilo v roku 1999 niekoľko malých leninských, maoistických a trockistických strán. Napriek svojmu dedičstvu sa BE vyvíjal jasným demokratickým a progresívnym smerom. Dnes je to demokratická socialistická strana. Opustila väčšinu svojej antiestablišmentovej rétoriky a nie je antisystémová ani euroskeptická.

Portugalsko dlho zostávalo jednou z mála krajín v Európe bez úspešnej radikálnej pravicovej strany, čo sa všeobecne interpretovalo ako odraz toho, že dedičstvo fašistickej diktatúry spôsobilo, že pravicový extrémizmus je v krajine tabu. To sa zmenilo v roku 2019, keď novovzniknutá strana *CHEGA!* (Chega [Dost'!]) vstúpila do parlamentu. O tri roky neskôr zvýšila svoju podporu v parlamentných voľbách na 7%.

Chega je národno-konzervatívna strana s jasnými populistickými črtami. Okrem odporu voči prisťahovalectvu a multikulturalizmu sa zameriava na boj proti zločinnosti a korupcii. Korupcia bola jednou z hlavných tém strany vo volebnej kampani 2024; *Chega* predstavila slogan, ktorý znel: „Také vysoké dane na financovanie korupcie“.

Okrem toho je strana vo všeobecnosti skeptická voči EÚ a zameriava sa na kriminalitu, pre ktorej riešenie požaduje oveľa prísnejšie opatrenia. Pozoruhodné je, že v hlasovaní členov strany v roku 2020 tesne odmietla obnovenie trestu smrti. Líder strany André Ventura, predtým televízny futbalový komentátor, je ostro kritický voči islamu a Rómom. V dôsledku toho je strana často obviňovaná z rasizmu a proti-rómskym postojom.⁸¹ Obavy vyvoláva najmä extrémizmus v mládežníckom hnutí strany.⁸²

Strana je konzervatívna v sociálnych otázkach. Ventura uviedol, že je proti potratom aj býčim zápasom, ale nechce zakázať ani jedno z nich. Z ekonomického hľadiska je strana ďaleko napravo a vyznáva prísny fiškálny konzervativizmus. *Chega* chce výrazne obmedziť byrokráciu a v podstate zrušiť prerozdeľovanie. Vo svojej prezidentskej kampani v roku 2023 Ventura povedal, že sa neusiluje byť prezidentom „všetkých Portugalcov“, ale len „dobrých Portugalcov“. To vraj vylučovalo nielen kriminálnikov, ale aj poberateľov sociálnych dávok, teda tých, ktorí sú často rétoricky stotožňovaní s Rómami. V kampani pred voľbami v marci 2024 však *Chega* sľubovala vyššie platy, zvýšenie minimálnej mzdy a dôchodkov a lepšie podmienky pre zamestnancov a zároveň zníženie daní.⁸³

Portugalská pravica je rozdelená v otázke, či spolupracovať s populistami alebo nie. PSD sa k spolupráci s *Chegom* stavia odmietavo. V televíznej debate vo februári 2024 líder PSD Luís Montenegro povedal Venturovi:

*V zásade PSD nikdy neuzavrie politickú dohodu s niekým, kto má politiku, názory, ktoré sú často xenofóbne, rasistické, populistické, príliš demagogické.*⁸⁴

Medzitým menší koaliční partneri PSD - konzervatívna *CDS - Ľudová strana* (CDS-PP [Centro Democrático e Social - Partido Popular]) - boli za vytvorenie koalície. V médiách sa tiež diskutovalo o tom, či je rasistické spájať zvýšené prisťahovalectvo s ohrozením bezpečnosti, ako to urobil bývalý socialistický premiér Pedro Passos Coelho vo volebnej kampani v roku 2024.

⁸¹ Euronews, August 21, 2023, <https://www.euronews.com/2023/08/21/they-say-theyre-not-racist-how-far-right-extremism-seeped-into-portugals-mainstream-politi>

⁸² <https://globalextremism.org/post/chega-youth/>

⁸³ New York Times, March 21, 2024, <https://www.nytimes.com/2024/03/21/world/europe/portugal-chega.html>

⁸⁴ Reuters, February 13, 2024, <https://www.reuters.com/world/europe/feisty-portuguese-election-debate-dims-hopes-post-poll-compromises-2024-02-13/>

Volby do EP

V každých voľbách do EP v Portugalsku získala PCP dve až tri kreslá. Vždy bola členom skupiny GUE a v súčasnosti má dve kreslá. BE je tiež súčasťou skupiny GUE.

Žiadna z portugalských krajne pravicových skupín nebola nikdy zastúpená v EP. Chega sa však má pripojiť k skupine ID, ak získa zastúpenie vo voľbách v júni 2024, čo sa zdá byť veľmi pravdepodobné.

PCP - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: umiernené

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

Chega - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

RUMUNSKO

Rumunsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #7

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2020): -0,4%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: +5,9%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): Žiadna

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 8/32

Rumunský stranícky systém ponúkal v minulosti pri každých voľbách nové zloženie. Nespočetné zlučovanie, štiepenie, nové formácie a zmeny názvov takmer sťažili voličom orientáciu v rumunskej politike.

Na rozdiel od ostatných krajín Varšavskej zmluvy, Rumunsko zažilo násilnú revolúciu v čase, keď sa rúcali komunistické režimy v roku 1989. *Rumunská komunistická strana* (PCR [Partidul Comunist Român]) bola okamžite zakázaná. Namiesto nej sa mnohí významní komunisti združili vo *Fronte národnej spásy* (FSN [Frontul Salvării Naționale]), ktorý viedol Ion Iliescu. Iliescu dosiahol drvivé víťazstvo v prvých voľbách v krajine v roku 1990 po kampani, ktorá bola poznačená násilnosťami a prekážkami, ktoré opozičným stranám výrazne sťažili komunikovanie ich programu smerom k voličom.

Počas nasledujúceho mandátu sa FSN rozdelila. V parlamentných voľbách v roku 1992 Iliescova odštiepenecká strana - *Demokratický front národnej spásy* (FDSN [Frontul Democrat al Salvării Naționale]) - získala obnovenú dôveru a vládla nasledujúce štyri roky s pomocou troch okrajových strán: komunistickej *Socialistickej strany práce* (PSM [Partidul Socialist al Muncii]), nacionalistickej *Strany rumunskej národnej jednoty* (PUNR [Partidul Unității Naționale a Românilor]) a nacionalistickej *Strany Veľkého Rumunska* (PRM [Partidul România Mare]). Tieto strany spočiatku v parlamente podporovali *Demokratickú agrárnu stranu Rumunska* (PSDR [Partidul Democrat Agrar din România]), ale v rokoch 1993 - 1996 sa s prestávkami pridávali k vláde. Radikálny nacionalizmus, ktorý tieto koalíčné strany presadzovali, viedol k rozporom, najmä v zahraničnej politike. V dôsledku toho malo Rumunsko v týchto rokoch napäté vzťahy najmä s Maďarskom, ale aj s Moldavskom, Juhosláviou a ďalšími krajinami. Spolupráca sa skončila, keď Iliescu na štátnej návšteve v Spojených štátoch prirovnal straníckych lídrov PRM a PUNR k svojráznemu ruskému extrémnemu nacionalistickému vodcovi Vladimirovi Žirinovskému.⁸⁵

PSDR sa neskôr premenovala na *Sociálnodemokratickú stranu* (PSD [Partidul Social Democrat]). PSD možno najlepšie charakterizovať ako stranu, ktorá sa hlási ku kombinácii ľavicového populizmu a národného konzervativizmu. Je tu badateľná kontinuita s rumunskou diktatúrou z povojnového obdobia, ktorá bezproblémovo kombinovala komunizmus a nacionalizmus, ale aj jasná podobnosť s politickými ideológiami, ktoré spájajú populistov v celej východnej Európe. PSD bola opakovane kritizovaná za korupciu a útoky na právny štát. Kľúčové udalosti, ako napríklad odsúdenie bývalého lídra strany Livia Dragneu a pokusy

⁸⁵ Michail Shafir & Dan Ionescu, "A Nebulous Political Shift"

o dekriminalizáciu korupcie, poukazujú na nerešpektovanie právnych noriem zo strany PSD. V roku 2019 bolo PSD pozastavené členstvo v straníckej skupine EP z dôvodu nedostatočnej demokratickej dôveryhodnosti.⁸⁶

Strana národnej jednoty Rumunov (PUNR [Partidul Unității Naționale a Românilor]) vznikla v roku 1990 pod vedením Gheorgheho Funara. Funar sa rýchlo preslávil ako nacionalistický primátor mesta Kluž. Počas jeho primátorovania boli farby rumunskej trikolóry namaľované na všetko v meste, od lavičiek v parku až po odpadkové koše a chodníky, pričom sa zmenili označenia ulíc, premenovali sochy a uprednostnila sa rumunská kultúra, zatiaľ čo Maďari a Rómovia boli diskriminovaní. Podobne aj vianočná výzdoba v meste bola obmedzená na červenú, žltú a modrú farbu. Keď Rumunsko a Maďarsko podpísali v roku 1996 bilaterálnu dohodu o priateľstve, Funar zorganizoval v Kluži pohrebný sprievod. Pred maďarským konzulátom tiež vyvesil nápis: „Toto je sídlo maďarských špiónov v Rumunsku“.

Funar získal v prezidentských voľbách v roku 1992 takmer 11 percent, zatiaľ čo PUNR získala v parlamentných voľbách 7 percent. Po roku podpory vlády v parlamente vstúpila PUNR v roku 1993 do vlády a zastávala tri ministerské posty: poľnohospodárstva, zahraničných vecí a ekonomických reforiem. Minister zahraničných vecí Ion Mihai Pacepa však po niekoľkých mesiacoch odstúpil. PUNR zostala vo vláde do roku 1995 a v parlamente do roku 2000.

Funar bol v roku 1997 zo strany vylúčený a namiesto toho sa stal členom PRM. Do roku 2004 pôsobil ako starosta mesta Kluž. V priebehu rokov urobil niekoľko antisemitských vyhlásení vrátane toho, že Einsteina nazval mentálne retardovaným a tvrdil, že teóriu relativity ukradol rumunskému básnikovi.

Strana Veľkého Rumunsa (PRM [Partidul România Mare]) vznikla v roku 1991 a do svojej smrti v roku 2015 ju viedol Corneliu Vadim Tudor. V roku 1994 sa PRM stala členom vlády a získala aj tri ministerské posty: mládeže, kultúry a priemyselnej politiky. Podobne ako PUNR, aj PRM z vlády predčasne odišla.

Najväčší úspech PRM prišiel v prezidentských voľbách v roku 2000, keď Tudor skončil na druhom mieste. Následne sa strana snažila o umiernenosť s ambíciou vstúpiť do EPP. Ich žiadosť o členstvo však bola zamietnutá. Namiesto toho vstup Rumunsa do EÚ v roku 2007 umožnil vznik krajne pravicovej skupiny v EP: Identita, Tradícia, Suverenita (ITS [Identity, Tradition, Sovereignty])), ktorú tvorili PRM a ďalšie strany, ako napríklad francúzsky Národný front a rakúska FPÖ.

⁸⁶ Klasifikácia PSD je predmetom diskusie. PopuList ich takto klasifikoval iba v 90. rokoch 20. storočia. <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Romania.pdf>

PRM presadzovala klasický nacionalizmus s konečným cieľom obnoviť Veľké Rumunsko s hranicami z medzivojnového obdobia. Strana sa usiluje o zjednotenie všetkých etnických Rumunov do homogénneho štátu a okrem iného presadzuje pripojenie Moldavska. Viedla tiež kampaň za zákaz *Demokratickej aliancie Maďarov v Rumunsku* (UDMR [Uniunea Democrată Maghiară din România]), obviňujúc ju z toho, že chce odtrhnúť Sedmohradsko od Rumunska. Na nacionalistickú stranu je nezvyčajné, že PRM podporovala členstvo Rumunska v EÚ.

Socialistická strana práce (PSM [Partidul Socialist al Muncii]) bola pomerne krátko pôsobiaca ľavicová, extrémistická a de facto komunistická strana, ktorá vznikla v roku 1990. Do parlamentu sa tesne dostala v roku 1992 a získala určitý vplyv tým, že bola súčasťou koalícnej vlády FDSN. V roku 1996 PSM stratila svoje parlamentné kreslá a v roku 2003 bola rozpustená.

V roku 1996 sa pravicovej opozícii podarilo vyhrať voľby. Odvtedy v rumunskej politike dominujú relatívne centristické strany, ako sú liberáli, konzervatívci a sociálni demokrati. Od roku 1996 nebola súčasťou vlády žiadna extrémistická strana. Vzniklo však niekoľko antiestablišmentových strán, ktoré dosiahli dočasný úspech, ale len zriedkavo sa stali dlhodobými.

Napríklad *Strana novej generácie* (PNG [Partidul Noua Generație]) bola pravicová extrémistická nacionalistická strana, ktorá vznikla v roku 2000. Najlepšie výsledky dosiahla vo voľbách v roku 2004, keď získala 2% hlasov. Od roku 2003 ju viedol Gigi Becali, majiteľ futbalového klubu Steaua Bucurest.

Podobne aj *Ľudová strana - Dan Diaconescu* (PP-DD) vznikla v roku 2011 a do parlamentu sa dostala v roku 2012, ale o dva roky neskôr bola rozpustená kvôli vnútorným rozporom. Strana získala hlasy voličov na základe sľubov o boji proti korupcii a podpore sociálnej spravodlivosti, a to najmä vďaka výraznému mediálnemu zviditeľneniu svojho lídra.

Posledným príkladom je *Aliancia za Úniu Rumunov* (AUR [Alianța pentru Unirea Românilor]). Strana vznikla na jeseň 2019 a väčšinu prekvapila tým, že sa stala tretou najväčšou stranou v parlamentných voľbách v roku 2020. Líder strany George Simion predtým viedol kampaň za zjednotenie Moldavska a Rumunska. Názov strany odkazuje na tento cieľ zjednotiť všetkých Rumunov vo Veľkom Rumunsku, t. j. s nárokom na Moldavsko.⁸⁷

Podpredseda strany sa v minulosti zúčastnil na občianskom hnutí, ktoré obhajovalo tradičný pohľad na manželstvo, a viedol kampaň za zmenu ústavy, ktorá by zaručila, že manželstvo môže uzavrieť len muž a žena. Strana však nie je proti interrupciám. V auguste 2022 Simion na Facebooku naživo vysielal svoju svadbu a pozval všetkých obyvateľov aby ju sledovali za predpokladu, že budú mať na sebe tradičný rumunský odev.

⁸⁷ <https://www.populismstudies.org/mapping-european-populism-panel-5-populist-radical-right-left-parties-and-far-right-movements-in-the-balkan-countries/>

V prvých rokoch existencie mala AUR spoločné vedenie strany, aby zdôraznila podporu zdola. Strana je pro-NATO, presadzuje energetickú sebestačnosť a za vzory považuje Fidesz a PiS.

Volby do EP

Rumunsko sa stalo členom EÚ 1. januára 2007. Prvých poslancov Európskeho parlamentu z Rumunska zvolil parlament na základe výsledkov posledných celoštátnych parlamentných volieb. To znamenalo, že krajne nacionalistická strana PRM získala tri kreslá. Spolu s bulharskou stranou Ataka bola PRM zakladajúcim členom krátkodobej skupiny ITS.

V prvých rumunských voľbách do EP v novembri 2007 PRM stratila svoje kreslá, aby sa v roku 2009 vrátila s tromi mandátmi. Medzi novými poslancami EP boli Tudor a Becali. Tretí poslanec za PRM po roku opustil stranu a vstúpil do skupiny S&D.

V roku 2014 PRM vo voľbách do EP neuspela a odvtedy žiadna rumunská pravicová strana nezískala v EP kreslá. V prípade zvolenia v roku 2024 AUR uviedla, že sa pripojí k skupine ECR.

PSD - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: proeurópska

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

AUR - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

SLOVENSKO

Slovensko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #10

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): +2%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: -6%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): Smer & SNS

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 5/14

Slovensko prešlo za krátky čas svojej samostatnosti mnohými prudkými politickými zmenami. Na Slovensku sa v parlamente vystriedalo veľké množstvo populistických, pravicových a ľavicových extrémistických strán, vrátane dvoch populistických strán, ktoré sa vo vláde udržali niekoľko volebných období.

Podobne ako v Českej republike, aj tu vznikla široká strešná organizácia opozičných síl, ktorá sa rozdelila krátko po zamatovej revolúcii v roku 1989. Vladimír Mečiar, predseda vlády od roku 1990, potom vytvoril *Hnutie za demokratické Slovensko* (HZDS), ktoré doviedlo krajinu k samostatnosti. Mečiar sa stal prvým premiérom krajiny pri jej osamostatnení v roku 1993 a po prvých voľbách v roku 1994 sa vrátil k moci.

HZDS sa prezentovalo ako pragmatická centristická strana, v skutočnosti však bolo populistické a autoritárske, pričom v Mečiarových rukách sa sústreďovala silná moc. Sprísnil centralizovanú kontrolu a oslabil demokratické inštitúcie. Čoskoro došlo aj ku konfliktu s prezidentom Michalom Kováčom. Mečiarova vláda sa pokúšala prinútiť Kováča k odstúpeniu, napríklad obmedzením jeho právomocí, znížením rozpočtu a prinútením ho znížiť počet zamestnancov o polovicu.

V rokoch 1994 až 1998 viedol Mečiar koaličnú vládu spolu s krajne ľavicovým Združením robotníkov Slovenska (ZRS) a krajne pravicovou *Slovenskou národnou stranou* (SNS). Dôsledkom Mečiarovej vlády bolo, že vstup Slovenska do EÚ sa oneskoril, keďže Slovensko v reformnej politike zaostávalo za prednými krajinami Poľskom, Českou republikou a Maďarskom. Mečiar napríklad ostro kritizoval ekonomickú šokovú terapiu zavedenú v Poľsku a Českej republike.

SNS stojí na fašistických základoch a usilovala sa o oživenie fašistického slovenského štátu z medzivojnového obdobia. Dlhoročný predseda strany Ján Slota sa opakovane kontroverzne vyjadroval na adresu Rómov a Maďarov, pričom Maďarov nazval „rakovinou v tele slovenského národa“. Svojich stúpencov varoval, že ak nezaujmu tvrdý postoj, Maďarsko ovládne krajinu. V roku 2000, keď bol Slota primátorom Žiliny, mestské zastupiteľstvo odhlasovalo venovanie pamätnej tabule fašistickému vodcovi Jozefovi Tisovi, ktorého Slota nazval „jedným z najväčších synov slovenského národa“.

Napriek rozkolom v strane SNS dlhodobo pretrvávajú, prežila odchod svojho bývalého predsedu a bola súčasťou niekoľkých vlád. Z ekonomického hľadiska je strana pravicovo orientovaná. Je tiež výrazne euroskeptická.

HZDS postupne strácalo podporu voličov začiatkom tohto tisícročia. Veľkú časť jej voličskej základne prevzal ľavicovo-populistický *Smer - sociálna demokracia*, ktorý v roku 1999 založil Robert Fico, ktorý rok predtým opustil *Stranu demokratickej ľavice* (SDL). V roku 2006 Smer vyhral voľby a vytvoril vládu spolu s HZDS a SNS, čo opäť zhoršilo medzinárodné vzťahy krajiny a viedlo k pozastaveniu členstva Smeru v Strane európskych socialistov (PES).

Koaličná vláda trvala štyri roky. Po dvoch rokoch v opozícii sa Fico v roku 2012 vrátil k moci, teraz už s vlastnou väčšinou. Táto vláda trvala do roku 2018 a po piatich rokoch v opozícii sa na jeseň 2023 vrátila k moci. Vytvorenie vlády opäť viedlo k pozastaveniu členstva v PES a vylúčeniu zo skupiny S&D v Európskom parlamente.⁸⁸

Keď bol Smer pri moci, pokračoval v autoritárskych šľapajach HZDS. Fico pri viacerých príležitostiach označil Smer za stranu, ktorej chýba ideológia, za stranu, ktorá bude riadiť krajinu ako firmu. Charakteristické je, že vo volebných kampaniach sa ako kľúčové slová zdôrazňovali „poriadok, spravodlivosť a stabilita“. Strana tiež používala nacionalistickú rétoriku, ktorá pokračuje v rovnakom duchu ako HZDS; napríklad Slovensko označila za štát pre Slovákov, nie pre menšiny. Korene strany v slovenskej sociálnej demokracii v kombinácii s jej nacionalizmom ju najlepšie charakterizujú ako ľavicovo-populistickú a národno-konzervatívnu stranu. V ekonomických otázkach je ľavicová, v sociálnych otázkach konzervatívna a v posledných rokoch sa stala euroskeptickou, pričom Fico je blízkym spojencom Maďarska v Bruseli.

Smer vykazuje silné autoritárske tendencie a Fico vo viacerých ohľadoch testoval hranice demokracie. Ficova vláda napríklad navrhla reformu verejnoprávneho vysielania (Rozhlasu a televízie Slovenska), v rámci ktorej by mediálna spoločnosť bola priamo podriadená parlamentu a ministerstvu kultúry. Tieto reformy vyvolali ostrú domácu i medzinárodnú kritiku. Generálny riaditeľ RTVS Ľuboš Machaj na margo reformných návrhov povedal, že mu pripomínajú časy komunistickej cenzúry. Kritici vlády tiež vyjadrili obavy z ohrozenia slobody tlače v krajine.

Fico ďalej útočil na Ústavný súd: v roku 2022 jeho vláda presadila reformu, ktorá oslabila schopnosť súdnictva stíhať úplatkárstvo, vrátane zrušenia protikorupčného úradu, a to bez ohľadu na pouličné protesty na celom Slovensku a varovania z Bruselu o ochrane právneho štátu.⁸⁹

Smer má tiež znepokojujúce ruské väzby. Strana bola financovaná ruskou bankou a výrazne propagovala verejnú mienku v prospech Ruska. Keď sa Fico v októbri 2023 ujal funkcie premiéra, vláda oznámila, že okamžite pozastaví vojenskú pomoc Ukrajine.

⁸⁸ <https://www.politico.eu/article/european-socialists-suspect-robert-fico-smer-hlas-party/>

⁸⁹ <https://www.ft.com/content/34668641-ea11-47c3-9b22-8c1383db9275>

Sme rodina (SR) je pravicovo-populistická strana, ktorá vznikla v roku 2015 a zúčastnila sa na stredopravej vláde 2020-2023. Je euroskeptická, sociálne konzervatívna a ekonomicky pravicová.

Ludová strana Naše Slovensko (ĽSNS) bola založená Marianom Kotlebom v roku 2010 a je krajne pravicovou stranou. Sama seba označuje za nástupcu fašistickej vlády z medzivojnového obdobia. Ťaží z nespokojnosti a chudoby a je jednou z najotvorenejšie pravicovo-extrémistických strán v Európe. Po niekoľkých úspešných voľbách v roku 2023 neuspela a opustila parlament. Europoslanec ĽSNS Milan Uhrík stranu v roku 2021 opustil a založil neofašistickú stranu *Hnutie Republika*, ktorá vo voľbách v roku 2023 získala 4% hlasov.

Voľby do EP

V prvých voľbách do EP na Slovensku v roku 2004 získal Smer tri kreslá a následne sa pripojil k skupine PES. HZDS získalo v roku 2004 tri mandáty, ale zostalo nezaradené. V roku 2009 sa však jediný zostávajúci poslanec Európskeho parlamentu z HZDS pridal k skupine ALDE. SNS vstúpila do EP v roku 2009 s jedným mandátom a pripojila sa k skupine EFDD.

Liberálna strana *Sloboda a Solidarita* (SaS) vstúpila do parlamentu v roku 2014, ale jej poslanci boli v rokoch 2014 až 2019 súčasťou skupiny ECR, ku ktorej sa pridal aj europoslanec z OĽaNO.

ĽSNS získala v roku 2019 dve kreslá, jej europoslanci zostali v EP nezaradení.

SNS - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

Smer - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: nízka

SLOVINSKO

Slovinsko - zhrnutie

Poradie populizmu: #11

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2022): -4,8 %.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: -4,1%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 2/8

Od získania nezávislosti v roku 1991 má Slovinsko systém viacerých strán s pomerne vysokou fluktuáciou. Vládol tu konsenzus o význame európskej integrácie a vo všeobecnosti západne orientovaná politika, s výnimkami okrajových strán. Väčšina vlád bola koaličná.

Slovinská demokratická strana (SDS [Slovenska demokratska stranka]) je protrhová a sociálne konzervatívna populistická strana založená v roku 1989 ako Sociálnodemokratická strana. Od roku 1993 ju vedie Janez Janša a prejavuje sa v nej umiernený nacionalizmus a niekedy aj xenofóbna rétorika. Janša, prezývaný „maršal Tweeto“ kvôli svojej aktivite na sociálnych sieťach, riadi stranu populistickým a čiastočne autokratickým smerom, čo je zrejme zo zmeny jej názvu, ku ktorej došlo v roku 2003.

Prvá vláda SDS (2004-2008) čelila rozsiahlej kritike za údajné zasahovanie do nezávislosti tlače. Obvinenia sa týkali politizácie tlače prostredníctvom menovania politických spojencov na kľúčové pozície v štátnych médiách a využívania štátnych fondov na čistky týkajúce sa kritických redaktorov a novinárov. SDS tvrdí, že slovinské médiá sú zaujaté a uprednostňujú ľavicu, čím iniciovali to, čo Janša nazval „vojnu s médiami“.⁹⁰ Janšova vláda pestovala stranícky orientované médiá, ktoré boli obviňované z nepravdivého spravodajstva, nenávistných prejavov a politickej manipulácie. Kritici tvrdia, že Janšov agresívny postoj voči médiám zmenšil slobodu tlače, čo vyvolalo znepokojenie medzinárodných pozorovateľov vrátane ministerstva zahraničných vecí USA a EP.

Zmeny zákonov, ktorými sa riadi verejnoprávna televízia RTV Slovinsko, zvýšili politickú kontrolu nad jej redakciou, čo viedlo k návrhu na vypísanie referenda. Tajná dohoda z roku 2007 medzi vtedajším premiérom Janšom a šéfom pivovaru Laško poskytla vláde redakčný vplyv v naväčšom celoštátnom denníku *Delo*, čo spôsobilo rezignácie novinárov a problémy s kritickým spravodajstvom. Novinári, s podporou medzinárodných organizácií, spustili petíciu proti tlaku na médiá, zatiaľ čo SDS naďalej popierala nekalé praktiky a tvrdila, že médiá ovládajú ľavicové opozičné skupiny.

⁹⁰ Politico, February 16, 2021, <https://www.politico.eu/article/slovenia-war-on-media-janez-jansa/>

V predčasných parlamentných voľbách v roku 2011 získala SDS 26 percent hlasov. Podarilo sa jej vytvoriť vládnu koalíciu uprostred hospodárskeho poklesu a začala realizovať drastické reformy vrátane privatizácie, rozpočtových škrtov a úsporných opatrení. Reformy však nedokázali zmierniť hospodárske problémy, čo viedlo k zvýšeniu nezamestnanosti, poklesu životnej úrovne a recesii s dvojitém dnom (doubledip recession). Proti úsporným opatreniam a obvineniam z korupcie vypukli celoštátne protesty, ktoré vyvrcholili pádom vlády a vymenovaním nového premiéra v roku 2013.

SDS sa podarilo zostaviť novú vládu s podporou *Nového Slovinska - kresťanských demokratov*, *Demokratickej strany dôchodcov Slovinska* (DeSUS [Demokratická stranka upokojencev Slovenije]) a *Strany moderného streda* (SMC [Stranka modernega centra]), a to napriek predchádzajúcemu odporu všetkých troch strán voči účasti vo vláde vedenej Janšom. Janša sa ujal funkcie predsedu vlády po tretíkrát, pričom koalíčná dohoda načrtla rôzne politiky, okrem iného obnovenie vojenskej služby, reformu zdravotníctva, dôraz na odborné vzdelávanie, záväzok uhlíkovej neutrality, decentralizáciu a zníženie daní.

V správe o stave demokracie v Slovinsku Freedom House tvrdí, že „súčasná pravicová vláda pokračuje v pokusoch podkopať právny štát a demokratické inštitúcie vrátane médií a súdnictva“.⁹¹

SDS - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: proeurópska

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

Lavica (Levica) je ľavicová populistická strana založená v roku 2014 ako koalícia viacerých zelených, progresívnych a radikálnych ľavicových síl, ktoré sa potom v roku 2017 spojili do jednej strany. Od roku 2022 je súčasťou vládnej koalície. Je ľavicová v ekonomických otázkach, výrazne skeptická voči členstvu v NATO a progresívna v sociálnych otázkach.

Slovinská národná strana (SNS [Slovenska Nacionalna Stranka]) je nacionalistická strana, ktorá v prvých demokratických voľbách v nezávislom Slovinsku v roku 1992, rok po svojom vzniku, získala 10%. SNS je zameraná protiimigračne a proti menšinám a bola aj proti vstupu Slovinska do EÚ a NATO. V parlamente sa udržala až do roku 2022. Strana sa nikdy nezúčastnila na vláde, ale v rokoch 2018 až 2020 poskytovala vláde dôveru a podporu.

Voľby do EP

SDS bola zastúpená v každom EP od vstupu Slovinska do EÚ v roku 2004. Vždy bola súčasťou skupiny EPP a v súčasnosti má tri kreslá. Krajne ľavicové alebo krajne pravicové skupiny v EP doteraz nezastupoval žiadny slovinský europoslanec.

⁹¹ Freedom House, Freedom in the World 2022,
<https://freedomhouse.org/country/slovenia/freedomworld/2022>

ŠPANIELSKO

Španielsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #16

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -0.6%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: -2,7%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): PCE

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 10/59

Od prechodu k demokracii po smrti Francisca Franca v roku 1975 dominujú španielskej politike dve veľké strany: *Španielska socialistická robotnícka strana* (PSOE [Partido Socialista Obrero Español]) a konzervatívna *Ludová strana* (PP [Partido Popular]). Okrem toho stranický systém pojal veľký počet strán, z ktorých mnohé boli regionálne. Najmä na ľavici je počet radikálnych strán na regionálnej a celoštátnej úrovni takmer ohromujúci. Najmä na ľavici existuje aj tradícia vytvárania veľmi veľkých volebných aliancií.

Komunistická strana Španielska (PCE [Partido Comunista de España]) vznikla v roku 1921 ako odštiepenecká frakcia od PSOE. Počas diktatúry strana pôsobila ilegálne, ale zohrávala významnú úlohu ako opozícia voči fašistickému režimu. Po Francovej smrti v roku 1975 bola PCE v roku 1977 legalizovaná a v prvých demokratických voľbách, ktoré sa konali v tom istom roku, obsadila tretie miesto. PCE si už na začiatku osvojila eurokomunistický prístup a presadzovala revolúciu v rámci demokratického systému, čo viedlo k viacerým rozkolom v strane zo strany ortodoxnejších frakcií.

V roku 1986 PCE v spolupráci s niekoľkými menšími radikálnymi ľavicovými stranami založila strešnú organizáciu *Zjednotená ľavica* (IU [Izquierda Unida]). Odvtedy PCE nekandidovala vo voľbách samostatne, ale vždy bola súčasťou volebných aliancií. PCE/IU nestratila podporu po páde komunizmu v roku 1989, naopak, v 90. rokoch dosiahla jedny zo svojich najlepších volebných výsledkov.

PCE aj IU si zachovali nejednoznačnosť, pokiaľ ide o ich ideologické korene a ich úlohu v španielskej politike. Ešte v roku 2017 PCE znovu zaviedla do svojho stranického programu marxizmus-leninizmus. V sociálnych otázkach sa stala progresívnejšou a výrazne sa zameriava na ekologické otázky.

PCE - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: proeurópska

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

Hnutie *Podemos* (Môžeme) založil v roku 2014 Pablo Iglesias Turrión, ktorý vzišiel z protestného hnutia proti úsporným opatreniam zo začiatku 10. rokov 21. storočia. Vo voľbách do EP v roku 2014 dosiahlo výrazný úspech a o rok neskôr získalo zastúpenie v národnom parlamente. V polovici 10. rokov 21. storočia bol Podemos popri gréckej Syrize vnímaný ako jeden z významných príkladov novovznikajúcej populistickej ľavice. Po období, keď v parlamente žiadna strana, alebo koalícia, nevedela získať väčšinu (tzv. hung parliament) sa v roku 2016 konali nové voľby, počas ktorých Podemos vytvorili volebnú koalíciu s IU pod názvom *Unidos Podemos* (UP).

V parlamentných voľbách v roku 2019 Podemos zaznamenal neúspech, ale napriek tomu sa mu po dlhých rokoch nakoniec podarilo vstúpiť do koalície vlády s PSOE. Pre PSOE bolo významným krokom, že Podemos nakoniec akceptovala. Snažila sa nájsť spôsoby, ako obmedziť účasť Podemosu na vláde, napríklad vyhlásením, že Podemos môže za ministrov nominovať len „odborníkov“, a nie politikov. Ako problematické sa zdôrazňovali najmä podpora Venezuely zo strany PSOE, ako aj podpora Podemosu katalánskym separatistom.

Podemos bol charakterizovaný ako široká koalícia rôznych ľavicových hnutí. Pôvodne bola strana výrazne populistická a inšpirovala sa osobnosťami ako Hugo Chávez. Jej koalícia s PSOE viedla k umiernenosti a klasifikácia strany ako populistickej je odvtedy sporná.⁹²

Turrión opustil politiku v roku 2021. Nasledujúci rok Yolanda Diazová vytvorila *Sumar* - novú zelenú a ľavicovú volebnú platformu, ktorá spojila Podemos, IU a mnohé ďalšie ľavicové, progresívne a zelené strany. Tieto strany spoločne súťažili v parlamentných voľbách v roku 2023 a získali 12% hlasov. Koncom roka 2023 Podemos opustili Sumar, zatiaľ čo Sumar, IU a PCE vstúpili do ľavicovej vlády pod vedením PSOE.

Podemos - zhrnutie

Ekonomika: ľavica

Sociálne otázky: progresívne

EÚ: mäkký euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

Krajná pravica v Španielsku zaznamenala po skončení diktatúry úpadok. Jedinou politickou stranou presadzujúcou frankizmus a obnovu fašizmu bola *Nová sila* (FN [Fuerza Nueva]), ktorá v roku 1982 získala 2% hlasov, ale čoskoro zanikla. Táto strana mala priame väzby na mimoparlamentné skupiny, ktoré boli zodpovedné za rôzne teroristické činy v rokoch prechodu k demokracii.

⁹² <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/Spain.pdf>

Vox (čo znamená „hlas“) je radikálna pravicová strana, ktorá vznikla v roku 2013, čiastočne ako odštiepenec od PP. V roku 2014 sa jej predsedom stal Santiago Abascal. Prvé roky Voxu boli poznačené neúspechom, ale v regionálnych voľbách v Andalúzii v roku 2018 zažila prielom, po ktorom v parlamentných voľbách v roku 2019 získala 15%. Voľby v roku 2023 boli pre Vox sklamaním, keď získala 12 percent hlasov.

Vox je silne nacionalistický a konzervatívny v sociálnych otázkach; je proti potratom a zastáva jasnú antifeministickú rétoriku. V ekonomických otázkach sa prikláňa k pravici a má mierne euroskeptické postoje. Strana používa nacionalistickú rétoriku, ktorá stavia španielskych nacionalistov proti nepriateľom Španielska („anti-España“). Je silne centralistická, usiluje sa o zbavenie regiónov moci, prevzatie kontroly nad Gibraltárom a postavenie separatistických hnutí mimo zákona.

V roku 2020 podporila Donalda Trumpa v prezidentských voľbách v USA a odmietla uznať Bidenovo víťazstvo, pričom sa stotožnila s konšpiračnou teóriou extrémnej pravice, že voľby boli ukradnuté.

V strane existovalo napätie medzi tvrdšou nacionalistickou frakciou a frakciou, ktorá zdôrazňovala ekonomický liberalizmus. Iván Espinosa de los Monteros, spoluzakladateľ strany spolu s Abascalom, ukončil politickú činnosť v roku 2023, pravdepodobne pre nesúhlas s líniou strany. Patril k umiernennej frakcii.

Vox - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: mäkký euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

Voľby do EP

Od roku 1987 Španielsko vždy malo v EP zastúpenie v skupine radikálnej ľavice. IU často patrila medzi väčšie delegácie v GUE, ale v rokoch 2004 a 2009 získala len jedno kreslo. V končiacom parlamente má Podemos tri kreslá, IU dve a regionálna baskická strana má v skupine GUE jedno kreslo.

Baskická nacionalistická strana Herri Batasuna (HB) mala v rokoch 1987 až 1994 kreslá v EP. Strana Vox vstúpila do EP v roku 2019 so štyrmi kreslami a pripojila sa k skupine ECR.

ŠVÉDSKO

Švédsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #15

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2021): -1,3%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: +2,7%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (február 2024): žiadne.

Počet radikálnych alebo populistických poslancov Európskeho parlamentu (2019): 4/20

Počas povojnových desaťročí patril švédsky systém piatich strán k najstabilnejším na svete a vykazoval veľmi nízku volebnú nestabilitu. Až koncom 80. rokov sa konečne podarilo do parlamentu dostať novej strane - *Strane zelených* (MP [Miljöpartiet]). Okrem toho bola švédska stranícka politika charakteristická silným postavením *Sociálnych demokratov* (S), ktorí vládli nepretržite v rokoch 1936 až 1976.

Dlhý čas prichádzala jediná výzva z ľavice. *Ľavicová strana - Komunistická* (VPK [Vänsterpartiet Kommunisterna]) vznikla ako *Komunistická strana Švédska* (SKP [Sveriges kommunistiska parti]) odštiepením od Sociálnych demokratov v revolučnom roku 1917. SKP bola lojálna voči Moskve, podporovala inváziu do Maďarska v roku 1956 a podporovala aj destalinizáciu v Sovietskom zväze. Zmena nastala, keď sa C.-H. Hermansson stal v 60. rokoch 20. storočia vedúcim predstaviteľom strany a strana kritizovala inváziu do Československa v roku 1968. Na zjazde strany v roku 1969 frakcia zo severného Švédska ostro protestovala proti kritike Sovietskeho zväzu a nasledovalo niekoľko rozkolov, z ktorých žiadny nebol volebne úspešný.

V 70. a 80. rokoch sa VPK, podobne ako viaceré iné západné komunistické strany, postupne začala hlásiť k demokratickému socializmu a zároveň udržiavala priateľské vzťahy s režimami na Východe. Po tom, čo bola VPK dlhý čas v politickej izolácii, začiatkom 80. rokov po prvýkrát rokovala o politike so Sociálnymi demokratmi a ku koncu desaťročia spolu so stredopravými stranami zosadila sociálnodemokratickú vládu.

Až na zjazde strany v roku 1993 sa strana vzdala komunizmu ako ideológii. Potom zmenila svoj názov na *Ľavicovú stranu* (V [Vänsterpartiet]). Začiatkom tohto tisícročia mala strana opäť predsedu, Larsa Ohlyho, ktorý sa sám označoval za komunistu, čo bolo bežné aj v mládežníckom združení. V súčasnosti sa *Ľavicová strana* definuje ako socialistická a feministická strana. O miere populizmu a antiestablišmentu strany sa vedú diskusie, viacerí vedci ju klasifikujú ako „hraničnú ľavicovo-populistickú“.⁹³ Nikdy sa nezúčastnila na vláde, ale mala dohody o dôvere a podpore s viacerými sociálnodemokratickými vládami. V ekonomických otázkach je radikálne ľavicová a v sociálnych otázkach progresívna. Strana bola proti integrácii Švédska do EÚ, ale v posledných rokoch zmiernila svoj euroskeptický postoj.

⁹³ <https://popu-list.org/wp-content/uploads/2023/09/The-PopuList-3.0-short-version.pdf>,
https://euagenda.eu/upload/publications/state_of_populism_in_europe_2020_final.pdf

Napravo od stredopravej strany *Umiernení* (M [Moderata samlingspartiet]) bolo vo švédskom straníckom systéme až do 80. rokov 20. storočia prázdno. *Nová demokracia* (NyD [Ny Demokrati]) bola pravicovo-populistická strana, ktorá začiatkom 90. rokov dosiahla rýchly, ale krátkodobý úspech. Prvými profilovými témami NyD boli zníženie daní, zníženie byrokracie a všeobecná rétorika zameraná proti establišmentu. Počas troch rokov pôsobenia v parlamente mala NyD určitý vplyv na stredopravú koalíciu, hoci nikdy formálne neuzavrela dohodu o dôvere a podpore. Postupne sa vyvinula v protiimigračnú stranu a vo voľbách v roku 1994 sa od nej pre jej rasistickú rétoriku všetky ostatné strany výrazne dištancovali. NyD sa vo voľbách v roku 1994 nedostala do parlamentu a už sa nikdy sa doň nevrátila.

Strana *Švédski demokrati* (SD [Sverigedemokraterna]) bola založená v roku 1988. Väčšina zakladateľov mala minulosť v rôznych krajne pravicových hnutiach zo 70. a 80. rokov a strana bola od začiatku silne spojená s neonacizmom a hnutím skinheads. SD získala v 90. rokoch určité miestne zastúpenie, ale na celoštátnej úrovni zostala bezvýznamná až do začiatku roka tohto tisícročia. Umiernila svoju politiku, upustila od otvorene rasistických segmentov svojho migračného programu a snažila sa vylúčiť členov vyjadrujúcich antisemitské a pronacistické názory.

Umiernenosť SD viedla k dvom odštiepeniam s určitým významom, najprv k *Národným demokratom* v roku 2001 a potom k *Alternatíve pre Švédsko* v roku 2018. Žiadna z týchto odštiepených strán však nebola úspešná u voličov.

Prvý prielom SD nastal v roku 2010, keď sa dostala do švédskeho parlamentu. V nasledujúcom roku pridala do svojho programu okrem nacionalizmu aj sociálny konzervativizmus. V roku 2014 získala zastúpenie v EP. Neskôr v tom istom roku viac ako zdvojnásobila svoju podporu v celoštátnych voľbách.

Voľby v roku 2022 boli pre SD veľkým úspechom, keď sa po prvýkrát stala druhou najväčšou stranou v krajine. Pozoruhodné je, že strana zvyšovala svoju voličskú podporu už deväť volieb po sebe. Po voľbách v roku 2022 strana začala formálne rokovania o vláde s tromi stredopravými stranami. Výsledkom týchto rokovaní bola tzv. dohoda z Tidö, ktorá dáva SD rovnaký vplyv na vládnu politiku bez toho, aby mala kreslá vo vláde. Dohoda má široký politický záber, hoci nie je komplexná. SD ovplyvňovala predovšetkým trestnú a migračnú politiku, ale predpokladá sa, že ovplyvňovala aj ekonomickú politiku tým, že sa stavala proti liberálnym hospodárskym reformám a znižovaniu sociálnych dávok.

SD bola v minulosti výrazne euroskeptická, ale svoj postoj zmiernila a už neobhajuje okamžitý „Swexit“. Bola tiež proti členstvu v NATO, ale svoj postoj zmenila ešte pred ruskou inváziou na Ukrajinu v roku 2022.

SD je sociálne konzervatívna, ale vo väčšine sociálnych otázok zastáva skôr umiernené postoje, čo je odrazom toho, ako sa Švédsko líši od väčšiny krajín. V súčasnosti napríklad SD podporuje liberálne zákony o interrupciách a rovnaké zaobchádzanie s pármí rovnakého pohlavia, hoci predtým zastávala v týchto otázkach oveľa konzervatívnejšie postoje. V ekonomických otázkach bola SD skôr ľavicovejšia, ale postupne sa posunula viac doprava.

SD sa vo všeobecnosti považuje za antiliberálnu, ale demokratickú stranu. Napríklad ideologický program strany na rok 2019 sa začína prihlásením sa ku „klasickej definícii demokracie, kde sa pojem demokracie nestáva synonymom vlastných politických názorov“. Okrem toho sa v programe objasňuje, že strana by rada videla silnejšie prvky priamej demokracie a že „spoločná národná a kultúrna identita“ je základom fungujúcej demokracie.

Napriek tomu je tiež jasné, že SD sa nepáči mnoho konkrétnych aspektov liberálnej demokracie. Predstavitelia strany opakovane vyjadrujú svoj nesúhlas s právami menšín, skepsu voči nezávislým médiám, nezáujem o medzinárodné dohovory a túžbu kontrolovať výskum a vzdelávanie, pričom terčom záujmu sú najmä rodové štúdiá. Existujú početné citáty významných členov strany, ktoré naznačujú, že Švédski demokrati sa usilujú viesť Švédsko podobným smerom ako Maďarsko alebo Poľsko. Po jeden a pol roku v pozícii takmer riadneho koaličného partnera však existuje len málo dôkazov, ktoré by naznačovali, že SD aktívne presadzuje takéto opatrenia.

Spolupráca s SD je vo Švédsku veľmi kontroverzná. Až do konca roka 2010 bola strana predmetom neformálneho *cordon sanitaire*, pričom všetky ostatné strany sľúbili, že s ňou nikdy nebudú spolupracovať. Niekedy to bolo motivované tým, že SD má korene v pravicovom extrémizme, ale aj jej migračnou politikou.

SD - zhrnutie

Ekonomika: stred

Sociálne otázky: mierne

EÚ: mierny euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

Vol'by do EP

SD prvýkrát získala kreslá v EP v roku 2014. V roku 2015 váhala so vstupom do skupiny EFN, namiesto toho sa v roku 2018 pripojila k skupine ECR. Pohrozila, že ak bude Fideszu umožnené členstvo v skupine, opustí ju. *Lavicová strana* je súčasťou skupiny GUE od vstupu Švédska do EÚ v roku 1995.

ŠVAJČIARSKO

Švajčiarsko - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #13

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2023): -0,4%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách: +1,1%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): SVP

Švajčiarsko sa odlišuje od ostatných krajín v tomto indexe svojou ústavou a demokratickou štruktúrou: moc je vysoko decentralizovaná, centrálna moc je slabá v porovnaní s regionálnymi kantónmi a priama demokracia sa vo veľkej miere využíva prostredníctvom častých referend. Krajina funguje ako kombinácia zastupiteľskej a priamej demokracie s jedinečným systémom riadenia, na čele ktorého stojí stála koaličná vláda zastupujúca hlavné strany.

V tejto štúdii sa politické prostredie Švajčiarska analyzuje od roku 1971, t. j. po tom, ako Švajčiarsko udelilo volebné právo ženám - ako posledná krajina v Európe. Zatiaľ čo menšie strany sa postavili proti dominantným stranám bez výraznejšieho úspechu, Švajčiarsko je domovom jednej z prvých a najúspešnejších antiestablišmentových strán v Európe.

Švajčiarska ľudová strana (SVP [Schweizerische Volkspartei]) vznikla v roku 1971 zlúčením agrárnych a sociálno-liberálnych frakcií, ktoré už predtým prechovávali napätie medzi konzervativizmom a liberalizmom. Jej volebné úspechy prudko vzrástli v 80. rokoch 20. storočia vďaka tvrdým postojom k prisťahovalectvu a elitárstvu. V roku 1999 sa SVP po prvýkrát stala najväčšou švajčiarskou stranou a odvtedy si túto pozíciu udržala v každých voľbách.

Pod vedením Christopha Blochera SVP zmenila svoje zameranie a udržala si politické víťazstvá bez toho, aby zmiernila svoju rétoriku alebo stratila podporu voličov. Strana dlhodobo viedla kampan proti prisťahovalectvu a mala nacionalistické alebo xenofóbne tóny. Je proti prisťahovalectvu z ekonomických aj kultúrnych dôvodov. V posledných rokoch vystupovala proti prísnyim opatreniam COVID-19 a bránila sa sankciám voči Rusku, pričom sa pridŕžavala konzervatívnych sociálnych názorov. SVP je v ekonomických otázkach v zásade pravicová, presadzuje zníženie sociálnych dávok a zníženie daní, ale je aj pomerne protekcionistická a podporuje dotácie pre poľnohospodárov. Nie je len jednou z najeuroskeptickejších strán vo Švajčiarsku; je tiež kritická voči akejkoľvek medzinárodnej angažovanosti krajiny vôbec.

V 80. a začiatkom 90. rokov 20. storočia sa SVP postavilo niekoľko menších pravicovo-populistických strán, konkrétne *Švajčiarski demokrati* a *Strana slobody Švajčiarska*. Tieto strany nikdy nezískali viac ako tri, resp. päť percent.

SVP - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: stredná

SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Spojené kráľovstvo - zhrnutie

Poradie v rebríčku populizmu: #30

Voličská podpora radikálnej ľavice v posledných voľbách (2019): 0%.

Voličská podpora radikálnej pravice v posledných voľbách (2023): +0,2%.

Populistické alebo radikálne strany vo vláde (marec 2024): žiadne.

Spojené kráľovstvo (UK) sa od ostatných krajín v štúdii odlišuje svojím volebným systémom. Na rozdiel od ostatných európskych krajín má Spojené kráľovstvo čisto väčšinový volebný systém. Tento systém výrazne podporuje vznik systému dvoch strán a má veľký význam pre absenciu antiestablišmentových strán v krajine. Dokonca aj strany, ktoré získajú relatívne veľký podiel hlasov, zvyčajne získajú v parlamente veľmi málo kresiel. Napríklad *Liberálni demokrati* - dlhodobo tretia najväčšia strana v krajine - získali v parlamentných voľbách v roku 2019 niečo vyše 11 % hlasov, ale len 1 % kresiel v Dolnej snemovni.

Ďalším dôsledkom tohto systému je, že radikálne názory boli často prijímané v rámci veľkých strán. V *Labouristickej strane* tak sídlili militantné, radikálne socialistické frakcie, zatiaľ čo v *Konzervatívnej strane* (toryovci) našli svoje miesto národne-konzervatívne frakcie.

V roku 1991 založil Alan Sked Antifederalistickú ligu, ktorá sa v roku 1993 premenovala na *Stranu nezávislosti Spojeného kráľovstva* (UKIP [UK Independence Party]). V roku 1997 bol Sked zosadený frakciou vedenou Nigelom Farageom, čo viedlo k zmene smerovania strany. Samotný Sked stranu čoskoro opustil, tvrdiac, že sa zmenila na rasistickú.

Pod Farageovým vedením strana UKIP rozšírila svoju platformu, pričom sa zamerala najmä na otázky imigrácie. Táto stratégia sa ukázala ako úspešná a priniesla výrazné volebné víťazstvá v komunálnych voľbách v roku 2013, vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2014 a napokon v parlamentných voľbách v roku 2015, v ktorých získala viac ako 12% hlasov. Farage odstúpil z funkcie lídra po tom, ako Spojené kráľovstvo v roku 2016 odhlasovalo odchod z EÚ, čo prispelo k následnému úpadku UKIP.

UKIP sa ideologicky zaraďuje medzi pravicovo-populistické strany, ktoré presadzujú tvrdý euroskepticizmus a britský nacionalizmus a zároveň sú proti imigrácii, multikulturalizmu a tomu, čo vnímajú ako „islamizáciu“ Spojeného kráľovstva.

Po svojom odchode z UKIP založil Farage *Stranu brexitu* (Brexit Party), aby zabezpečil realizáciu brexitu. Vo voľbách v roku 2019 získala 2% hlasov. V roku 2021 sa strana premenovala na *Reformu Spojeného kráľovstva* (Reform UK) a presunula svoje zameranie na negatívne nálady súvisiace s protipandemickými opatreniami (lockdown). *Reform UK* možno charakterizovať ako populistickú a krajne pravicovú stranu. Začiatkom roka 2014 sa *Reform UK* začala rozbiehať v prieskumoch verejnej mienky a prekročila desaťpercentnú podporu voličov.

V Severnom Írsku bola v roku 1971 založená *Demokratická unionistická strana* (DUP [Democratic Unionist Party]). Je to národne-konzervatívna a silne euroskeptická strana, ktorá hraničí s populizmom. Napriek tomu, že má obmedzený počet kresiel, v rokoch 2017 až 2019 zohrávala kľúčovú úlohu ako partner pre toryovskú vládu v oblasti dôvery a podpory. Toto znamenalo najväčšiu blízkosť populistickej alebo antiestablišmentovej strany k vláde v Spojenom kráľovstve v jeho histórii.

Reform UK - zhrnutie

Ekonomika: pravica

Sociálne otázky: konzervatívne

EÚ: tvrdý euroskepticizmus

Demokratická dôveryhodnosť: vysoká